

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAOKUL DERS KİTAPLARINDA TÜRKÜLERLE
KÜLTÜR AKTARIMI VE DEĞER KAZANIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİNNUR KAYALI ATMACA

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Enver KAPAĞAN

BOLU, HAZİRAN - 2023

KABUL VE ONAY SAYFASI

BİNNUR KAYALI ATMACA tarafından hazırlanan “**ORTAOKUL DERS KİTAPLARINDA TÜRKÜLERLE KÜLTÜR AKTARIMI VE DEĞER KAZANIMI**” adlı tez çalışması jürimiz tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı’nda Yüksek Lisansa Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir. 22/06/2023

Jüri Üyeleri

Danışman
Doç. Dr. Enver KAPAĞAN
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Mustafa KUNDAKCI
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Saidbek BOLTABAYEV
Karabük Üniversitesi

İmza

.....

.....

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin Turnitin adlı programında enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %30'u geçmemektedir.

.....
BİNNUR KAYALI ATMACA

ÖZET

**ORTAOKUL DERS KİTAPLARINDA TÜRKÜLERLE KÜLTÜR
AKTARIMI VE DEĞER KAZANIMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ
BİNNUR KAYALI ATMACA
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI
(TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. ENVER KAPAĞAN)
BOLU, HAZİRAN - 2023
xi + 115**

Toplumsal yaşam içinde bireylerin yer edinememe ve adaptasyon sorunu yaşamasının temelinde gelenek ve öz kültüründen kopuk yaşamasının büyük bir etkisi vardır. Çünkü kişi yaşadığı çevrenin geçmişten bugüne getirdiği normlar ile büyüdüğüde uyumlu bir kişilik geliştirir. Bu sebeple toplum yaşantısında karşımıza çıkan olumsuz olayların kişinin kendi kültüründen uzak yetişmesinin büyük payı olduğu düşünülmektedir. Türk coğrafyası göz önüne alındığında halk müziği olarak karşımıza “Türkü” kavramı çıkmaktadır. Her ulusun milli bir kimlik kazanmasına katkı sağlayan pek çok kültürel unsuru bulunmaktadır. Bunlardan biri de şüphesiz ki halk müziğidir. Ayrıca geçmişten bugüne zengin bir türkü birikimine sahip Türk kültürü, yapmış olduğumuz alan yazın taramalarında, türkülerin eğitim-öğretim araçlarında yeterince kullanılıp kullanılmadığının araştırması gerekliliği karşımıza çıkarmıştır. Bu çalışmada ortaokul ders kitaplarında yer alan türkülerin kültür kazanımı ve değer aktarımındaki yeri, verilen eğitimin ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin yaşantısına, eğitimine katkısını ve etkisini araştırmak hedeflenmiştir. Son zamanlarda popüler, elektronik vb. gibi yabancı kökenli müziklerin özellikle genç nesil arasında benimsenmesi ile geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın kültürel bir yozlaşmaya uğradığını gözlemlemek mümkündür. Çocuğun ilk kazanımlarını edinmeye başladığı yer olan aile içindeki fertlerin kültür aktarımına yeterince önem vermemesinin de sebep olduğu bu durum eğitim verilen yaş grubunun “Milli Kimlik” oluşturabilmesi bakımından sıkıntılar doğurmaktadır. Bu çalışmada ders kitapları oluşturulurken tespit edilen eksikliklerin dikkate alınması amaçlanmıştır. Millî değerlerine sahip çıkabilen bir nesil yetiştirmeyi hedefleyen eğitim sistemimiz için oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

ANAHTAR KELİMELELER: Ortaokul Ders Kitapları, Türkü, Kültür Aktarımı, Değer Kazanımı

ABSTRACT

CULTURE WITH TURKUS IN SECONDARY SCHOOL TEXTBOOKS TRANSFER AND VALUE ATTRACTION

MASTER THESIS

BİNNUR KAYALI ATMACA

BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY

INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

DEPARTMENT OF TURKISH AND SOCIAL SCIENCES EDUCATION

TURKISH EDUCATION SCIENCE

(SUPERVISOR: ASSOC. DR. ENVER KAPAĞAN)

BOLU, JUNE - 2023

xi + 115

The reason why individuals cannot find a place in social life and have adaptation problems is the fact that they live disconnected from their traditions and their own culture. Because when a person grows up with the norms of the environment he lives in, he develops a harmonious personality. For this reason, it is thought that the negative events that we encounter in social life have a great share in the person's growing up far from his own culture. When the Turkish geography is taken into consideration, the concept of "Türkü" emerges as folk music. Every nation has many cultural elements that contribute to gaining a national identity. One of them is undoubtedly folk music. In addition, Turkish culture, which has a rich accumulation of folk songs from the past to the present, has revealed the necessity of researching whether folk songs are used enough in educational tools in the literature review we have done. In this research, it is aimed to investigate the place of folk songs in secondary school textbooks in cultural acquisition and value transfer, and the contribution and effect of the education given to the life and education of secondary school students. Recently popular, electronic and so on. It is possible to observe that our children, who are the guarantee of our future, have undergone a cultural degeneration with the adoption of foreign-origin music, especially among the young generation. This situation, which is caused by the fact that the members of the family, where the child starts to acquire his first gains, do not give enough importance to the transfer of culture, causes difficulties in terms of forming a "National Identity" for the age group where the education is given. In this study, it is aimed to take into account the deficiencies identified while creating the textbooks. It is thought to be very important for our education system, which aims to raise a generation that can protect its national values.

KEYWORDS: Secondary School Textbooks, Turkish Folk Song, Cultural Transfer, Value Acquisition

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO LİSTESİ	ix
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ	x
TEŞEKKÜR	xi
1. GİRİŞ	1
2. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR7	
2.1. Türküler ve Türkülerin Kültürel Aktarım Açısından İşlevi	7
2.1.1. Türkü Kavramı.....	7
2.1.2. Türküler ve Kültürel Aktarım	10
2.2. Kültür Kavramı ve Tanımı	12
2.2.1. Dil ve Kültür İlişkisi	12
2.2.2. İletişim ve Kültür İlişkisi	13
2.2.3. Eğitim ve Kültür İlişkisi	14
2.3. Kültür Aktarımı	14
2.4. Kültür Aktarımı Yaklaşımları	14
2.4.1. İletişimsel Yeti.....	14
2.4.2. Kültürlerarası İletişimsel Yeti.....	15
2.4.3. Kültür Merkezci Yönelim	15
2.4.4. Kültürel Görelilikçi Yönelim.....	16
2.4.5. Türkiye’de Kültür Aktarımı Politikası.....	17
2.5. İlgili Araştırmalar	18
3. YÖNTEM.....	21
3.1. Araştırma Modeli	21
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	21
3.3. Verilerin Analizi ve İstatistik Yorumlanması	22
4. BULGULAR	24
4.1. Ders Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular	24
4.1.1. Beşinci Sınıf Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular	24
4.1.1.1. Müzik Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular.....	24
4.1.1.2. Sosyal Bilgiler Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular	34
4.1.1.3. Türkçe Dersi Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular	36
4.1.1.4. Okuma Becerileri Dersi Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular.....	38
4.1.1.5. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Kitaplarında Bulunan Türkülere.....	39
Ait Bulgular.....	39
4.1.2. Altıncı Sınıf Ders Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular.....	42
4.1.2.1. Müzik Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular.....	42
4.1.2.2. Türkçe Ders Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular	54
4.1.3. Yedinci Sınıf Ders Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular	55
4.1.3.1. Müzik Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular.....	55

4.1.3.2. Türkçe Dersi Kitaplarında Bulunan Türkölere Ait Bulgular	74
4.1.3.3. Sosyal Bilgiler Dersi Kitaplarında Bulunan Türkölere Ait.....	75
Bulgular.....	75
4.1.4. Sekizinci Sınıf Ders Kitaplarında Bulunan Türkölere Ait.....	75
Bulgular	75
4.1.4.1. Müzik Kitaplarında Bulunan Türkölere Ait Bulgular.....	76
4.1.4.2. Türkçe Ders Kitaplarında Bulunan Türkölere Ait Bulgular	97
5. TARTIŞMA	98
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	100
6.1. Araştırmanın Sonuçları.....	100
6.2. Araştırmanın Önerileri.....	104
7. KAYNAKLAR	106

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1. Vezinler, yapılar, konular ve ezgileri yönüyle türküler.	10
Tablo 3.1. Sınıf düzeylerine göre ders kitapları.	22

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

akt.	: aktaran
C.	: cilt
çev.	: çeviren
GTHM	: Geleneksel Türk Halk Müziği
GTSM	: Geleneksel Türk Sanat Müziği
haz.	: hazırlayan
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
s.	: sayfa
S.	: sayı
TDK	: Türkçe Sözlük
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri

TEŞEKKÜR

Birçok okulda öğrencilere kendi kültürünü temsil eden sanatçı, mahalli sanatçı, besteci isimleri sorulduğu zaman gençlerde ve çocuklardan bu sorulara cevap alınamamaktadır. Bu değişimin sonunda, toplum yaşantısında karşımıza çıkan olumsuz olayların kişinin kendi kültüründen uzak yetişmesinin büyük payı olduğu düşünülmektedir. Oysa kendi müziğimizde, türkülerimizde söz yapısına baktığımız zaman birçok olumlu mesaj ve eğitici yönlerinin bulunduğu görülmektedir. İnsan psikolojisinde müzik önemli bir yere sahiptir. Kimi zaman rahatlamak, kimi zaman derdimizi paylaşmak, kimi zaman kendimizi anlatmak için müziğe başvururuz. Tarihte müziğin birçok hastalığın tedavisinde kullanıldığını da bilinmektedir. Bu yüzden konunun önemini vurgulamak ve bu konuda daha hassas ve bilinçli olmak için bu tarz çalışmalara daha çok yönelmemiz gerekmektedir.

Tez yazım sürecinde beni yüreklendiren ve destekleyen sevgili eşim Hızır Alperen Atmaca'ya ve hayatımıza girdiğinden bu yana bizim en kıymetlimiz olan güzel kızım İpek Atmaca'ya sabır ve anlayışları için teşekkür ederim.

Son olarak tez yazım süreci boyunca ihtiyaç duyduğum her aşamada kıymetli görüşlerini ve desteklerini esirgemeyen, bu süreçte kendisinden hayat görüşüme olumlu katkı sağlayacak çok önemli tecrübeler edindiğim, öğrenim hayatımda yolumuzun bu noktada kesişmesinden büyük mutluluk duyduğum değerli hocam Doç. Dr. Enver KAPAĞAN'a teşekkür ederim.

1. GİRİŞ

Her ulusun milli bir kimlik kazanmasına katkı sağlayan pek çok kültürel unsuru vardır. Bunlardan biri de şüphesiz ki halk müziğidir. Niceliği fark etmeksizin her kültürün bir halk müziğinden söz etmek mümkündür. Türk coğrafyası göz önüne alındığında ise halk müziği olarak karşımıza “Türkü” kavramı çıkmaktadır.

15’inci y.y. da “Türkü” ifadesinden bahseden ve bugün de bildiğimiz ünlü edebiyatçı ve dil bilimcisi Alî Şîr Nevâyî’ye aittir. “Vezinlerin Terazisi” anlamına gelen adlı eserinde “*Mîzânu’l-Evzân*” adlı eserinde şöyle yer vermiştir.

Ruha zevk ve ferahlık veren beğenilen şarkı çeşidine Türkî denmektedir. Meclislerde Türkü söyleyen kişileri “Turkî-gûy” lakabı ile himayeleri altına almışlardır. Bu da Remel-i müsemmen-i mahzûf vezninde düzenlenmiştir (Nevâyî, 1993, s. 10-39).

“Türkü” kelime olarak içinden çıktığı toplum hakkında ipucu verir niteliktedir. Türk kelimesinin sonuna nispet ekinin (-î) eklenmesi ile elde edilen ve Türk’e özgü, Türk’e ait anlamına gelen “Türkî” kelimesinin Türkçe söyleyişe yaklaşması ile Türkü kelimesi oluşmuştur (Sarı, 2011, s. 250-265).

Bu tanım ele alındığında Türkçe has olan kavramın ne olduğu sorusu karşımıza çıkmaktadır. Özkul Çobanoğlu Türk Yurdu Dergisi özel sayısı olan “Türkü” ile ilgili yayımladığı makalesinde, “Türkü” sözünün “Türk Küyi- Türk Küyü” şeklinden ses düşmesiyle “Türkiye” ve sonra “Türkü” haline geldiğini belirterek konuyu irdemiş ve “Türkü” söyleminin “Türk Ezgisi” anlaşılabileceğini ortaya koymuştur (Çobanoğlu, 2010, s. 46-49).

Eroğlu’nun 2004-2011 yıllarında yapmış olduğu çalışmalarında görüldüğü gibi, “Küy” sözü zamanımızda “Uluğ Türkistan” ismi verilen “Merkezi Asya”da yaşamakta olan Türk toplumlarında yaygın bir şekilde kullanılmakta, olup bu isim geleneksel müzikte “Sözsüz” ezgilere verilmektedir. Kazakistan’da bulunan “Koroğlu Küyü” ve “Korkut Ata Küyü” sözsüz yapıtlardır. Bu ifadelerden müzik eserlerinin ifade ettiği kadim bir isimlendirme olduğu görülmektedir. Günümüzde kullanılan ve hususiyetle Dede Korkut’a atfen eserler yapılması, bu ifadenin eskiliğini göstermesi bakımından önemlidir. (Eroğlu, 2014, s. 1-218) Bütün bu

bilgilerden yola çıkarak etimolojik olarak türkünün “Türk Ezgisi” anlamına geldiğini söylemek mümkündür.

Türkü kavramı Türk coğrafyalarında farklı isimlerle varlığını göstermektedir. Türkü” sözü Kıbrıs Türkçesinde “Türkü”, Kırgız Türkçesinde “Eldik Ir, Kazak Türkçesi’nde “Türkî”, Azerbaycan Türkçesinde “Mahni”, Nogay Türklerinde “Yır-Bozlav ‘Bozlak’” olarak karşımıza çıkar (Yakıcı, 2013, s. 18-53).

Başkurt Türkçesinde “Halk Yırı”, Türik Halık Äni”, Özbek Türkçesinde “Koşug –Aşule”, Tatar Türkçesinde “Halık Cırı”, Türkmen Türkçesinde “Aydım, Halk Aydımı”, Uygur Türkçesinde “Nahşa, Koşa Nahşası” olarak adlandırılır (Ercilasun, 1991, s. 1371).

Bu bilgiler ışığında Türkiye ve Kıbrıs Türkçesinde “Türkü” isminin kabul gördüğü söylenebilir. Müziğin Türk toplumlarının “av, yuğ, şölen” gibi önemli gördükleri her anlarında yer alması; ele aldığımız türkü kavramının ne kadar eskiye dayandığını ve halkın sevinç, mutluluk, üzüntü gibi pek çok duygusuna tercüman olduğunu belirtmek gerekir. Hatta Köprülü’ye göre Türk edebiyatının doğuşunu oluşturan “musiki şiir” dir (Köprülü, 1986, s. 277-278).

Tüm bu bilgilerden yola çıkarak “Türkü” tanımlarını ele almamız gerekmektedir. İlk olarak Türkçe Sözlük taraması yapıldığına karşımıza çıkan türkü tanımı şu şekildedir: “Hece ölçüsüyle yazılmış ve halk ezgileriyle bestelenmiş manzume.” olarak tanımlanan türkü için “Türkü Çağırarak (Çığırarak), Türkü Söylemek, Türkü Tutturmak, Türkü Yakmak” gibi deyimler ve birleşik fiillerde vardır (Türk Standardı [TS], 2021).

Türkü, anonim Türk halk edebiyatında ezgiyle söylenen bir nazım biçimi ve nazım türüdür. Türkü, ezgiye sahip olması bakımından diğer türlerden ayrılır. Mani ve koşma nazım şekliyle aktarılsa şiir, türkü ezgisiyle söylenirse türkü olur (Artun, 2013, s. 1-9).

Kınık’a (2011, s. 136-150) göre türkülere ilişkin şu bilgiler verilmektedir: “Türküler yaşadığı coğrafyadaki sosyal yaşama dair doğal ve toplumsal olayları, yalın ve samimi bir şekilde ele alıp aktardıkları için halkın her kesimi tarafından kolayca anlaşılırlar. Dolayısıyla iletişimin öğelerinden olan geniş bir “alıcı” kitlesine ulaşmış olurlar. Türküler, müziksel iletişimde olduğu gibi kendine özgü bir iletişim biçimi ve aracıdır. Ezgilerinin yanı sıra, sözleri içerisinde bulunan mesajlardan dolayı da etkili bir eğitim aracıdır.”

Kamiloğlu (2016, s. 43-51) ise türküyü şu şekilde açıklamaktadır: “Türküler, Türklerin düşünce, yaşayış, sanat, estetik, ahlak, inanç ve bilimsel hayatını yansıtan kültürel değerlerdir. Hiçbir özel gayret göstermeden kendiliğinden oluşan olgulardır. Özellikle türkülerin anonim olmasından dolayı bu kültürel değerlerin kişiler değil milletin bütün fertleri tarafından oluştuğunun göstergeleridir. Bize göre Türkü insanlarımızın yaşadığı her türlü olaylar karşında sanat endişesi olmaksızın gönüllerinden dökülen nağmeli şiirlerdir.”

Duygu ve düşüncelerimizi, birey ya da toplum olarak doğumumuzdan ölüme kadar yaşadığımız, bizde ve toplumda iz bırakan bütün olayları dile getiren, sevinçli ya da üzüntülü zamanlardaki heyecanlarımızı yansıtan, kaynakları genellikle ozan / âşık, türkü yakıcı ve söyleyicisi kişilerden oluşan, hangi edebiyat şubesine ait ya da hangi biçim ve türde ortaya çıkmış olursa olsun halka mal edilerek anonimleşen, şölende, düğünde, toplantıda ve her türlü icra ortamında dillerden düşürülmeyen, icracısı, icra ortamı ve konusuna göre kendine has bir ezgiyle söylenen manzum ürünlere türkü denir (Yakıcı, 2013, s. 1-472).

Tüm bu tanımlar ele alındığında türkünün halkın yaşayışı, kültürü, inançları, adetleri, gelenek ve görenekleri hakkında dinleyicisine oldukça fazla ipucu verdiğini söyleyebiliriz. Ayrıca kültürümüze ait azımsanmayacak kadar fazla türküye sahip olduğumuzu da göz önünde bulundurursak, türkülerin eğitim-öğretim araçlarında yeterince kullanılıp kullanılmadığını araştırma gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Bu araştırmada ortaokul ders kitaplarında yer alan türkülerin kültür kazanımı ve değer aktarımındaki yeri, verilen eğitimin ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin yaşantısına, eğitimine katkısı ve etkisini araştırmak amaçlanmıştır.

Son zamanlarda popüler, elektronik vb. gibi yabancı kökenli müziklerin özellikle genç nesil arasında benimsenmesi ile geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın kültürel bir yozlaşmaya uğradığını gözlemlemek mümkündür. Çocuğun ilk kazanımlarını edinmeye başladığı yer olan aile içindeki fertlerin kültür aktarımına yeterince önem vermemesinin de sebep olduğu bu durum eğitim verilen yaş grubunun “Millî Kimlik” oluşturabilesi bakımından sıkıntılar doğurmaktadır.

Birçok okulda öğrencilere kendi kültürlerini temsil eden sanatçıların, yerel sanatçıların ve bestecilerin isimleri sorulduğunda, genç yetişkinler ve çocuklar sorulara cevap verememektedir. Yerli ve milli sanatçılar yerine yabancı kültürlere

ait müziğe isim vermek zordur. Tüm kötü konuları ezbere öğreten şarkıcıların isimlerini biliyor. Bu değişimin sonunda sosyal hayatta karşılaştığımız olumsuz olayların kendi kültüründen uzak olan insanların yetişmesinde büyük rol oynadığına inanılmaktadır. Ancak kendi müziğimiz ve türkülerimizdeki söz yapılarına baktığımızda birçok olumlu mesajın ve eğitici yönün olduğunu görmekteyiz.

Oysa kendi müziğimizde, türkülerimizde söz yapısına baktığımız zaman birçok olumlu mesaj ve eğitici yönlerinin bulunduğu görülmektedir. İnsan psikolojisinde müzik önemli bir yere sahiptir. Kimi zaman rahatlamak, kimi zaman derdimizi paylaşmak, kimi zaman kendimizi anlatmak için müziğe başvururuz. Tarihte müziğin birçok hastalığın tedavisinde kullanıldığını da bilinmektedir. Bu yüzden konunun önemini vurgulamak ve bu konuda daha hassas ve bilinçli olmak için bu tarz çalışmalara daha çok yönelmemiz gerekmektedir. Alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde aktarılması hedeflenen kültür ve değer kavramlarında yetersizlikler, tekrara düşmeler ya da bazı kültürel unsurlara hiç değinilmemiş olma hali tespit edilmiştir.

Müzik, insan ruhunda önemli bir yer kaplar. Müziği bazen rahatlamak, bazen dertlerimizi paylaşmak, bazen de kendimizi ifade etmek için kullanırız. Müziğin tarih boyunca pek çok hastalığın tedavisinde kullanıldığı bilinmektedir. Dolayısıyla sorunun önemini vurgulamak, duyarlılığı ve farkındalığı artırmak için bu tür çalışmalara daha fazla önem vermemiz gerekiyor.

Türkü hakkında söz ve ezgi bakımından birçok çalışma yapılmış olmakla birlikte, ulaşabildiğimiz kaynaklara göre, ortaokul ders kitaplarında yer alan türkü sözleri ele alınarak öğrencilerin kültür ve değer aktarımına ne denli etki ettiğini belirlemeye yönelik çalışmalara rastlanmamıştır. Bu bağlamda ortaokul ders kitaplarında yer alan türkülerinin kültür aktarımı ve değer kazanımı açısından araştırma;

- Bu konu ile ilgili yapılan ender bir çalışma olması bakımından,
- Geleceğin öğretmenini yetiştiren kurumları ilgilendirmesi açısından,
- Bir insanın bir türkü dinlerken hem kültür aktarımı hem de değer kazanımı bakımından türkü sözlerindeki anlamına da nüfuz ederek bunları genel kültürüne yansıtması ve bununla beraber hayatını düzenlerken kendi toplumunun yarattığı değerlere dikkat kesilmesi bakımından konuyu incelenmesi önem arz etmektedir.

Gelişen teknoloji ile birlikte popüler müzik kültürünün, özellikle ortaokul dönemindeki çocuklar üzerinde ortaya çıkardığı olumsuz tutum ve davranışları, uygunsuz söz içeriklerini ve buna benzer tüm istenmeyen etkileri günümüzde özellikle çocuklarımızda ve gençlerimizde gözlemlemekteyiz.

Gelişen dünyaya uyum sağlarken kendi kültür ve değerlerinden kopmamalarını amaçladığımız çocuklarımızın, içinde yaşadığı fakat yeterince farkında olmadığı halk kültürünün mihenk taşı olan türkülerimizle, eğitim-öğretim faaliyetindeki temel kaynak olan okul kitaplarında karşılaştığında, bu türkülerin özellikle sözleri vasıtasıyla kendi içinden çıktıkları toplumla ilgili hangi kültürel unsurlara değindiği ve bu türkülerini öğrenerek hangi, değerleri kazanabileceklerini belirlemek amaçlanmıştır.

Ayrıca içerdiği açık ve gizli anlamları anlatabilmek ve bu yaygın eğitim unsurunun gerekçelerini ortaya koyarak türkülerin yaygın ve örgün eğitimde kültür aktarımı ve değer kazanım aracı olarak kullanılmasına teşvik etmek amaçlanmıştır.

Son olarak ortaokul öğrencilerinin örgün eğitimde her kademedeki ders kitaplarında veya müzik derslerinde, yaygın eğitimde ise gerek medya organları gerek halk eğitimi merkezleri ve gerekse diğer sivil toplum kuruluşlarında “Türkü” çalışmalarına yer vermek suretiyle toplumun kendi kültürünün kültür aktarımı ve değer kazanımı hakkında fikir sahibi olmasına yönelik çalışmalara dikkat çekmek ve bu olumlu yola yönelmeyi teşvik etmek amaçlanmaktadır.

Bütün bu verilerden yola çıkarak ortaokul ders kitaplarında yer alan türkülerin kültür ve değer aktarımına etkisini belirlemek amacıyla şu sorulara cevap aranmaktadır.

1. Ortaokul ders kitaplarında türküler, kültür aktarımı ve değer kazanım aracı mıdır?
2. Niteliksel açıdan türküler bir yaygın kültür aktarımı ve değer kazanım aracı mıdır?
3. Türkü sözleri kültür aktarımı ve değer kazanımına dair neler içermektedir?
4. Türkü sözlerinde nasihat, inanç, inanış, âdet, gelenek ve davranış kalıplarına ilişkin kültür aktarımı ve değer kazanımına ait neler vardır?

Çalışmada türk   s  zlerinin eēitici ve   ğretici anlamlar i erdiēi varsayılmıştır. Ayrıca türk   s  zlerinin, k  lt  rleme s  recine ve yaygın eēitime y  nelik deēer kazanımına kattıkları   ğretiler bulunmakta olduēu varsayılmaktadır.

Bu araştırma, ortaokul 5., 6., 7., 8 sınıf ders kitaplarında bulunan t  rk  ler ile sınırlandırılmıştır. Bu t  rk  lerin s  zlerinin incelenmesi suretiyle içinde araştırmanın amacına y  nelik s  zler barındırdıēı tespit edilen 77 eser   rnekleme oluşturulmuştur.

2. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Türküler ve Türkülerin Kültürel Aktarım Açısından İşlevi

2.1.1. Türkü Kavramı

Türkü kavramı Türkçe Sözlük'te (2011, s. 2402) “hece vezni ile yazılmış halk ezgilerinden oluşan mısra” olarak tanımlanmaktadır. Kâmus-Türkî'de (Sami, 1986, s. 1397) türkü, “Yalnızca Türklere mahsus bir türkü” olarak anlatılır. Türkiye benzer bir tanım veren bir edebiyat sözlüğünde “Anadolu’da genellikle beste ve söyleyişle ilişkilendirilen, çoğunluğu 11 heceden oluşan bir nağmeli türkü” olarak tanımlanmaktadır. Müzik sözlüğünde türküler, geniş bir yaratıcı alanı temsil eden, köklü ve aktif halk müziğinin en yaygın biçimidir (Yakıcı, 2013, s. 18-23). Püsküllüoğlu (1995, s. 1532-1533) türküyü şöyle tanımlar:

1. Yazarı ve bestecisi bilinmeyen, halk şiiri formundaki halk sözleri ve müziklerinden oluşan şarkıdır.
2. Halk şiirinde genellikle bağlaçlarla hece vezniyle yazılan ve tek bir ezgiyle söylenen, kişisel veya toplumsal acı ve hazzı anlatan hece biçimidir.

Dünden bugüne dil, edebiyat, müzik gibi ilgili alanlarda kurulan sözlüklerde türkü kavramının içerik ve biçim özelliklerini gösteren benzer birçok tanım vardır. Bu tanımlara göre türkülerin ortak özelliği, hecelerle söylenmesi, kendine has bir ezgiye sahip olması ve çoğu zaman anonim olması halk şiirinin yaygın bir biçimidir. (Karaalioğlu, 1969, s. 25-37).

Özbek (2014, s. 11-18) ise türküler, tekrarlanan dizeler biçimindeki belirli ezgilerden ziyade, heceli ritimler ve halk şiiri biçiminde bestelenmiş derlemelerdir. Genel olarak “Türkü” kelimesinin “Türklere ait” anlamına gelen Türk kelimesinin ‘î’ nispet eki ile ifade edilmesiyle “Türkî” kelimesinden türetildiği ve zamanla ses uyumu ile beraber “türkü” şeklini aldığına inanılmıştır (Kırzioğlu, 1962, s. 214-218).

Hançerlioğlu (1992, s. 43-52), türkülerin Türk milletine ait bir tür olduğunu belirtmek için “Türk işi türküler” ifadesini kullanmış ve türküler halk ezgilerinden oluşan heceli şarkılar olarak tanımlamıştır.

Dilçin (2019, s. 21-32), Türkünün halk edebiyatın da yer alan en zengin türü olduğuna dikkat çekerek, halk şiirlerinin çeşitli ezgilerden oluşan bir manzum tür olduğunu belirtmektedir.

Boratav (2015, s. 51-73), Türkünün sözlü geleneğinde belirli bir name ile söylenen halk şiiri türü dendiğini belirterek, kaynağı bilinmeyen türkülerin sözlü gelenekte doğup geliştiğine, biçim ve içeriklerinin değişebileceğine dikkat çekmiştir.

Köprülü (2004, s. 46-59) türkülerini lirik aşk şiirleri olarak tanımlar, türkülerini Türklere özgü besteler ile söylenen türküler olarak tanımlar ve türkülerin genellikle ulusal ritimlerin ve kavmî edebiyatının geleneksel biçimlerinde söylendiğini belirtmektedir.

Kunos (1994, s. 31-45), türkünün anonim halk bilimi içinde saz şiiri olarak yer aldığını, genellikle 8 ve 11 heceli ölçülerde söylendiğini söyleyerek Türkü dilinin biçim ve içeriği hakkında bilgi vermiş; güzellik, doğa, hüznün temalı türküler sözlü olarak aktarıldıkça zamanla değişebileceğini ifade etmiştir.

Türkülerin içeriğinden ve Türk kültüründeki öneminden bahseden Jansky, şu tanımı yapmıştır: “Türkü, toplumu derinden etkileyen tarihi olaylar, hüznü aşklar, önemli kişiler hakkındaki duygu ve düşünceleri millî boyutta ifade eden edebiyat ve musiki alanında önemli bir tarihi belgedir. Derin içeriği ve kendine özgü müziği, Türk halk şiirlerinin en eski biçimlerinden biridir (Jansky, 1954; akt. Uyguner, 1955, s. 1041-1042).”

Güzel ve Torun (2005, s. 22-39) aşk, sevgi, ayrılık gibi kendine has temalar ile deprem, ölüm, açlık, kahramanlık gibi toplumsal nedenlerin rol oynadığını tespit ederek türkülerin diğer halk şiiri türlerine göre toplumsal yönünü vurgulamışlardır. Türkülerin ortaya çıkışında insanların toplumsal olaylara toplumsal tepkilerini yansıtmaya biçimi hâkimdir. Halk türkülerini geniş anlamda tanımlayan Yakıcı'nın (2013, s. 18-53) açıklaması şöyledir:

“Bir bireyin ya da toplumun doğumundan ölümüne kadar duygu, düşünce, hayal, insanı ve toplumu şekillendiren tüm olayları anlatan, mutlu ya da hüznü günlerdeki coşku ve heyecanını yansıtan şairler, ozanlar ve türkücülerden meydana gelen ve hangi edebi şubeye ait, hangi tür ve biçimde ortaya çıkarsa çıksın halka mal edilerek anonim hale gelen, festivallerde, düğünlerde, konferans ve icra edilen ortama göre dillerden düşmeyen kendisine özgü ve ezgi ile söylenen manzum çeşitlerine türkü denilmektedir (Yakıcı, 2013, s. 41-53).

Türkünün tanımı daha da genişletilebilir. Türk şiirinin millî nabızı sayılan hece ölçüsü ile eşsiz bir ezgi eşliğinde söylenmektedir. Toplumun yaşadığı olayları, bunlar ile ilgili duygu ve düşünceleri, ayrıca aşk, ayrılık gibi kişisel konuları da içermektedir. İracıları bilinen ancak çoğu zaman anonim olan türkülerinde olduğu ve bu türkülerin biçim-dil-ezgi çağa ve mekâna uygun değişim gösterdiği bilinmektedir. Eke ise türkülerini, bir ömür boyu yaşadığı olaylarla ilgili duygularının müzik eşliğinde söylenmesi şeklinde Türk halk müziğinin ezgileri olarak tanımlamıştır. Türkü ezgisi anonimdir; bu gerçek; evrensel zaman-mekân ilkesine sahip ve gerçek hayatla ilgilidir; basit ve öğrenmesi kolay; ağızdan ağza, usta-öğrenci ilişkisi günümüze kadar gelmiştir (Eke, 2013, s. 1-9).

Türk türkülerinin sınıflandırılması ve tanımı konusunda birçok farklı görüş bulunmaktadır. (Blaškovič, 2008; akt. Yakıcı, 2013, s. 41-53) türkü yapılarının, biçimlerinin ve ezgilerinin çeşitliliğine dikkat çekmiştir; Köprülü (2004, s. 46-59) ve Elçin (1981, s. 1-752) türküler arasındaki farkın ezgilerinde yattığını açıklamaktadır.

Borataş (2015, s. 53-71), Köprülü ve Elçin'den farklı olarak türkülerin içeriklerine göre tasnif edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Başgöz (2008, s. 22-41) de Borataş'a (2015, s. 53-71) göre benzer şekilde türkülerini konu ve içeriklerine göre kategorize etmiştir.

Artun (2013, s. 1-9), türkülerine yapı ve ezginin yanı sıra söylendiği yörenin adının da verildiğini belirtmiştir. Bakırcıoğlu türkülerin muhteva, yapı, üslup, ezgi ve yöre bakımından farklılıklarını, çeşitlerini ve zenginliklerini bulmuş ve bu kriterlere göre tasnif etmiştir (Bakırcıoğlu, 2007, s. 12-21). Bakırcıoğlu tasnifine benzer şekilde başka araştırmalar da türkülerini yapı, ezgi ve içeriklerine göre sınıflandırmıştır (Dilçin, 2019, s. 21-32; Yardımcı, 1999, s. 15-29).

Bu konuda yapılan araştırmalarda türkülerin müzikoloji ve edebiyat alanlarında farklı tasniflere tabi tutulduğu söylenebilir. Yakıcı (2013, s. 41-53) türkü tasnifini detaylandırdığı çalışmasında türkülerini ritim, yapı, tema ve ezgiye göre tasnif etmiştir. Bu sınıflandırmaya göre aşağıdaki tablo oluşturulmuştur:

Tablo 2.1. Vezinler, yapılar, konular ve ezgileri yönüyle türküler.

Vezinlerine Göre Türküler	Yapılarına Göre Türküler	Konularına Göre Türküler	Ezgilerine Göre Türküler
Hece vezinli türküler	Bentleri bir mısralık türküler	Aşk/sevda konulu türküler	Usullü türküler (Oyun havaları-Kırık Hava/ Bar-Horon-Zeybek-Dattiri-Karşılama-Oturak-Şıkıltım, vs.)
		Gurbet/ ayrılık, hasret konulu türküler	
	Bentleri iki mısralık türküler	Beşik / bebek/ çocuk türkeleri/ ninniler	
		Ölüm türkeleri/ağıtlar	
	Bentleri üç mısralık türküler	Tören türkeleri (düğün/kına/gelin alma/ güvey türkeleri – Bayram türkeleri)	
	Bentleri dört mısralık türküler	Asker/ Askerlik türkeleri	
Aruz vezinli türküler	Bentleri beş mısralık türküler	Hapishane türkeleri	Usulsüz türküler (Uzun Hava-Bozlak-Hoyrat-Divan-Kesik Kerem-Türkmani, vs.)
		Olay türkeleri (Tarihi ve sosyal olaylar)	
		Beslenme ve yiyecekleri konu alan türküler	
	Bentleri altı mısralık türküler	İş ve meslek hayatıyla ilgili türküler	
		Övgü türkeleri	
		Yergi / Alay / Eleştiri türkeleri	
	Bentleri yedi mısralık türküler	Şikâyet türkeleri	
		Eğitici / Öğretici Türküler	
		Arzu / İstek türkeleri	
	Bentleri sekiz mısralık türküler	Dini / tasavvufi nitelikli türküler	
		Oyun türkeleri	

Kaynak: (Yavuzel, 2020).

2.1.2. Türküler ve Kültürel Aktarım

Türk halkı, tarih boyunca yaşamlarına damga vuran olaylara ilişkin tutum, duygu, düşünce ve deneyimleri dile, dille şekillendirdiği her kültürel unsur gibi türkülere de aktarmıştır.

Turhan vd., (1996, s. 51-59) göre, milli tarihimizin ve kültürümüzün yönleri, ezgileri ve sözleri ile milli kültürümüzün özünü belirleyen türkülere

yansımaktadır. Güven'e (2009, s. 12-23) göre Türk milletinin köklü ve kültürel hatıralarını türkülerinde yaşattıklarının önemini vurgulamış, türkülerini Türk kültürünün zengin bir folklor malzemesi şeklinde tanımlamış ve bu türküler Türklerin kültürel kimliğini yansıttığına dikkat çekmiştir. Ezgileri ve güfteleriyle toplumun sosyal yapısı hakkında önemli veriler içerdiğini savunmuştur.

İstanbulu ve Vural'ın (2017, s. 25-33) belirttiği gibi Türk milletinin tüm geçmişini içinde barındıran türküler, Türk kültürünün bir aynasıdır. Kurnaz, "Türkülerin Gücü" adlı eserinde türkülerin Türk kültürü için önemini şu sözler ile ifade etmektedir. "Nağme ve söze hayat veren türküler, milletimizin duygusal tarihinin arşividir. Türk milletinin nabızı türkülerde atmaktadır. Türküler aşkı, sevdâyı, acıyı, hüznü, ayrılığı, gurbet acısını ve aile olmayı nasıl anlamamız ve algılamamız gerektiğini bizlere öğretmiştir. Yemen'in ve Çanakkale'nin feryadı türkülerde gizlidir. İsimsiz bir halk ozanı tarafından yazılan türküler, büyük ustalar ve halk tarafından yüzyıllar boyunca yorumlanarak, Türk halkının büyük deneyimini ses ve söz ile kuşanmış şekilde mucize olarak ortaya koymaktadır." (Kurnaz, 2013, s. 41-52).

Türk milletinin en önemli kültür hazinelerinden biri de türküler olduğu ifade eden Mirzaoğlu (2015, s. 18-24) türkülerini sözlü kültürümüzün incisi ve kültürümüzün billurlaşması olarak nitelendirmekte, Türk kültüründe türkülerin önemini vurgulamakta ve Türklerin sesini duymak ve kültürlerini tanımak için türkülerden başlamak gerektiğini vurgulamaktadır. Gerçekte türkülerin en önemli görevi ait olduğu milletin ortak ruhu haline gelmesidir (Başgöz, 1992, s. 22).

Seeger'e (1962) göre türkülerin temel görevi, kültürü nesiller arası aktarmaktır (akt. Mirzaoğlu, 2015, s. 35) ve türküler insanların hem bilinçlerinde hem de bilinçaltında kendi kültürlerinin kökleri ile bağlantı kurmasının güçlü bir yoludur.

Kaplan (2002, s. 26-37), türkülerin milletimizin hayatındaki önemine, birlik ve beraberlik içindeki rolüne vurgu yaparken, türkülerin yüzyıllar boyunca Türk milletini ortak bir sevgi ve tutkuyla birleştiren en güçlü dil olduğunu belirtmiştir. Kösoğlu (1997, s. 41) türkülerin Türk milli yaşamındaki rolüne dikkat çekmiş: "Beraber türkü söyleyebilen benim halkımdır" ifadesinde bulunmuştur. Türk halkının içinde teşekkül oluşturan türküler milletin dilini, kimliği ve aynası olma özelliklerini taşımaktadır (Vural, 2011, s. 397-411).

Genel olarak düğünler, sosyal dayanışma toplantıları, ekonomik/kültürel toplantılar, eğlence için yapılan toplantılar da icra edilen türkülerde Türk halkının sosyal hayatını ait izler bulunmaktadır (Yakıcı, 2013, s. 21).

Türk kültürünün nesilden nesile korunması ve yayılmasında etkili bir araç niteliği taşıyan türkülerde gerek toplumsal özelliklerin gerekse bir milleti millet yapan manevi duyguların yanı sıra ticaret gibi somut unsurların da yer aldığı söylenebilir. Türk kültürü terminolojisi, gündelik nesneler, coğrafi unsurlar, giyim ve aksesuarlardır. Yani Türk milletini anlatan en doğru delil türkülerdir (Vural ve İstanbullu, 2017, s. 33-47).

Türkülerde halk kültürünün unsurları; evlilik, yaygın inanışlar, örf ve adetler, giyim kuşam ve aksesuarlar, hayvanlar, bitkiler, ticari mallar, müzik aletleri, meslekler, eğitim, formüsel rakamlardır (Güven, 2009, s. 22-27).

Çünkü türküler doğrudan doğruya koşullarla ilgili olup, hayatın tesirini hissettiren eserlerdir. 1924 yılında Sadi Yaver Ataman'ın saziyla söylediği türküden sonra Atatürk şu cümleyi söylemiştir; Teşekkürler genç arkadaşım. Anadolu'nun harika seslerini bize getirdin. Baylar! Bir milletin kültürü, gördüğünüz müzik aletlerinin kalbinde ifade bulmaktadır. Kültürel akımlara ve ulusal düzeylere ve onların ulusal geleneklerine uyarak uygar dünyayı takip etmekle yükümlü olduğumuzu asla unutmamalıyız. Bu anlamda bu küçük sazın kalbinden çıkan ezgilerin gelişimi düşünülmelidir (Turhan vd., 1996, s. 51-59).

2.2. Kültür Kavramı ve Tanımı

2.2.1. Dil ve Kültür İlişkisi

Pek çok araştırmacı, dil ve kültür arasındaki bağlantıları farklı açılardan inceleyerek keşfetmiştir. Ülker, dil ve kültürün iç içe geçmiş olduğunu ve birbirinden ayrılamayacağını belirtmektedir. Ülker'e göre kültürün aktarımını sağlayan dil, ortak değerler aracılığıyla dili anlamayı mümkün kılan ise kültürdür. Kültür tarihin akışı içinde gelişir ve kültür ancak dil aracılığıyla aktarılabilir. Ayrıca toplumların dil aracılığıyla anlaşılacak kültürel değerleri oluşturabilmeleri için ortak bir dile sahip olmaları gerektiğini savunur. Bu görüşe göre dil ve kültür ilişkisi o kadar güçlüdür ki dil ve kültür ayrılmaz bir bütündür ve ayrı ayrı değerlendirmek yanlıştır. Kültürün gelecek nesillere aktarılması toplum için çok önemlidir. Bu aktarımın ana aracı ise dildir (Ülker, 2007, s. 19).

Kaplan'a (2002, s. 39) göre dil, toplumsal duygularının ve düşüncenin taşıyıcısıdır. Kültür aktarımı ancak bu kap ile mümkündür. Bu kap ise dildir. Bu

nedenle dil, kültürün gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli rol oynamaktadır. Benzer bir görüşe göre “kültür, dilin nesilden nesile aktarılmasını gerektirir; kültür de dil için bir ihtiyaçtır ve dil, toplumsal hayatın duygu, düşünce ve ifade biçimlerini somutlaştırma aracıdır” (Göçer, 2012, s. 50-53). Toplumun yaşam şekli, yani toplumun kültürü dile yansır ve kültür, dil aracılığıyla insanların belleğine yerleşmiştir.

Dil insanlık tarihinin her döneminde hem kişisel hem de ortak kültürle kuvvetli bir bağ oluşturmuştur. Toplumların müşterek hayalleri, geçmiş hayat deneyimleri ile birlikte millî kimliklerine özgü gelenek görenekları ve bulunduğu coğrafyası gibi kültür unsurları da dilin içerisinde hayat bulur. Bu sebeple dili korumak oldukça önemlidir. Özellikle milletler varlıklarına dair tüm kültür temalarını içerisinde barındıran dilin sözlü ve yazılı formlarını doğru analiz ederek kendilerinde de bir farkındalık oluşturabilirler. Bu sayede kişisel değerlerini yerel örneklerden millî kabul ediş oradan da evrensel normlara ulaştırabilirler. Aksi takdirde kültürel unsurların gelecek nesillere aktarılması oldukça güç olur. Bu sebeple kültürün varlığını sürdürmesi için dil ve dil malzemeleri temel araçlar olmuştur (Kapağan, 2021, s. 49-58).

2.2.2. İletişim ve Kültür İlişkisi

Dilin önemli bir işlevi de iletişim olduğu düşünülürse kültür ve iletişim arasındaki bağa dikkat çekmek gerekir. Ülker’e (2007, s. 32) göre kültürün dilin bir aynası olduğuna ve iletişim sağlanmadan dilin kültürü yansıyabilmesinin neredeyse imkânsız bir hal olduğuna, fakat kültürün devam edebilmesinin insanlar arasındaki iletişimle sağlanabileceğine inanmaktadır. İletişimin kültüre katkısının onu yansıtmak ve sürekliliğini sağlamak olduğu söylenebilir. (Durğun, 2006, s. 112-132) iletişim ve kültür arasındaki ilişkiyi şu şekilde yorumlamıştır: İletişim ve kültür arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır.

İletişim biçimleri belli bir kültüre özgüdür. Bu nedenle iletişim ve kültür birbirlerini doğrudan etkileyen iki kavramdır. İletişimden bahsederken özellikle üzerinde durulması gereken bir diğer kavram ise sözsüz iletişim yani beden dili oluşturmaktadır (Ülker, 2007, s. 47). Kültürün sözsüz iletişim unsurlarının tamamlayıcı özelliklerinin yanı sıra sözsüz iletişim unsurlarını da etkilediğine inanmaktadır. Bu bilgilerle kültürü dilden ve iletişim dilinden ayrı düşünmek mümkün değildir. İletişim araçları anlamında kültürel iletişimci rolünde dil

önemli bir rol oynar. Bu nedenle dil, kültür ve iletişim kavramlarının ortak değerlendirilmesine ihtiyaç vardır.

2.2.3. Eğitim ve Kültür İlişkisi

Eğitimin kültürel bağlamda doğru planlanması artık zorunlu hale gelmiştir. Çünkü küreselleşme ile beraber kültürel asimilasyon giderek çoğalmaktadır. Öztürk (1993, s. 36) toplumun ilerlemesini, mutluluğun gerçekleşmesini, dayanışma ve adalet ideallerinin gerçekleşmesini ortak kültür ve anlayışın gerçekleşmesine bağlamıştır. Ona göre bir ülkeyi oluşturan kişilerin bir arada mutlu bir şekilde yaşayabileceği ortak bir kültürdür ve eğitim bu ortak kültürü üretecektir. Eğitim ve Türkçe dil kursları bağlamında kültür ve eğitim ilişkisi oldukça önemlidir. Çünkü Türkçe dil kursu kültürel mirasın en yoğun biçimde sunulduğu kurslardan biridir. “Milli ve soyut değerlerin yanı sıra Türk örf, adet ve görenekleri de Türk çocukları için bir kültür eğitim yolu olacaktır.” (Açıkgöz, 2015, s. 70). Bu açıdan Türkçe dersleri sadece akademik başarıdan değil, her şeyden önce kültürel unsurların öğretiminden faydalanmaktadır. Aslında bu ders kültürel unsurları kapsamaktadır. Ders kitaplarının kültürümüzü yansıtan iyi örneklerden seçilmesi ve kültürel unsurlara gereken ağırlığın verilmesi önemlidir.

2.3. Kültür Aktarımı

Dünyadaki her millet kendi kültürünü kendi halkına ve kendi kültürünü diğer kültürlerle aktarmayı amaçlamıştır. Bu durum da tüm dünya halklarının varlığını ve kültürel birikimlerinin devamlılığını birleştirir. Kültür aktarımı, bir ülkeye ait kültürel unsurların ve yaşanmışlıkların bir zincirin halkaları gibi birbirlerine bağlanarak nesilden nesile aktarılmasını sağlayan, bu amaçla geliştirilmiş bir kavramdır.

2.4. Kültür Aktarımı Yaklaşımları

Kültürel aracılığın ve kültürel aktarımın önemini göstermek ve bu konunun önemini anlamak için bu alanda sistematik bir yaklaşım geliştirmek gerekmektedir. Bu amaçla günümüzde kapsamlı olarak kullanılan temel kültür aktarımı yöntemlerinden kısaca bahsetmek faydalı olacaktır.

2.4.1. İletişimsel Yeti

En basit iletişim yeteneği, kişinin iletişim becerilerine hâkim olmasıdır. Farklı durumlara göre iletişim kurmak için dili kullanma becerisini ifade etmektedir. “İletişimsel yeterlilik, dilsel bir toplumda iletişim kurabilmek için gerekli birikim ve yeteneklere sahip olmak anlamına gelir. Başka bir deyişle,

farklı bağlamlarda bir dizi anlamlı dil göstergesinin zamanında ve uygun şekilde kullanılmasını gerektirmiştir. İletişimsel yeterlilik, iletişim ve etkileşimi içermesine rağmen dilbilimsel ve sosyolojik kurallar değil, aynı zamanda iletişim olaylarının ve içeriğinin altında yatan kültürel kuralları ve bilgileri de içerir. İletişimsel yeterliliğin temelidir (Yavuzel, 2020, s. 28-36).

2.4.2. Kültürlerarası İletişimsel Yeti

Bu yöntemle ilgili temel şey, karşılıklı bir şekilde etkileşim ve aktarım kurulmasıdır. Bir dili öğrenen ve öğreten değişik kültürlerden insanların kendi kültürlerini yansıttığı felsefesine dayanmaktadır. Bu yaklaşım hakkında: “Kültürlerarası iletişimsel yeterlilik, karşılıklı bilgi ve anlayış gibi girişimleri içermekte ve kültürlerin etkileşimini kapsayan ve içine alan bir kavramdır. İletişim becerileri gibi dilin öğrenildiği ülke ya da bölgeye dayalı olsa da, öğrenen kişinin kendi kültürü ile iki kültür arasındaki ilişkiyi dikkate alan iletişim becerilerinden farklı olarak iletişimsel yetkiden ayrılmaktadır. Dersler genellikle etnik kimlik faktörlerinin önemini vurgular ve hedefteki dilin konuşulduğu ülke ya da ülkeler ile öğrenen kişinin ülkesi arasındaki ilişkiyi karşılaştırabilmektedir. Dolayısıyla öğrencinin kendi ülkesindeki medeniyet ve kültürlerini yansıtan bir yaklaşım geliştirmelerini sağlamaktadır” (Barışkan, 2010, s. 34-41). Becerileri, kültürel aktarımı karşılıklı bir kültürel aktarım haline getiren, iki kültürü karşılaştıran, yansıtıcı bir bakış açısını ifade eder.

2.4.3. Kültür Merkezci Yönelim

Bu tutum bireyin kendi durumu açısından değerlendirmek ve üstünlük kültürünü sürdürmek üzerine kuruludur. “Kültür merkezli yaklaşıma göre, bir kişinin kültür anlayışı ait olduğu kültür tarafından oluşturulur ve diğer kültürleri değerlendirerek, kendisine ait kültürel açıdan değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme ile kültürel farklılıkları inkâr etmek, kültürel farklılıkları savunmak ve kültürel farklılıkları küçümsemek olmak üzere üç farklı şekilde yapılabilir. Kültürel farklılıkları reddeden insan, kendi kültürünün eşsiz ve diğer kültürlerden üstün olduğuna inanan insandır. Diğer kültürlerin farklı özelliklerine kayıtsız kalanlar, kültürel farklılıklara şüpheyle yaklaşma eğilimindedir. Kültürel farklılıkları tehdit olarak gören savunmacı bireyler, dünyanın “biz” ve “onlardan” olduğuna inanırlar. Böyle düşünenlere göre yöneten “biz”, yönetilen ise “onlardır”. Kültürel farklılıkları hafife alma eğiliminde olanlar, kültürel dünya görüşlerini evrensel olarak algılayanlardır. Diğer kültürleri önemsiz görenler,

diğer kültürlerden beklentilerine göre davranışlarını düzeltmelerini beklerler” (Gökmen, 2005, s. 72-73). Bu söylemlere bakıldığında, bu tutumun felsefesinin akılcı olmadığı söylenebilir. Elbette bu şekilde yapılan bir kültür aktarımı tek taraflı ve kabul edilemez olacaktır.

2.4.4. Kültürel Görelilikçi Yönelim

Bu tutum empati ve saygıya dayanmaktadır. Barışkan’a (2010, s. 41) göre bu yaklaşımı benimsemiş olan insanlar kültürel anlamda farklı olmayı kabul etmişler ve diğer kültürlerle saygı duymaktadırlar. Kendi kültürü, birçok farklı dünya görüşünden yalnızca biridir. Bu zihniyete sahip insanlar, başka kültürlerden insanların var olduklarını kabul edebilmekte ve olayları onların bakış açısıyla değerlendirebilmektedir. Bu yaklaşım ile her kültür için eşitlik ve saygı ilkelerine ve anlayışa dayalı olarak kültürel aktarım ilkelerini kullanır. Öğrenme adına önyargıda bulunmak büyük bir engeldir. Bu bakımdan bu yaklaşım, kültür odaklı bir yaklaşımdan daha çok uygulanabilir ve kabul edilebilir yaklaşım olarak görülmüştür. “Kültürel çeşitliliği kabul eden bireyler, kültürlerarası farklılıklara bakılmaksızın farklı kültürlerden insanların var olduğunu ve bunların insan olduğunu kabul eden kişidir. Farklılıklar negatif olarak algılansa bile kültür merkezli değildir. Bu dünya bakış açısına sahip kişiler kültürel değişikliklere meraklı ve saygılıdır.

Kültürel anlamdaki farklılıklara uyum sağlama eğiliminde olan insanlar, farklı bir kültüre algı oluşturabilen ve o kültürde daha dinamik bir şekilde iletişim kurabilmek için davranışlarını değiştirme potansiyeline sahip kişilerdir. Bu şekilde davranan kişiler, kendini gerçekleştiren, farklı olmaya saygılı ve içselleştiren varlıklar olarak görünebilirler. Bu fikri takip ederek, dil öğretimi veya kültürel aktarımının daha etkili ve başarılı olması muhtemeldir. Kültürel merkezilik ve kültürel göreceliliğin yönelimlerini inceleyerek, bu iki yaklaşımın karşıt felsefelere dayandığı açıktır. Kültür merkezli yaklaşım, tek yönlü kültürel aktarımı teşvik eder ve karşı kültürü göz ardında tutar. Bu üstünlük gösterme iddiası ve eşitsizlik ilkesine sahip olan tutum yersizdir. Kültürel miras ve eğitsellik arasında bu vizyon sağlıklı bir yoldur. Kültür merkezli bir yaklaşımın aksine, göreceli bir kültür yaklaşımı hoşgörüyü dayanmaktadır. Bu doğrultuda kültür merkezli bir yaklaşımda kültürel farklılıkları takdir etmemenin yerini empati ve saygı almaktadır. Bu sebeple kültürel rölativist bir yaklaşımın insan

haklarına etik ve uygun bir yaklaşım olduğu söylenebilmektedir (Gökmen, 2005, s. 74).

2.4.5. Türkiye’de Kültür Aktarımı Politikası

Ülkemizin kültürünün korunması, varlığının devam ettirilmesi, gelişebilmesi ve muasır medeniyetler seviyesinin de üzerine çıkılabilmesi için halkın eğitilmesi ve kültürün tanıtılmasına katkı sağlayan adımların atılması çok önemlidir. Bu hedeflere ulaşmak için politikalar oluşturmak ve adımlar atmak devletin sorumluluğu altındadır. Önemi nedeniyle bu görev başka bir kişi veya kuruma devredilmesi söz konusu olamaz.

Türkdoğan (2004, s. 35) bu durumu açıklamak için ülkemizde milli kültürün temellerini sağlamlaştırmaya çalışılırken bir yandan da kültürel yıkıma yol açan bir ortamın yaratıldığını ifade etmektedir. Ülkenin bu konuda sağlam bir ulusal politikasının olmaması ve halkın bu konuya kayıtsız kalması sorunu daha da büyümüştür. Türk kültürü şanlı, zengin ve renkli ama aynı zamanda maddi ve manevi zorluklarla dolu bir tarihe sahiptir. Türk kültürünün Doğu ve Batı değerlerinin kesişim noktasında olması hem avantaj hem de dezavantaj olarak görülebilir. İki kültürün kavşağında olmanın sunacağı çok şey olduğu inkâr edilemez, ancak bu durum bazı zorluklar da doğmaktadır.

Kültürümüzde zihniyet ve yaşama bakış açısından iki farklı düşünme biçimi vardır ve hatta edebiyatımızın çoğunda tartışılmaktadır. Kültür kadar önemli bir konuda nasıl bir politika izlenmesi gerektiğidir. Bu sorunun cevabı ve ortak paydada bir dönüş bulunursa, o zaman kültür politikamızın temellerini atmanın imkânı doğacaktır. Bu soruyu cevaplarken şu açıklamayı yapmakta fayda vardır. “Ülkenin kültür politikası Türk kültürünün tüm unsurlarını kapsayacak şekilde formüle edilmeli, hukukta, eğitimde ve toplumda yapılması gerekenler milli ve çağdaş değerleri kucaklayacak şekilde tasarlanmalıdır” (Ünlü, 2012, s. 47). Burada yasa ve eğitim tarafından belirlenen kapsayıcılığa odaklanmak, sanat eğitimi politikasının temelini ne olması gerektiğini belirlemek önemlidir.

Ağabegüm’e (1990, s. 25) göre, ulusal ve çağdaş kültür anlayışları ancak siyasi ve ideolojik perspektifler bir kenara bırakıldığında oluşturulabilir. Bu nedenle kültür ulusal bir politika olmalıdır. Konunun kalıcı bir felsefe ile çerçevelenmesi, siyasetin üzerine yerleştirilmesi ve olabildiğince dikkatli bir şekilde düzenlenmesi gerektiği sonucuna varılabilir. Kültür, bir ulusun tüm üyelerinin ortak paydasıdır. Bu nedenle yaşanacak sorunlar kişiyi ve toplumu bir

bütün olarak etkileyecek ve zarar verecektir. Bu açıdan milli menfaatlerin gözetilmesi ve milli kültür politikalarının oluşturulması Türk kültürünün gelişmesi ve gelecek nesillere aktarılması bakımından büyük önem arz etmektedir.

2.5. İlgili Araştırmalar

Bulut (2013, s. 559-575) deyimlerin ve atasözlerinin kültür aktarımında da önemli rol oynadığına yaptığı araştırmasında dikkat çekmiş; iyiye, güzele, doğruya ve adalete vurgu yaptığını anlatmıştır. Atasözleri ve deyimler çocukların sözlü anlatım becerilerini ve mantıksal düşünme becerilerini geliştirir; ulusal dil bilinci ve ulusal bilinç oluşturmak; çocukların kelime dağarcığının zenginleşmesine pozitif etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda atasözü ve deyimlerin Türkçe derslerinde öğretilmesinde yararlı olduğunu açıklamıştır.

Öztürk (2007, s. 6), müziğin psikolojik işlev, estetik, eğlence işlevi, eleştirel işlev, söylenmeyen işlev, bilgilendirme işlevi, eğitici ve ahlaki işlev, ulusal işlev, geleneksel işlev, dini işlev, ritmik işlev (işte veya askerde), o da ticari işlevler (yani üretilen ve satılan mallar) gibi birçok işlevi olduğunu açıklamıştır. Ayrıca ana dili ve yabancı dil derslerinde müzik dili öğretiminin kullanılması öğrencilerin kendilerini rahatlatma, dinlenme ve tazelenme yollarından biridir.

Bayat (2019, s. 2) “Ortaokul Müzik Derslerinde TRT Türk Halk Müziği Repertuarında Van Bölgesindeki Türkülere Yer Verilebilirlik Analizi” başlıklı çalışmada bu türkülerin ortaöğretim MEB müfredatı müzik aracı olarak bulunma durumunu hedef kazanımı açısından incelemiş, bu türkülerin MEB değer yaratma projelerinde kullanılabilirliğinin belirlenmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Halk türkülerini tanımlamış ve her türkünün alaka düzeyini ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Elde edilen bilgilerden hareketle bu türküler araştırma sonucunda müfredat ve değerler eğitiminde kullanılmaya uygun olduğu tespit edilmiş ve tablo halinde sunulmuştur.

Erenler’in (2019, s. 3) “Adana Türkülerinin Genel Özellikleri ve Çeşitli Değişkenlerin Analizi” adlı çalışmasında müzik öğretmenlerinin ve müzisyenlerin kendi kültürlerine ilişkin bilgileri ve editörlerin fikirlerinden yola çıkarak yaptığı çalışmalarda 43 Adana türküsünün kullanılması gerektiği tespit edilmiş ve bu tespiti yapılan türkülerin kaynak kişisi, makam ezgisi, ses genişliği, notaya alan kişi, konu açısından analizler tamamlanmıştır.

Arslan (2016, s. 5) tarafından yapılan “Tokat Yöresi Türkülerinin Müzikal Analizi” çalışmasında türkülerin müzikal yönden incelenmesi amaçlanmıştır. Türkülerin tarama modelleriyle çözümlenmesi yapılmıştır.

Tatlıbal (2016, s. 6) tarafından kaleme alınan “TRT Repertuarındaki Azerbaycan Halk Şarkılarının Müzikal Analizi” adlı çalışmasında türküler ele alınmış ve yöntem, kaynak, tema, kıta sayısı, ses alanı, şan alanı, saz sesi açısından tasnif edilmiştir.

Yılmaz’ın (2015, s. 3) “Ege ve Karadeniz Yörelerinde Halk Ezgilerinin Sınıflandırılmış Müzikal Analizi” adlı çalışması, nesli tükenmekte olan halk ezgilerini tespit ederek yeniden gündeme getirmeyi ve herkes tarafından bilinir hale getirilerek bölgesel farklılıklar göstermeyi amaçlamıştır. Çalışmada, her parçayı analiz etmiştir. Her parçanın müzikal özelliklerini ortaya çıkarmış ve tablo halinde sunmuştur.

Ertenli’de (2014, s. 5), Ortaokul 8. sınıf öğrencilerin Program Müzik Türüne Göre Dinleme Durumu ve Öğrencilerin Müzik Türüne Göre Tür Tercihini Üzerindeki Etkisini Belirlemek için çalışılmıştır. Anket amaçlı analitik çalışmalar ve anket çalışmaları yapılmış, buna göre öğrencilerin büyük çoğunluğunun popüler müzik dinlemekle olduğu belirlenmiş; bu türü tercih etmelerinde müzik müfredatından değil medya araçlarından etkilendikleri tespit edilmiştir.

Bilgin (2013, s. 2) tarafından yazılan “Türk Halk Ezgilerinin Yapısal Özellikleri” başlıklı çalışmada, Türk halk ezgilerinin yapısal özelliklerini ortaya koymaya ve bölgeleri, kalıpları, kipleri, hal geçişleri ve ses aralıkları incelenerek analiz edilmeye çalışılmaktadır. Türküler, TRT’nin türkü repertuarından seçilir ve belirlenen kriterlere göre seçilen türkülerin yayımlanması belirlenmiştir.

Cesur vd. (2012, s. 751-768) “Orta Öğretimde Müzik Derslerinin İşlevi” adlı çalışmasında müzik derslerinin işlevi öğretmen girdilerine dayalı olarak analiz edilerek çözümlenmiştir. Bu analiz ve bulgulara göre, öğrencilerin programa yönelik yaklaşımlarının orta seviyede olduğu ve akademik başarılarının oldukça düşük seviyede olduğu tespit edilmiştir. Ortaöğretim müzik öğretiminin herhangi bir alt yapı gerektirmediği ve oldukça sorunlu olduğu, müziksel davranışın kazandırılmasında öğretimin etkili öğretim olmadığı tespit edilmiştir.

Gündüz (2011, s. 6) tarafından “TRT Repertuarında Bulunan Hatay Türkülerinin Makam Özelliklerinin İncelenmesi” isimli çalışmasında Geleneksel Türk Halk Müziği’nde Ayak kavrama değinilmiş ve bunun tonal özellikleri ortaya

konulmuştur. Kavramlar, üniversite eğitimi ve bilimsel araştırma alanında birçok zorluğa neden olmaktadır. Bu boşluktan hareketle araştırmanın amacı, akademik eğitim kurumları, bilimsel araştırmalar vb. amaçlarla kullanılan GTHM eserlerinin yorumlanması ve anlaşılmasının önünü açmaktır. Amaç, Türk halk müziği repertuarlarında Hatay ilinden bir GTHM örneğini incelemektir. GTSM’de kullanılan makamların dizi anlayışına dayalıdır. Tespit edilen eserler makamın sıra ve usulüne göre incelenmiştir.

Telli (2011, s. 4) ise “Şanlıurfa Halk Müziği Bestelerinin Makam Analizi” adlı çalışmasında Şanlıurfa halk müziğinde kullanılan besteler biçimsel yapıdan bağımsız olarak incelenmiştir. Analitik çalışmanın makam yapısı bulunmuş ve yaygın olarak kullanılan makam tespit edilmiştir. Şanlıurfa halk müziği, GTHM ve GTSM gibi iki önemli yapıyı aynı anda icra edebilen, kalıp esaslı bir müzik icrasına sahip, geçmişten günümüze pek çok medeniyeti bünyesinde barındıran güçlü bir müzik yapısını oluşturmaktadır.

Tanyeli’nin (2007, s. 5) “İlkokul Müzik Öğretmenlerinin Müzik Dersinde Karşılaşılan Sorunlar ve Sebeplerine İlişkin Görüşleri (Güneydoğu Anadolu Bilgesi Örneği)” adlı çalışması, ilkokul sorunları ve çalışan müzik öğretmenlerinin sosyo-demografik niteliklerini arasında farklılaşma olup olmadığını belirlemeye çalışmıştır. Araştırmada tespit edilen illerde görev yapan müzik öğretmenlerine anket gönderilmiş ve bu anketin sonuçlarına göre müzik öğretmenlerinin etkinliklerin uygulanmasında, uygulama programlarının uygulanmasında, müzik kitaplarının kullanımında, öğretim yöntem ve teknolojilerinin uygulanması ve bu konuların ölçülmesi ve değerlendirilmesinde sorun yaşadıkları tespit edilmiştir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, veri seti, veri toplama aracı, verilerin analizi başlıklarıyla ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Nitel araştırma metotlarından biri olan literatür incelemesinin kullanıldığı bu çalışmada, ortaokul ders kitaplarındaki kültürel aracılık ve değer oluşumu temalarında yer alan türkülere ilişkin unsurlar değerlendirilmektedir. İlgili literatüre göre nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi nitel veri toplama tekniklerini kullanan ve doğal ortamlardaki algıları ve olayları gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya çıkarmak için nitel bir süreç izleyen araştırma” olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 21).

Nitel araştırmalarda temel veri toplama yöntemleri görüşme, gözlem ve yazılı belgelerin incelenmesidir. Bunlardan doküman analizi, araştırma konusu ile ilgili olgusal ve olay bilgilerini içeren yazılı dokümanların analizine dayanmaktadır. Doküman inceleme sürecinde incelenebilecek anahtar dokümanlar; raporlar, kitaplar, arşiv belgeleri, video ve ses kayıtları, fotoğraflar olarak sıralanabilir. Bu belgeler tanımlandıktan ve elde edildikten sonra, orijinallikleri doğrulanır. Bir sonraki adım, sistematik olarak analiz etmektir.

Bu çalışmada incelenecek belgeler ortaokul 5-8. sınıf ders kitaplarıdır. Bu kitaplarda yer alan türküler, kültürel aktarım ve değer kazanımı temalarında yer alan unsurlara göre incelenmiştir. Bu bağlamda araştırma literatür taramasına dayalı olarak yürütülmektedir.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışmanın veri setini 2022-2023 eğitim öğretim yılından itibaren okutulan 5., 6., 7., ve 8 sınıf ortaokul ders kitapları oluşturmaktadır. Çalışma sürecinde araştırmacı tarafından ulaşılabilen toplam 13 ders kitabı veri seti olarak belirlenmiştir. Bu kitapların sınıf düzeylerine göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 3.1. Sınıf düzeylerine göre ders kitapları.

Sınıf Düzeyi	Kitap Sayısı	Toplam
5. Sınıf	6	17
6. Sınıf	2	11
7. Sınıf	3	23
8. Sınıf	2	26

Tabloda araştırma sürecinde kültürel unsurlar bakımından incelenen ders kitaplarının sınıf düzeyleri ve sayılarına ilişkin veriler bulunmaktadır. Buna göre araştırmanın veri setinde 6 adet 5. sınıf, 2 adet 6. sınıf, 3 adet 7. sınıf ve 2 adet 8. sınıf ders kitabı bulunmaktadır. İçinde türkü metni bulunan kitaplar veri seti olarak alınmıştır.

3.3. Verilerin Analizi ve İstatistik Yorumlanması

İçerik analizinde kategori tanımları dışında herhangi bir ölçme aracı yoktur. Kategorilerin net bir şekilde tanımlanması, çalışmada ölçülmesi gereken özellikler hakkında bilgi sağlar. Bu çalışmanın veri analizi, ortaokul ders kitaplarında kültürel aracılık ve değer oluşumu temalarını işleyen türkü unsurlarının varlığı incelenerek içerik analizi olarak gerçekleştirilmiştir. İçerik analizinin en genel tanımı “nicel veya nitel verilerin belirli temalar ve kategoriler çerçevesinde sistematik olarak kodlanması”dır (Büyüköztürk vd., 2009, s. 11). İçerik analizini, bir metindeki belirli sözcüklerin daha küçük içerik sınıflarında gruplandırıldığı ve belirli prensiplere göre kodlandığı sistemli, yinelemeli bir teknik olarak tanımlamıştır. İçerik analizi, incelenen dokümanları inceleme kriterlerinin araştırma sürecinden önce geliştirilip geliştirilmediği olarak tanımlanan iki şekilde gerçekleştirildi. Bunlar tanımlayıcı analitik ve içerik analizidir.

Yıldırım ve Şimşek’e (2013, s. 12) göre betimsel analizden elde edilen veriler verilen başlıklar altına yerleştirilmiştir. Betimsel analiz, nitel verileri işlemek, sonuçları betimlemek ve belirlenen sonuçları belirli bir çerçeveye göre yorumlamak için kullanılır. Ayrıca, betimsel analiz yöntemi, belirli bir disiplin veya alanda bağımsız olarak yürütülen nitel ve nicel araştırmaların derinlemesine incelenmesi ve düzenlenmesi anlamına gelir. Bu sayede konu veya alandaki genel eğilimler belirlenebilmekte ve elde edilen sonuçlar hedeflenen konu ile ilgili gelecekte yapılacak araştırmalara yol gösterici olacaktır (Ültay vd., 2021, s. 188-201).

Betimsel analizde konuların genel örüntüleri frekans ve yüzdelerle verilir ve ayrıntılı olarak açıklanmaz (Dinçer, 2018, s. 176-190).

Bu nedenle betimsel analiz, belirli bir konudaki araştırmaların değerlendirilmesini ve betimsel boyutlarda eğilimlerin ve araştırma bulgularının değerlendirilmesini içerir (Çalık vd., 2014, s. 33-38).

Araştırma konusu için hazırlanmış kavramsal bir çerçeve ve belirlenen kodlama standartları olmadan, betimsel analitik kullanımı veri kaybına ve verilerin yanlış yorumlanmasına yol açabilir. Bu gibi durumlarda, verileri daha objektif bir şekilde elde etmek ve uygun şekilde analiz etmek için içerik analizi kullanılır.

Yıldırım ve Şimşek'e (2013, s. 23) göre içerik çözümlemesinin esas amacı, toplanan verileri açıklayabilecek kavramları ve ilişkileri bulmaktır. Araştırma sürecinde elde edilen verilerin daha ileri içerik analizi, betimsel analizde fark edilemeyen kavram ve temaları ortaya çıkarabilir. İçerik analizi, "sözlü, yazılı ve diğer belgelerde yer alan mesajların anlam ve/veya dilbilgisine göre nesnel ve sistematik bir şekilde sınıflandırılması, sayılara dönüştürülmesi ve sonuçlar çıkarılmasıdır" (Tavşancıl ve Aslan, 2001, s. 18).

4. BULGULAR

4.1. Ders Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular

Bu bölümde ortaokul 5'inci, 6'ncı, 7'nci ve 8'inci ders kitaplarında tespit edilen türkülere yer verilmiştir.

4.1.1. Beşinci Sınıf Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular

Aşağıda 5'inci sınıf müzik, sosyal bilgiler, Türkçe okuma becerileri ve din kültürü ve ahlak bilgisi kitaplarında bulunan türküler ile ilgili incelemelere yer verilmektedir.

4.1.1.1. Müzik Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular

Türküler her kültürel unsur içerisinde binlerce yıllık birikim taşımaktadır. Bu birikim sayesinde de nesillerin terbiyesinde etkili bir rol oynamaktadır. Bu sebeple türkülerin barındırdığı kültürel unsurları tespit edip nesillerin istifadesine sunmak önemlidir. Amaç doğrultusunda bölümde ortaokul 5'inci sınıf müzik kitaplarında bulunan türkülerle kültür aktarımı ve değer kazanımı bulgularına ve yorumlarına yer verilmiştir.

Kara Basma İz Olur (5. Sınıf Müzik kitabı- Bayburt Türküsü)

Kara basma iz olur

Güzellerde naz olur

Gündüz gelme gece gel

Eller duyar söz olur

Hop ninnayı ninnayı

Gel oynayı oynayı

Kara basma kayarsın

Kara basma kayarsın

Asker olduğum zaman

Günlerimiz sayarsın (Çelik vd., 2021, s. 34)

KARA BASMA İZ OLUR; Halk müziği, folklor çalışmalarının kültürel ürünlerinden biridir. Halk müziği çalışmaları, müzik aletleri, müzik terminolojisi, müzik türleri, türküler gibi birçok konuyu kapsar. Türküler ait oldukları toplumdaki acı, keder, sevinç, istek vb. tüm duyguların dil ve ezgi anlatımıdır. 5. sınıf ders kitabımızda belirlediğimiz Bayburt türküsü yıllardır çok söylenmektedir. Bayburt, Türklerin Anadolu'da ilk yerleştikleri yerlerden biridir. Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan bu şehir, derin tarihi izlere sahiptir. Bölgenin coğrafi ve kültürel değerleri, acılar, savaşlar; sevinçleriniz ve sevdikleriniz bu yörenin türkülerinde yerini almaktadır (Daştan, 2018, s. 305-323).

Metinde yer alan “kar” teması Bayburt yöresinin iklimi hakkında bilgi vermektedir. Türkünün devamında yer alan kültürel unsurlar ise naz ve askerlik kavramlarıdır. Pek çok türkümüzde türkü yakıcı sevdiği kişinin “nazlı” olmasından söz eder. Bu özellik güzellik ile adeta birlik oluşturmuştur. Atasözlerimizde de sıklıkla nazlı olmak güzel olmakla birlikte ele alınmıştır. Ayrıca sevilen güzelin nazlı oluşu her ne kadar yakınılan bir durum olsa da aslında aranan da bir özelliktir. “Güzellerde naz olur” dizesi bu durumu örneklendirmektedir.

Değinilen diğer bir kültürel unsur ise askerliktir. Askerlik Türk kültüründe oldukça önemlidir. Anadolu’da asker eğlenceleri, asker kınası, asker mevlüdü gibi pek çok askerlik ritüeli mevcuttur. Eğer herhangi bir sağlık sıkıntısı yoksa bir erkek için askere gitmiş olmak bir kıdem belirtisidir. Öyle ki evlilik gibi önemli bir olay için erkekte aranan vasıflardan birisi de askerliğini yapmış olmasıdır. Çünkü asker ocağının erkeğin kişilik oluşumunu olumlu etkilediği düşünülmektedir. Türküde yer alan “Asker olduğum zaman/Günlerimi sayarsın” sözleri, bu durumu ispatlar niteliktedir.

Bizim Eller Ne Güzel Eller (5. Sınıf Müzik Kitabı- Van Türküsü)

*Bizim eller ne güzel eller,
Söylesin şirin diller,
Oynasın koç yiğitler,
(Oh) Bizim eller ne güzel eller.
Bu dağda maral gezer,
Zülfünü tarar gezer,
Dağ bizim maral bizim,
Avcı bur da ne gezer. (Çelik vd., 2021, s. 35)*

BİZİM ELLER NE GÜZEL ELLER; Van ili binlerce yıldır farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış ve bu bağlamda nesilden nesile aktarılan bir kültür kompleksinin şehridir. Bu yaygınlaştırmının sağlanmasında en önemli araçlardan biri de türkülerdir. Çünkü türküler tarihi olayların en iyi anlatıcılarıdır. Halkın örf ve adetlerini en iyi anlatan araçlardan biri de türkülerdir. Bu bağlamda Van ilinin Van yöresindeki tarihi olayların türkülerden anlaşılması, Van ili halkının örf ve adetlerini anlamının oldukça önemli bir parçasıdır (Bayat, 2019, s. 1).

Beşinci sınıf müzik kitabımızda bulduğumuz bu türkü nevada Buselik Makam’da seslendirilmektedir. Kültür ve değer eğitimi açısından vatan ve millet

sevgisi türkülerin genel teması olarak kabul edilir. Vatanseverlik değerini iletmek için kullanılabilir. Türkünün tamamında yöreyi sevme ve benimseme hali mevcuttur.

Gökte Yıldız Ay Misun? (5. Sınıf Müzik Kitabı, Rize Türküsü)

*Gökte yıldız ay ay misun da,
Kemençeme yay misun.
Alsam seni elime şşşt şşşt(ıslık)
Baksam çalayı misun.
Kemençeme tel misun da,
Derdimi bilir misun.
Hayde gidelim desem,
Benimle gelir misun (Çelik vd., 2021, s. 35)*

GÖKTE YILDIZ AY MİSUN?; Ortaokul 5. sınıf müzik ders kitabında yer alan bu türkü, Rize köyünde yaşayan bir kızın sevdiği ve hiç kavuşamadığı sevgilisi için söylenmiş türküdür. Kültür aktarımı, insanların ortak duygu ve düşüncelerini dile getirerek Türk kültürünün korunmasında ve yaşatılmasında önemli rol oynamaktadır. Kültür, medeniyetleri oluşturan milletlerin kimlik ve kişiliklerinin en önemli belirleyicisidir (Günay, 1999, s. 127).

Türkünün sözleri ele alındığında yöresiyle ilgili bilgiler verdiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda incelediğimizde yapılan bir başka çalışmada alanla ilişkili coğrafi, sosyal ve kültürel faktörler değerlendirilerek; tarihe ve coğrafyaya bir ayna tutan bibliyografik çalışmalar ve referanslar kişilerin bilgileri; horon, tulum, türküler ve düğün adetlerinin Çamlıhemşin hayatındaki rolü incelenmiştir (Kuyumcu, 2022, s. 1-5).

Bu türküde ise Rize yöresinde kullanılan müzik aleti hakkında bilgi edinmek mümkündür.

Makaram Sarı Bağlar (5. Sınıf Müzik Kitabı- Diyarbakır Türküsü)

*Makaram sarı bağlar (oy)
Kız söyler gelin ağlar
Niye ben ölmüşmüyem
Asyem karalar bağlar
O perde o perde
Zülfün yüzüne perde
Devriyeler sardı da bizi
Meğer kaderim böyle
Makarada ipliğim(oy)
Asye benim kekliğim
Hiç aklımdan çıkmıyor (lo)
Tenhalarda gezdiğim*

*O perde o perde
Zülfün yüzüne perde
Devriyeler sardı da bizi
Meğer kaderim böyle
Sarı gülü derende (oy)
İnsaf senin nerende
Kabahat sende değil (lo)
Sana gönül verende
O perde o perde
Zülfün yüzüne perde
Devriyeler sardı da bizi
Meğer kaderim böyle (Çelik vd, 2021, s. 54)*

MAKARAM SARI BAĞLAR; Ortaokul 5. sınıf kitaplarında tespit ettiğimiz bir başka türkü de Diyarbakır yöresine aittir. Türkünün hikayesi şöyledir: Diyarbakır ipekleri, özellikle kırmızı ipekliler, Paris'ten bile büyük talep görmektedir. Aydın bu kırmızı ipekten yapılmış bir mendil alır ve sevdiği kız olan Asya'ya verir. Diyarbakır'e döndüğünde, ise Asya'nın artık başkasına evlendirilmek üzere "söz kesildiğini" öğrenir ve bu dizeleri söyler. Diyarbakır tarihi, zengin kültürü ve coğrafi konumu ile ülkemizde önemli bir konuma sahiptir. Geleneksel Türk Halk Müziği repertuarı/teorisi açısından Diyarbakır ili, özellikle türkülerde özgün bir karakter oluşturması nedeniyle özel bir öneme sahiptir. Anadolu yüzyıllar boyunca çeşitli uygarlıkları beslemiş kadim bir topraktır ve bu zengin kültürel kimlikler mevcuttur (Güldoğan, 2011, s. 28).

Diyarbakır bölgesi zengin kültürel hazineleri, verimli toprakları, coğrafi yapısı ve geçiş noktası işlevi nedeniyle her zaman bölgenin cazibe merkezlerinden biri olmuştur (Sarı, 1996, s. 89).

Türkü sözleri bağlamında incelendiğinde karşımıza çıkan "karalar bağlamak" deyimini Türk halkının yaşayışı ile ilgili bilgi vermektedir. Büyük bir üzüntü sonucunda gösterilen hal ve tavrı ifade eden bu deyim, günümüzde evrenselleşmiş bir yas tutma biçimidir. Bugün cenaze töreni gibi acının hâkim olduğu ortamlarda siyah giysi tercih edilmesi de bu sebeptendir. Diğer bir önemli kültürel unsur ise seven ve sevilen kişinin görüşmelerini gözlerden uzak gerçekleştiriyor olmalarıdır. Bunun sebebi Türk kültüründe İslamiyet inancının da etkisiyle evlilik dışı ilişkilere toplumun bakış açısıdır.

Sevgilinin saç anlamına gelen "zülf" sözcüğü de sıklıkla türkülerde karşımıza çıkar. "Saç" demek yerine farklı bir isim kullanılarak adeta

sembolleştirilmesi türkü yakıcının ruhunun inceliğini ve sevilen kişinin onun gözünde diğer kişilerden ne kadar başka olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Hey Onbeşli Onbeşli (5. Sınıf Müzik Kitabı, Tokat Türküsü)

Hey onbeşli onbeşli

Tokat yolları taşlı

Onbeşliler gidiyor

Kızların gözü yaşlı

Aslan yarım kız senin adın

Hediye

Ben dolandım sen de dolan

Gel gediğe

Fistan aldım endazesi

On yediye

Giderim elinizden

Kurtulam dilinizden

Yeşilbaş ördek olsam

Su içmem gölünüzden (Çelik vd., 2021, s. 58)

HEY ONBEŞLİ ONBEŞLİ; 5. sınıf müzik kitabında metin halinde geçen bu türkümüz, günümüzde hareketli bir ezgi ile söylenmektedir. Bazı kaynaklara göre türkünün 1315 (1898-1899) doğumlu, I. Dünya Savaşı'nda cepheye giden, halk arasında "Onbeşliler" olarak bilinenlere bir mersiye olarak yazıldığı sanılmaktadır (Güven, 2013, s. 117-128).

Diğer bir versiyon ise, hoşlandığı bir kızla tanışmak için işe giden ve yakalanmamak için çatıdan düşen genç bir adam hikayesidir. Oğlan yakalanmamak için kayadaki bir çatlağa saklanarak hoşlandığı kızı oraya çağırır. Çünkü ona verecek hediyeleri vardır. Türküde geçen ve kıza ait olduğu söylenen "Hediye" isminin Ermeniler tarafından 1915 tehcir kanunu kapsamında göç ettirilen ve evlenene kadar güvendikleri Türk ailelerine emanet edilen kız çocuklarına verdikleri isim olduğu anlaşılmaktadır (Kurt, 2017, s. 79-95).

Her iki açıdan da türkülerdeki varyasyonlar ezgilerle olduğu kadar sözlerle de ilişkilendirilebilir. Bu nedenle aynı türkünün farklı yörelerde farklı varyasyonlarını görmek mümkündür. Bir yiğit türkünün, hatta bir mersiye'nin ezgisi drama meyledince sonradan dram olarak görülebilir (Albayrak, 1998, s. 148-150).

Geldiği toplumun kültürel özelliklerine ilişkin bilgilerin yanı sıra, zaman zaman mensubu olduğu bölge hakkında da bilgiler vermektedir. Bunun bir örneğini "Tokat'ın yolları taşlı" mısrasın da görmek mümkündür. Aslında

insanımızın aidiyet duygusunun nasıl geliştiğini göstermektedir. Yaşadıkları şehre olan sevgilerini ve bağlılıklarını ifade etmişler, türkülerinde şehirlerine atıfta bulunarak hem bağlılık göstermişler hem de türkülere yerel bir kimlik kazandırmışlardır (Yılmaz, 2011, s. 229-250).

Bahçalarda Börülce (5. Sınıf Müzik Kitabı- Tekirdağ Türküsü)

*Bahçalarda börülce
Oynar gelin görümce
Oynasınlar bakalım
Bir araya gelince
Hişt mori ye le lelli yar nina ninanam
Çık mori ye le lelli yar nininan
Bahçalarda eğreti
Oynarlar iki elti
İkisi de bir boyda
Bulunmuyor kıymeti
Hişt mori ye le lelli yar nina ninanam
Çık mori ye le lelli yar nininan
Bahçalarda kara taş
Oynarlar kardaş kardaş
İkisi de bir boyda
Bulunmuyor arkadaş
Hişt mori ye le lelli yar nina ninanam
Çık mori ye le lelli yar nininan (Çelik vd., 2021, s. 61)*

BAHÇALARDA BÖRÜLCE; 5. sınıf müzik kitabında metin halinde geçen bu türkümüz, Batı Trakya’da İskeçe şehrinde, ayrıca ova ve dağ köylerinde kızların söyledikleri türkülerin ritmine veya darbukanın seyircilerin alkışlarının ritmine göre oynadıkları selamlaşma oyunudur. Türküleri ve oyunları Balkan ve Anadolu kültürlerinden izler taşır. Özellikle Batı Trakya’da halk oyunları figürlerinin ve gündelik yaşam biçimlerinin zenginliği, bölgenin halk oyunları ile olan yakın ilişkisini anlamak açısından son derece önemlidir. Bölgedeki tüm oyunların genellikle 9/8 veya 8/8 olduğu bilinmektedir. Düğünlerde, bayramlarda ve özel günlerde oynanan bu oyunlar, Trakya bölgesinin zengin kültürünü günümüze kadar taşımaktadır.

Artun (2013, s. 1-9) da bu kültürü “Kültür doğası gereği değişmektedir” sözleriyle ifade etmiştir. Gerekli değerlendirmeler yapılırken bu yorumların dikkate alınması gerektiği anlaşılmaktadır. Türk halk müziği kültürünün yaşatıldığı kırsal alanlarda değişim ve yerleşme süreçlerinin izlenmesi için düzenli saha çalışmaları yapılmalıdır (Artun, 1998, s. 5).

Kültürler doğası gereği değişkendir. Zaman, geçişler ve sürümler gibi belirli faktörler değişimi hızlandırır. Bazen bu aynı kalmasına neden olur. Yapılan farklı bir çalışmada, Tekirdağ İli Şarköy İlçesi'nden Yücel Paşmakçı tarafından derlenen türkülerin yörelerinde halen icra edilip edilmediğini tespit etmek, mevcut icralar ile karşılaştırmak ve değişimlerini incelemiştir. Elde edilen veriler, Tekirdağ İli Şarköy İlçesi ve çevresinde gerçekleştirilen saha çalışması ile doğrulanmıştır (İnce, 2016, s. 19).

Türkünün sözleri ele alındığında ise “gelin, görümce, elti, kardeş gibi” Türk kültürünün aile kavramlarındaki isimlere rastlanmaktadır. Pek çok türküde karşımıza çıkan bu kavramlar aileye verilen önemin sözlü edebiyatımıza yansımalarıdır. Aile kavramı, aileye verilen değer, birbirine sıkı bağlarla bağlı aile olabilmek gibi kavramların aktarılması için uygun bir türdür.

Ha Buradan Aşağı (5. Sınıf Müzik Kitabı, Karadeniz Türküsü)

Ha buradan aşağı da

Ben inemem inemem

Küçücüksün Fadimem de

Sözüne güvenemem

Ay doğar çini çini de

Öpsem elin içini

Dün gece neredeydin de

Gönlümün güvercini

Ben kemençe çalamam da

Dayım darılır bana

Bir horon havası çal da

Kurban olayım sana (Çelik vd., 2021, s. 73)

HA BURADAN AŞAĞI; Karadeniz yöresindeki türküler çoğunlukla kırık türkülerdir. Yörenin özgün müziği Horon ezgisidir. 5. sınıf müzik kitabında metin halinde geçen bu türkümüzde, bölge, çeşitli etkinliklerde yakılan şarkılar, genç horonları, düğün ve kına şarkıları, hicivler, kolbastı şarkıları, kemençe, davul ve zurna ezgilerinden oluşan zengin bir ezgi dağarcığına sahiptir. Kemençe, tulum, zurna, davul, kaval, bağlamanın yoğun olarak kullanıldığı alanlarda vuruşlu şarkılar, yol ezgileri, karşılama, horon halay, bar müziğinin kullanıldığı görülmektedir (Kırzioğlu, 1994, s. 6).

Türkü yakıcısı, sevdiği kız olan Fadime'yi “gönlünün güvercini” olarak adlandırmaktadır. Güvercin türkülerde sıklıkla karşımıza çıkan bir kuş türüdür. Kerkük'ten Anadolu'ya Türkülerde Kuşlar ve çiçekler isimli çalışmada güvercinin gerçek anlamda, sevgiliye benzetme anlamında, türkü yakana benzetme amacıyla

ve barışı sembolize etmesi amacıyla kullanıldığı saptanmıştır (Uçar ve Göher, 2020, s. 179-198).

Bu türküde de güvercin sevgiliye benzetilmektedir. Türküde diğer bir önemli unsur isi özellikle Karadeniz halkının yaygın kullandığı kadın isimlerinden birisi olan Fadime ismidir. Bilindiği üzere Fadime ismi Fatıma isminin Türkçeye uyarlanmış halidir. Fatıma ise İslam dini peygamberi Hz. Muhammed'in kızının ismidir. Türkler İslamiyet'i seçtikten sonra ettikten sonra özellikle peygamber efendimizin ailesinin isimlerini sıklıkla kullanmışlardır. Dinin değerlerimize etkisi, Peygamber sevgisi, dini değerlerin yaşayışımıza etkisini açıklaması bakımından oldukça önemli bir unsurdur.

Bingöl Halayı (5. Sınıf Müzik Kitabı, Bingöl Türküsü)

Bingöl dört dağ içinde

Deliloy deliloy destane

Dört yanı bağ içinde

Deliloy deliloy destane

Kim sorarsa Bingöl'ü

Deliloy deliloy destane

Sevdiğim var içinde

Deliloy deliloy destane (Çelik vd., 2021, s. 73)

BİNGÖL HALAYI; 5. sınıf müzik kitabında metin halinde geçen bu türkümüzde, Bingöl'de yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen düğünler, nişanlar, kınalar, sünnetler vb. Türkü söyleme geleneği korunmuş olup, bu türküler toplumsal hayatın sevinçlerine, kederlerine, üzüntülerine ve sevinçlerine eşlik etmektedir. Halk türküleri, zamanın ruhunu ve geçmişin bilgeliğini bünyesinde barındıran anlatım açısından zengindir. Halk şarkıları, geçmişin bilgeliğini ve sırlarını günümüze taşımak için ataların sembolik sözlerini kullanır, bizi kendimiz olmaya ve kendi değerlerimizi korumaya teşvik eder. Bizi toplumsal olarak yok olmaktan ve ötekileştirilmekten koruyan türküler, toplumsal kırılmayı da hesaba katar. Bireysel ölümleri ve toplumsal olayları ayakta tutan türkü, dilin ve ait olduğu toplumun hafızasıdır (Şahin, 2013, s. 103-113).

Yapılan bir çalışmada Bingöl bölgesi, Zazaca konuşulan dil havzasının merkezinde yer almaktadır. Bingöl yöresindeki Zaza lehçesi, Zaza Aborjin halkının dilsel özelliklerini yansıtmaktadır. Zazaca edebiyatı, Bingöl yöresinin sözlü edebiyat geleneği ile birlikte günümüze kadar gelebilmiş ve önemli bir dilsel ve kültürel kaynaktır. Bingöl bölgesine ait Zazaca türküler; yapı, tema ve

melodiye göre sınıflandırılır. Tematik olarak aşk şarkıları, göçmenleri anma şarkıları, ticari şarkılar, hicivli şarkılar, esprili şarkılar, düğün şarkıları, insanları anlatan türküler ve ağıt şarkıları olarak gruplandırılmıştır (Karaca, 2019, s. 83-116).

Bir halay olması sebebiyle düğün türküsü olarak ele alabileceğimiz bu türküde yöre, yörenin coğrafi şekilleri ve yöre halkının yaşayışı hakkında çıkarımlarda bulunmak mümkündür. Dört dağ ile çevrili ve etrafında bağlar olan Bingöl şehri, Türk kültüründe önemli bir yer tutan “bağ” kavramını vurgulaması açısından önemlidir. Eski Türkler konargöçer hayatının bir parçası olan bağlar yaz mevsimini geçirdikleri yerleşim yerlerine yakın bir yaşam alanıdır. Yaşayış biçimimizi aktarması bakımından türküde ele alınması esasında bir kültür aktarımıdır. Türkülerde geçen yer adları da oldukça önemlidir. Yer adları adeta bir millî hafızadır ve toplumların geçmişine ışık tutan kültürel bir öğedir (Kapağan ve Şakar, 2019, s. 991-1006).

Havada Bulut Yok (Yemen Türküsü) (5. Sınıf Müzik Kitabı, Yemen Türküsü)

Havada bulut yok, bu ne dumandır

Mahlede ölüm yok, bu ne şivandır.

Şu Yemen elleri ne de yamandır.

Ah o Yemendir, gülü çemendir,

Giden gelmiyor, acep nedendir.

Burası Muş'tur, yolu yokuştur,

Giden gelmiyor, acep ne iştir.

Kışlanın önünde redif sesi var,

Bakın çantasına acep nesi var,

Bir çift kundurası bir de fesi var.

Ah o Yemendir, gülü çemendir,

Giden gelmiyor, acep nedendir.

Burası Muş'tur, yolu yokuştur,

Giden gelmiyor, acep ne iştir (Çelik vd., 2021, s. 74)

HAVADA BULUT YOK; 5. sınıf müzik kitabında karşımıza çıkan bu türkü esasında tarihimize de ışık tutan önemli bir eserdir. 1870'ten 1918 yılına kadar Osmanlı hakimiyetinde bulunan Yemen, sıklıkla ayaklanma ve iç karışıklık gibi olaylara ev sahipliği yapmıştır. Başkente uzaklığı, coğrafi şartları ve sıklıkla karşılaşılan karışıklıklar sebebiyle de orada askeri bir göreve gitmek, çoğu zaman dönüşü olmayan bir sefere çıkmak olarak nitelendirilmiştir. Yabancı bir göz olan Zürcher (2016, s. 196), Yemen'i şu sözlerle değerlendirir.

“Türkü sözlerinde hemen hemen daima, askerî harekâtlara katılanların hiçbir dönme şanslarının olmadığı ve uzak çöllerde ölecekleri ifade edilir. Bu duyguları ve uzak, bilinmez bir toprak parçasını imparatorluk içinde tutmak için genç yaşamların ziyan edildiği düşüncesini sembolize eden bir yer vardır: Yemen.”

Kültürel kimliğin izlerini bünyesinde barındıran türkülerimiz kendine özgü diliyle toplumsal hafızamızın nesiller arasında aktarımını sağlamaktadır. Türk milleti tarihte savaşçı özellikleriyle bilinir. Bu sebeple müzik kültüründe kahramanlık dolu hikâyelerin olması, ağıt, savaş, kahramanlık, ağıt gibi konuların müzik ürünlerine konu olması olağandır. (Doğan, 2019, s. 1239-1260)

Bu durum en çok halk müziğimiz olan türkülerde karşımıza çıkmaktadır. Yemen Türküsü olarak da bilinen bu türkümüzde geri dönüşü olmayan Yemen seferlerine bir ağıt niteliğindedir. Sıklıkla Yemen ellerinin zorluklarından söz edilir. Sefere gidilen yer o kadar korkutucudur ki, henüz bir ölüm olmasa bile mahalleye bir ölüm ağırlığı çökmektedir.

Türküyle ilgili bir diğer husus ise maddi gücü olmayan askerlerin bu sefere çıkması yönündedir. Bilindiği üzere 2. Mahmut zamanında bedelli askerlik uygulaması başlamış ve durumu iyi olan kişiler, zorunlu askerlik görevini yapmamak için yerlerine bedel göndermiştir. Türküde bahsi geçen askerın çantasında yalnızca bir çift kundura ve fes olması bu durumu açıklar niteliktedir. Bu da demek oluyor ki Anadolu insanı türkülerine hem acılarını hem de isyanlarını sığdırmıştır.

Meşeli Dağlar Meşeli (5. Sınıf Müzik Kitabı, Bursa Türküsü

Meşeli dağlar meşeli

Meşeli dağlar meşeli

İçinde halı döşeli

İçinde halı döşeli

Kül oldum aşka düşeli

Kül oldum aşka düşeli

Ah benim esmer yârimle

Kol kola gezeli

Bursa'nın ufak tefek taşları

Bursa'nın ufak tefek taşları

Keman olmuş o yârimin kaşları

Keman olmuş o yârimin kaşları

Bir omuzdan bir omuza saçları

Bir omuzdan bir omuza saçları (Çelik vd., 2021, s. 75)

MEŞELİ DAĞLAR MEŞELİ; Bursa yöresine ait olan bu türkü sevgiliye hissedilen yüksek sevginin ifade edildiği bir eserdir. Türküde geçen “Meşeli Dağlar” ifadesi Bursa’nın coğrafi özellikleri hakkında bize bilgi vermektedir. Türkünün devamında gelen “Bursa’nın ufak tefek taşları” dizesi de türkünün ait olduğu yöreyi açıkça belirtmektedir. Türkü yakıcı, aşka düştükten sonra kül olduğunu dile getirmektedir. “Varını yoğunu yitirmek” anlamına gelen bu deyim, türkü yakıcının aşkının ne denli büyük olduğunu ispatlar niteliktedir. Sevdği kişinin kaşlarının kemana benzetilmesi ise Divan Edebiyatı ile Halk Edebiyatı benzerliği olarak yorumlanabilir.

4.1.1.2. Sosyal Bilgiler Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular

Sosyal bilgiler dersi öğrencilerinin yaşam hakkında deneyimler edindiği önemli bir disiplindir. Bu dersin temel konusu insandır ve insanın olduğu yerde kültür birikiminden söz etmemek neredeyse imkansızdır. Dolayısıyla sosyal bilgiler ders kitabında kültürümüzün bir uzantısı olan türkülere rastlamak mümkündür. Aşağıda incelediğimiz türkü, ortaokul sosyal bilgiler ders kitabında kültürel miras başlığı altında karşımıza çıkmaktadır.

Burçak Tarlası (5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı- Tokat Türküsü)

*Sabahtan kalktım da ezan sesi var
Ezan da sesi değil yavrum burçak yası var
Sorun şu muhtarın kaç tarlası var
Amanın da kızlar ne zorumuş burçak yolması
Burçak tarlasına yar yar gelin olması
Sabahtan kalktım da südü pişirdim
Südü de kaymağını yar yar yere taşırdım
Burçak tarlasında aklım şaşırdım (Evirgen vd., 2019, s. 54)*

BURÇAK TARLASI; 5. sınıf sosyal bilgiler kitabın metin halinde geçen bu türkümüz, Türkiye’de Amasya, Konya, Yozgat, Tokat ve İzmir’de oynanan bir halk oyunudur. Gerçek aşkın anlamı, sabrın önemi ve neyi gerektirdiği hakkında bilgi verir. Bir anlamda bu bilgiler, insanların hiçbir haklarının olmadığı, yanlış yapmadıkları, olumsuzluklar içinde yaşadıkları ve sabır gösterdikleri bir toplumda yaşamaları gerektiğine dair toplumsal ve bireysel farkındalık yaratması açısından yaygın eğitimin bir alanı olarak değerlendirilebilir (Koyuncu, 2010, s. 31).

Yapılan bir çalışmada, TRT Türk Halk Müziği Antolojisi Sözlü Eserleri ve diğer kaynaklar tarandığında 744 türküye ait güfteler bulunmuştur. Çalışmayı sınırlandırmak için TRT Türk Halk Müziği Antolojisi Sözlü Eserlerinden 101 Tokat türküsü ve bu türkülerin diğer kaynaklardan gelen varyantları bu türkü

varyantlarından yola çıkarak edebî ve musiki yönünden incelenmiş ve halk yöntemleri ile takip edilmiştir. Aralarından 22 türkünün hikâyesi incelenmiştir. Tokat türkülerinin güfte ve hikâyeleri üzerine herhangi bir bilimsel araştırma yapılmadığı için bu çalışmanın öncelikli amacı olmuştur. Ayrıca çalışma, Türk halk bilimi çalışmalarına katkı sağlamayı, Tokat yöresi türkülerini tasnif etmeyi ve bu konuda yapılacak araştırmalara bir adım atmayı amaçlanmıştır (Uzunöz, 2019, s. 7).

Söz konusu türkümüz de Tokat yöresine aittir. Sözleri incelendiğinde ise karşımıza şu kültürel kavramlar çıkmaktadır: Türküde geçen “Ezan” kavramı İslamiyet’in kabulünden sonra Türk kültüründe önemli bir konu haline gelmiştir. Türk insanı yaşantısını adeta bu ezan saatlerine göre ayarlamaktadır. Sabah ezanı ile kalkılıp gerekli güne hazırlıklar yapılır ve işler başlar. Akşam ezanı ile eve dönen insanlar yatsı ezanından sonra namazlarını kılıp diğer güne başlamak için yataklarına geçerler. Zaman ezan vakitleri sayesinde beşe bölünmüş durumdadır.

Metinde geçen muhtar kavramı ise mahalli idare hakkında bilgi veren diğer bir yaşayış unsurudur. Küçük yerleşimlerde ve mahallelerde en yetkili kişi olan muhtarlar türküde fazla tarlaya sahip olan kişi olarak betimlenmiştir. Bu da sosyal yapı ve statü hakkında bilgi vermektedir.

Kızılırmak Seni Seni (5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı-Aşık Veysel)

Bahar gelir gudururdun

Kızılırmak seni seni

Ne uyursun ne durursun

Kızılırmak seni seni

Gelin yedin, kızlar yedin

Nice ela gözler yedin

Seksen doksan yüzler yedin

Kızılırmak seni seni

Genç de yersin, koca yersin

Gündüz yersin, gece yersin

Hâkim benden sormaz dersin

Kızılırmak seni seni (Harut, 2021, s. 83)

KIZILIRMAK SENİ SENİ; 5. sınıf sosyal bilgiler kitabında yer alan bu türkümüz, doğal afetler başlığı altında karşımıza çıkmaktadır. Türküye konu olan olay şu şekilde gerçekleşmiştir: Orta Anadolu’da düğün alayı köyden köye geçerken Kızılırmak taşar, köprüler kırılır ve yıkılır. Gelin suda kaybolur. Bu çok trajik olay toplumu etkiler ve ülke çapında duyulur. Bunun üzerine dönemin önemli saz ustalarından olan Âşık Veysel tarafından bu türkü yakılır.

Âşık Veysel, çocukluğunda gözleri henüz bakarken ırmaklar, dağlar, yaylalar gördüğünü anımsıyor. Hayatında hiç görmediği yerlere özlem duyan büyük bir şairdir (Şatıroğlu, 2016, s. 67-71).

Yapılan bir araştırmada Âşık Veysel'in şiirlerinde vatan, millet, din ve bayrak kavramları incelenmiştir. Âşık Veysel, bir saz şairi olarak ülke sorunlarına büyük ilgi göstermiştir. Gözleri kör olmasına rağmen Türkiye'nin dirilişinde Cumhuriyet'in ve Türk İnkılâbı'nın rolünü hisseden Âşık Veysel, Atatürk İnkılâbı etrafında vatandaşlara seslenerek ülkemizi kalkındıracak ve canlandıracak tavsiyelerde bulunmuştur. (Karaçağıl, 2019, s. 70).

Türküde bir sel felaketi sonrasında yaşananlar konu alınmıştır. Yaşanan felakette kaybedilen canlar için bir ağıt niteliği taşıdığı söylenebilir. Sosyal yaşantı, büyük felaketler karşısında takınılan tavır ve acıya karşı durma biçimi olarak bu türkü oldukça önemlidir.

4.1.1.3. Türkçe Dersi Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular

Ortaokul ders programları incelendiğinde en fazla ders sayısının Türkçe dersine ait olduğu görülür. Öğrencilerin ana dili olmasının yanı sıra bir kültür aktarım disiplini olması sebebiyle de ders sayısı diğer derslere oranla fazladır. Dil öğretimi aynı zamanda bir kültür öğretimidir. Türkçe ders kitapları hazırlanırken bu durum göz ardı edilmemelidir. Bu bölümde 5'inci sınıf Türkçe ders kitabında bulunan türküler incelenmiştir.

Kilim (Türkçe ders Kitabı- Fatih Kısaparmak)

*Sevdiğine sözü olan bir kilim dokur.
Kilimin dilinden ancak anlayan okur.
Sırlarımı verdim sana sevgimi verdim,
Şu gönlümü kilim yaptım yoluna serdim.
Ayıptır gûnahtır diye kilit vurdular dilime,
Aşkı dokudum kilime anlıyor musun?
Yetinmedim türkü yaptım gayrı bu canımdan bıktım,
Hani senin olacaktım, dinliyor musun?
Kilim kalbin aynasıdır, gönlün sesidir;
Her nakışı bir duygunun ifadesidir.
Kilim sevgiliye çağrı, aşka davettir;
Kimi renkler şikâyetir kimi hasrettir.
Ben şu gönül tezgâhında kilim dokudum,
Erenlerin dergâhında aşkı okudum.
Töremizde kilim demek ilim demektir;
Kilim sevdadır, özlemdir, derttir, istektir (Akçalı vd., 2022, s. 104)*

KİLİM (FATİH KISPARMAK); 5. sınıf Türkçe dersi kitabında yer alan bu türkü, Fatih Kısaparmak’a aittir. Kısaparmak kilimle ilgili aşağıda bahsi geçen hikâyeyi duyunca “Kilim” türküsünün sözlerini yazmıştır. Bir gün bir çoban, yanında çalıştığı ağanın kızına âşık olur. Kızda çobanı sever. Ancak bu olası değildir. Bir gün çoban cesaretini toplayarak ağa ile konuşur. Çoban bir temiz sopa yer. Ağa kızını arayıp sorar. Gerçeği bilmek istiyor. Ancak küçük kız, ağadan korktuğu için çobana olan duygularını anlatamaz. Ağa, kızını komşu bir köyden daha yaşlı, evli olmayan bir ağaya söz verir ve çeyizini gönderir. Yaşlı ağa çeyizin dokunmuş halısına bakınca aşkı görür. Aşkını kimseye anlatamayan genç kız, dokuduğu kilimlere desenler işlemiştir. Başka bir ağ, kızın babasıyla konuşarak onu ikna eder ve aşıklar yeniden bir araya gelir.

Türkünün hikayesinden de anlaşılacağı üzere kilim kavramı Türk kültürü için oldukça önemlidir. Göçebe bir yaşam tarzı benimseyen Türkler için kilim taşıyabilecekleri bir kültür unsuru olması açısından önemlidir. Çadırlarının zeminini kaplayan kilim Anadolu kadınının hayal dünyası ile şekillenmiş ve nesilden nesile aktarılmıştır. Bu denli köklü bir kültür mirası zamanla ortak anlama gelen simgeler içermiştir. “herhangi bir kavramı, bir uygun ve düşünüşü ifade eden, kavram veya düşüncenin amblemi olan” anlamına gelen sembol, kilimlerde karşımıza şu şekillerde çıkmaktadır. (Alp, 2000, s. 1-351)

1. Aşk-Evlilik-Sevgi (Sandık, tarak, aşk-birleşim, seğmen, saç bağı, küpe)
2. Bereket (Balık, yıldız, yaba, pıtrak, bereket, eli belinde, hayat ağacı, dikmeli yaprak, gül-çiçek yaprak, koçboynuzu, ejder)
3. Birlik beraberlik (Çengel, bukağı)
4. Doğurganlık-Üreme (eli belinde)
5. Güç-Kuvvet-Yiğitlik (Kartal, ejder, koçboynuzu)
6. Ölüm (Akrep, sandık, mezar taşı, kuş)
7. İbadet ve Tapınma (Post, el, mihrap)
8. Korku-Korunma (Akrep, yılan, tilki kulağı, kurtağzı)
9. Nazar-Uğur-Muska (Göz, muska, kaz ayağı, pıtrak, el-parmak-tarak, haç, kuş, ayak, dikmeli yaprak, kurt ağzı, çengel)
10. Hayatın devamlılığı - Ölümsüzlük - Evren - Sonsuzluk - Devamlılık (Çarkıfelek, aşk-birleşim, hayat ağacı, idol, su)

11. Aydınlık-Temizlik (Kandil, vazo, su) l) Mutluluk (Yılan, yıldız, elibelinde, kuş, gül-çiçek-yaprak)
12. Şifa (Ejder, yılan) Cennet (Kandil, mihrap, vazo, gül-çiçek-yaprak)
13. Güneş (Kartal, haç)
14. Hastalık-Acı-Keder
15. Damgalar (Koçboynuzu, kazayağı, çengel)

Özlem Alp, “Konya Yöresi Kilimlerinde Sembolik Motifler ve Oğuz Boyu Damgaları” isimli bildirisinde kilimlerde motifleri yukardaki gibi sınıflandırmıştır. Kilim türküsünün hikayesinde yaşlı ağanın, genç karısının kilimlerine bakarak duygularını anlaması işte bu ortak simgelerle mümkün olmuştur. Kültür ve değer aktarımı bakımından oldukça önemli bir kaynaktır.

4.1.1.4. Okuma Becerileri Dersi Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular

Okuma Becerileri seçmeli ders olarak 5 ve 6.sınıflarda karşımıza çıkmaktadır. Anlama becerisini geliştirmeyi hedefleyen bu dersin materyal kitabında (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], s. 7-8,) Neşet Ertaş’ı anlatan bir metin içerisinde şu türküye yer verilmiştir.

Neredesin Sen? (Neşet Ertaş, 1960)

*Şu garip hâlimden bilen işveli nazlı
Gönlüm hep seni arıyor neredesin sen?
Datlı dillim güler yüzlüm ey ceylan gözlüm
Gönlüm hep seni arıyor, neredesin sen?
Sinemde gizli yarımı kimse bilmiyor
Hiçbir tabip bu yarama merhem olmuyor
Boynu bükük bir Garib'im yüzüm gülmüyor
Gönlüm hep seni arıyor, neredesin sen*

NEREDESİN SEN? (NEŞET ERTAŞ, 1960); Ortaokul 5. sınıf okuma becerileri kitabında yer alan bu türkümüzde, baba sevgisine sahip olan Ertaş, annesinin sevgisine hasret kalmıştır. Bu sevgi Ertaş’a “Neredesin Sen” türküsünü yazmasına neden olmuştur. Ertaş şarkının hikayesini şöyle ifade etmektedir. “1960’larda Almanya’ya gitmiştim. Arabam vardı ama ehliyetim yoktu ve kullanmayı da bilmiyordum. Almanya’dan geri dönerken araba kullanmak zorunda kalmıştır. Dönüşte trafik kazası geçirir ve 3 ay hapse atılır. Cezaevinde kâğıt kalem vermemişler, bu şarkının sözlerini kibritin toz kısmını tükürüğümle ıslatıp sigaranın kağıdının üzerine annesi için yazmıştır (Bekki ve Demirbaş, 2017, s. 24-25).

Çeşitli çalışmalarda Neşet Ertaş'a ait Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) Türk Halk Müziği (THM) repertuarında yer almayan 12 türkü moda ve üslup açısından incelenmiştir. Kırşehir, Orta Anadolu müzik kültüründe önemli bir yere sahiptir. Halk şairleri açısından Orta Anadolu'nun önde gelen illerinden biridir. Oğul Abdal lakabıyla da bilinen Neşet Ertaş, aynı zamanda Kırşehir yöresi halk ozanlarından biridir (Genç, 2022, s. 3).

Neşet Ertaş türkülerinde sosyal bilgiler dersinin değerini ortaya çıktığını tespit eden bir araştırma vardır. Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi yoluyla gerçekleştirilmiştir. Veri kaynağı Neşet Ertaş'ın yazıp söylediği türkülerin sözleridir. Bu çalışmada Neşet Ertaş'ın sosyal bilgiler dersinin değerini türkülerine yansıttığı gösterilmiştir. Anadolu coğrafyasını ve kültürünü yansıtan eserlerde sosyal bilgilerin temel değerleri öğretilir; adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, iyilikseverlik gibi temel değerlerin izlerini taşıdığı sonucuna varılmıştır (Dilek, 2019, s. 1-6).

4.1.1.5. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular

Geleceğimizin teminatı gençlerimize yönelik kültür ve değer aktarımından söz edildiğinde karşımıza çıkacak bir diğer disiplin şüphesiz din kültürü ve ahlâk bilgisi dersidir. Çünkü kültürü oluşturan en temel unsurlardan biri de dindir. Toplum dini kurallar çerçevesinde şekillenir ve bu tüm yaşantısına yansır. Dolayısıyla toplumun eliyle ve diliyle oluşturduğu her kültürel unsurda toplumsal inanın izleri vardır. Bu bölümde 5'inci sınıf din kültürü ve ahlâk bilgisi ders kitabında bulunan türküler incelenecektir.

Nasihat (5. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Kitabı- Karacaoğlan)

*Dinle sana bir nasihat edeyim,
Hatırdan, gönülden geçici olma,
Yiğidin başına bir iş gelince,
Onu yad ellere açıcı olma.
Mecliste arif ol kelâmı dinle,
El iki söylerse, sen birin söyle,
Elinden geldikçe iyilik eyle,
Hatıra dokunup yıkıcı olma, (Erdoğan vd., 2021, s. 117)*

NASİHAT (KARACAOĞLAN); 5. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi kitabında metin halinde geçen bu türkümüz, iyilikseverlik, samimiyet, yaşam, tevazu, tevazu, sır saklama, sadakat gibi değerlerin bilgi ve önerilerini

aktarmaktadır. Bu bilgi ve tavsiyeler, maddi ve manevi desteğe, ilgiye ihtiyacı olanlara, iyi bir insan olmak gibi kişisel niteliklerin kazanılması ve geliştirilmesi konusunda farkındalık yaratmayı içeren, toplumda barış, refah ve huzurun artması konusunda farkındalık yaratmaya yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Dürüst ve alçakgönüllü olmak, inovasyon bilincini artırma ve hayır kurumlarını destekleme kapsamında insani ve toplumsal değerlerin geliştirilmesi için yaygın eğitim alanı olarak kullanılabilir (Öztelli, 2008, s. 11).

Çeşitli araştırmalar Karacaoğlu'nın hayatı hakkında kısa bilgiler vermektedir. Daha sonra şiirlerinde kullandığı fiiller ortaya konularak, bir halk şairinin kullandığı fiil türleri, yöreye özgü özellikleri ve halk şiirinde kullanılışları gösterilmeye çalışılmıştır (Sağlam, 2012, s. 5).

Araştırmada yöntem ve amaç açısından anket deseni ve durum çalışması deseni kullanılmıştır. Bu çalışmanın kapsamını şair ve eserleri, örneklemini ise kura ile belirlenen 11 beste oluşturmaktadır. Karacaoğlu'nın 11 bestesindeki ritmik armoniler ağırlıklandırılmış ve şemada gösterilmiştir. Karacaoğlu'nın şiirlerinde halk içinde doğduğu, yüksek âlemleri olmayan gezgin bir insan olduğu görülür. Ağırlıklı olarak aşk, arzu, gezginlik, ayrılık acısı ve yalnızlık gibi temaları işlemiştir. Karacaoğlu bestelerinin oluşturulmasında Türk halk müziğinin farklı usul ve makamlarının kullanıldığı görülmektedir (Tarhan, 2016, s. 23-41).

Türk şiirinin en önemli şairlerinden biri olan Karacaoğlu, bugün de farklı coğrafyalarda etkisi devam eden ve müritlerini derinden etkileyen çığır açan bir ozandır. (Çetinkol, 2022, s. 4).

Arı bir Türkçe ile kaleme alınmış nasihat türküsü, isminden de anlaşılacağı üzere toplum hayatının uyum içerisinde devam edebilmesi için yapılması gereken birtakım uyarıları içermektedir. Üzerinde emek sahibi olanları kırmamak, dedikodu yapmamak, bir toplulukta çok konuşmak yerine dinleyen olmak ve her daim iyilik yapılması gerektiği gibi adeta hayat kılavuzu olacak nasihatler verilmektedir. Bir erdem sayılabilecek bu davranışların ahlaklı bir toplum için ne denli önemli olduğu herkesçe malumdur. Bu sebeple Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi kitabında böyle bir metne yer verilmesi oldukça isabetli olmuştur.

Kara Toprak (5. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Kitabı-Aşık Veysel)
Adem'den bu deme neslim getirdi
Bana türlü türlü meyva yetirdi

*Hergün beni tepesinde götürdü
Benim sadık yarım kara topraktır
Dileğin var ise Allah'tan
Almak için uzak gitme topraktan
Cömertlik toprağa verilmiş Hak'tan
Benim sadık yarım kara topraktır
Hakikat ararsan açık bir nokta
Allah kula yakın kul Allah'ta
Hak'ın hazinesi gizli toprakta
Benim sadık yarım kara topraktır (Yiğit vd., 2022, s. 112)*

KARA TOPRAK (AŞIK VEYSEL); 5. sınıf din kültürü ve ahlak bilgisi kitabında metin halinde geçen bu türkümüz, toprağın önemini, kullanım alanlarını ve insan yaşamına katkısını anlatmaktadır. Ayrıca insani değerlerin alana yeniden yüklenmesi ve telkin anında alan gibi öğrenilmesi anlatılmaktadır. İslam inancında da yer alan topraktan yaratılan insan, büyük öğretiler, ezoterik ve yüzeysel yönlerden rehberlik ve anlam veren popüler şarkılarla anlatılmıştır. Toprağın dışsal değeri toplumda her zaman önemli olmuştur çünkü insanlık tarihinin başlangıcından beri insanlar tüm geçimlik ihtiyaçlarının yanı sıra barınak, mezar, ilaç, çiçek vb. temelden karşılanmıştır (Bakiler, 2010, s. 17).

Sonuç olarak toprak, yaşam için en vazgeçilmez ve önemli varlıklardan biridir. Ezoterik anlamda türkülerdeki betimlemelerinde toprak gibi alçakgönüllü olmayı, iyi duygulardan ve kötü duygulardan uzaklaşmayı, saf insan olmayı, herkesin tattığı ve yaşadığı ölü bir zaman olmayı öğretmektedir. Bilge insan olmak, mükemmel insan olmak, kötü duygulardan arınmak ve hep iyiyi istemek, temel yaşamımızı korumak ve desteklemek esastır gibi konularda bu öğretiler ve mesajlar yaygın eğitim alanları olarak değerlendirilebilir ve çevre bilincini artırmaktır (Alptekin, 2009, s. 2).

Türk şiirinin ilk örneklerinden bu yana günümüze ulaşan şiir miktarı çok azdır. Bununla birlikte, tarihsel araştırmalardan derlediğimiz bilgiler göz önüne alındığında, edebi sanatlar hakkında derin bir anlayışa sahip olduğumuzu söylemeye gerek yoktur. Mehmet Fuad Köprülü'nün araştırmaları, Avrupa'nın Hun hükümdarı Attila'nın ordusunda, Attila'nın eğlence ve ziyafetlerine katılan, onun kahramanlıklarını dile getiren şair ve müzisyenlerin olduğunu göstermektedir (Köprülü, 2014, s. 107).

Aşık Veyssel'e ait bu türkünün sözleri de bu bilgilerin ehli olmayan kişilerden gizlenecek derin bir anlayışa sahip olduğu söylenebilir.

4.1.2. Altıncı Sınıf Ders Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular

Aşağıda 6'ncı sınıf müzik, sosyal bilgiler, kitaplarında bulunan türküler ile ilgili türkülerle kültür aktarımı ve değer kazanımı incelemelere yer verilmektedir.

4.1.2.1. Müzik Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular

Ortaokul ders kitaplarında en fazla türkü müzik kitaplarında yer almaktadır. Öğrencilere bir müzik kültürü aşlamayı hedefleyen bu disiplinde türkülerle yer verilmesi hem gerekli hem de önemlidir. Bu bölümde Ortaokul 6. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan türkülerle kültür aktarımı ve değer kazanımına ait bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

Yörük Ali (6. Sınıf Müzik Ders Kitabı, Nazilli Türküsü)

*Şu Dalmadan geçtin mi?
Soğuk sular içtin mi?
Efelerin içinde
Yörük Aliyi seçtin mi?
Hey gidinin efesi efesi
Efelerin efesi
Şu Dalmanın çeşmesi
Ne hoş olur içmesi
Yörük Ali'yi sorarsan
Efelerin seçmesi
Hey gidinin efesi efesi
Efelerin efesi
Cepkenimin kolları
Parıldıyor pulları
Yörük Ali geliyor
Açıl Aydın yolları
Hey gidinin efesi efesi
Efelerin efesi (Akçalı vd., 2022, s. 31)*

YÖRÜK ALİ; Ortaokul 6. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüzde, Yörük Ali Efe (1896-1953), milli mücadelemizin başlangıcında yaptığı birçok hizmetle anılmaktadır. Nazilli köylülerindendir. Ailesi Ayvazoğulları olarak bilinen bir Türk boyundandır. Üç yıl çetecilik yaptıktan sonra milli mücadele için hükümete katılmıştır. Yunanlılar İzmir ve Aydın'ı aldıktan sonra Çine'nin Yağcılar köyünde yeniden küçük bir çete kurmuştur. 15 Haziran 1920'de 50 arkadaşıyla birlikte bir sal üzerinde Menderes Nehri'ni geçerek Malkoç Demiryolu Köprüsü'nü koruyan Yunan ordusunu bozguna uğrattıktan sonra almıştır. Bu hareket Aydın ve çevresinde etnik mücadelenin başlangıcı olmuştur (Aker, 2006, s. 124).

Yörük Ali Efe'nin birliğı daha sonra alay rütbesine yükseltilmiş ve kendisine Aydın Milli Alayı adı verilmiştir. Bir buçuk yıl Aydın cephelerinde savaşı, Aydın Savaşı'nda büyük rol oynayan bu alay, halen 57. Tümenin Yörük Ali Efe Alayı olarak bilinmektedir. Efe'ye Bağımsızlık Madalyası ve Milis Albay rütbesi verilmiştir. Türkü de konuşulmayan yazılı bir bölümde Aydın'ın Yunan işgalinden kurtuluşundan bahsedilir ve bu kurtuluş için Yörük Ali Efe ve arkadaşlarının kahramanlıkları anlatılmaktadır. Yörük Ali Efe'nin iki çeteyi ve otuz kişilik bir düşman grubunu öldürerek Aydın'ı düşmandan kurtardığını belirtilir. Silah, cephane ve savaşçılar açısından çok sınırlı olanaklara rağmen elde edilen başarı, çete savaşının, bugün Kuvâ-yi Milliye olarak bildiğimiz savaş şeklini için en uygun yol olduğunu da göstermiştir (Gülen, 2007, s. 9).

Milli Mücadele Dönemi Türkü Örnekleri Üzerine Araştırma başlıklı bir diğer araştırmada ise bu dönemde sistemli olarak derlenen altı türkü üzerinde araştırma yapılmış ve bu konudaki boşluklar doldurulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada izlenen yöntem, türkülerle ilgili benzer çalışmalara model oluşturmaya uygundur. Belirli bir kategoride araştırma yapılırsa, türkülerin en temel özelliklerini sistematik olarak keşfederek farklı eserleri karşılaştırmak ve birleştirmek genel bir sonuca varmak için daha kolay olacaktır (Acun, 2016, s. 3).

Deniz Üstü Köpürür (6. Sınıf Müzik Ders Kitabı, Muğla-Ula Türküsü)

Deniz üstü köpürür

Ah yârim lilalay lilalay lay

Gemilere binsem götürü

Ah yârim lilalay lilalay

Benin de buraya geldiğim

Ah yârim lilalay lilalay lay

Bir güzelden ötürü

Ah yârim lilalay lilalay lay

Daş üstüne taş göydüm

Ah yârim lilalay lilalay lay

Gül yastığa baş göydüm

Ah yârim lilalay lilalay lay

Seni de gelecek diye

Ah yârim lilalay lilalay lay

Sol yanımlı boş göydüm

Ah yârim lilalay lilalay lay (Akçalı vd., 2022, s. 53)

DENİZ ÜSTÜ KÖPÜRÜR; Ortaokul 6. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüz, Muğla'nın Ula köyündeki gerçek bir hikâyeden beslenmektedir. Osman'ın Gülayşe'ye olan aşkı bu meşhur şarkının sözlerine

konu olmuştur. Çaydereli Osman Ula, bir gün Ula’da bir düğüne katılır. Düğünün amcasının oğlunun olduğu söylenmektedir. Düğün alayındaki kızlara tek tek bakmaya başlar. Ama çok geçmeden güzel bir kadına âşık olur. Tam Gülayşe ile konuşacağı zaman arkadaşları Osman’ı sahile götürüp derdini anlatmasını isterler. Osman derdini anlatmak için bu türküdeki sözler ile derdini anlatmaya çalışmıştır (Deveci, 2007, s. 1-485).

Yapılan farklı bir çalışmada, Muğla yöresinde söylenen 203 türkünün sözleri yazılı kaynaklara özel referanslarla derlenmiş; varyant karşılaştırmaları yapılmıştır. Türkü metinleri morfolojik özelliklerine göre tasnif edilmiş ve her metne bir türkü numarası verilmiştir. “Türk Metinleri” bölümü, “Türk Gelenekleri” ve “Muğla Tarihi ve Coğrafyası” ile ilgili kısa bilgiler verilmektedir. Muğla coğrafyası ile ilgili bölümü hazırlarken türkülerde geçen yer adlarını, yörede yetişen flora ve fauna adlarını, hayvan adlarını yörenin coğrafyasıyla ilişkilendirmeye çalışılmıştır. (Kırman, 1998, s. 2).

Türkü isminde karşımıza çıkan deniz kavramı da türkünün yeri hakkında bize bilgi vermektedir. İnsanlar yaşadığı coğrafyanın etkisinde kalarak bunları kültürlerine yansıtmışlardır. Türküde dikkati çekmekte olan bir diğer unsur ise sevgiliye sol yanın ayrılmasıdır. Bunun sebebi kalbe yakın tutulmak istenmesidir.

Sen Bu Yaylaları Yayliyamazsun (6. Sınıf Müzik Kitabı, Trabzon Türküsü)

Sen bu yaylaları yaylayamasun gülüm

Yaylayamazsun

Yaylayamazsun yavrum

Yayliyamazsun

Derindir gölleri boyliyamazsun

O ellerin kınalıdır oyniyamazsun

Ağan var midur

Paşan var midur

Seni bana metettiler

Asli var midur

Deme nenene

Deme nenene

Dersen eğer nenene

Bizi koyar vereme

Rina rina rina rina rina rina nay

Rina rina rina rina rina rina nay (Akçalı vd., 2022, s. 58-59)

SEN BU YAYLALARI YAYLIYAMAZSUN; Ortaokul 6. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüzde, Karadeniz müziğinin en karakteristik ve bilinen türü destandır. Laz destanları koro halinde, tek başına veya saz eşliğinde söylenir. Temalar aşk, ölüm, doğa ve yabancı topraklardır. Bazen melodi aynı kalır ama sözler şarkıcının hikayesine göre değişir. Destan, Karadeniz’de en yaygın türdür. Karadeniz türkülerinin “standart” bir şekli yoktur. Bu durum yöreden yöreye ve kişiden kişiye değişir. Aynı kelimenin birden fazla versiyonu olabilir. Lehçelerde bölgeden bölgeye değişmektedir. Karadenizliler kendi lehçelerini konuşanları bile anlayamayabilirler (Ciravoğlu, 2009, s. 6-52).

Ahmet Caferoğlu’nun Anadolu ağızlarının önemli ve dikkate değer bir derlemesi olan “Kuzeydoğu İlimizin Ağızları Derlemesi: Ordu, Giresun, Trabzon, Rize Yöresel Ağızları” adlı eserinin 131-256 paragraflarında Trabzon ağızlarının bir derlemesi bulunmaktadır. Eserin bu bölümünde Trabzon yöresinden derlenmiş pek çok halk, destan ve atmaca örnekleri bulunmaktadır (Caferoğlu, 1946, s. 48). Yapılan farklı bir çalışma sonucunda da bölgenin kozmopolit yapısından dolayı Trabzon yöresi türküleri, Anadolu yöresi türküleri ile ortak özellikler taşıyan ve diğer yörelerde farklı varyasyonlara sahip olan dört ayrı özellikte geliştirilmiştir. Türkü ürünlerinin “çeşitlendirilmesine” karşılık gelen türkülerin çoğu mani tarzındadır ve dörtlükler, sevgi/aşk türküleri temasıyla ünlüdür (Öncü, 2011, s. 4).

Kitapta yer alan türkümüz de yöresel olarak çeşitlilik göstermektedir. Ayrıca yaylaları ile ünlü olan Karadeniz’in coğrafyası hakkında da bilgi vermektedir. Ağa, paşa, nene gibi kavramlar ise sosyal yapı hakkında bilgi vermektedir. Türküde dikkat çeken bir diğer unsur da nenenin ilişkilerini öğrenmesi halinde gençleri verem illetine düşüreceğine dair olan öngörüdür. O dönem için tedavisi bulunmayan ve özellikle üzüntü ile bağdaştırılan bu hastalığın türküdeki yansıması da bu şekildedir.

Nar Danesi (6.Sınıf Müzik Kitabı, Kırşehir Türküsü)

Sevda olmasaydı da

Gönüle dolmasaydı

Dünya neye yarardı da

Güzeli olmasaydı

Nar danesi nar danesi de

Seviyom merdanesi

Güzellerin içinde de

Sevdiğim bir danesi

O yar zülsünü darar da

*Gönül dengini arar
Bu dünyada sevmeyenler
Ahrette neye yarar
Nar danesi nar danesi de
Seviyom merdanesi
Güzellerin içinde de Sevdiğim bir danesi (Akçalı vd., 2022, s. 67)*

NAR DANESİ; Ortaokul 6. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüzde, Kırşehir yöresine ait “Nar Tanesi” veya “Sevdan Olmasaydı” türkünün sözleri bulunmaktadır. Nar Türküsü rahmetli Neşet Ertaş’ın bestelediği popüler bir türküdür. Popüler türkünün söz ve bestesi 25 Eylül 2012’de kaybettiğimiz Neşet Ertaş’a aittir (Kaya, 2014, s. 12).

Türkü halk şiirinin en eski türlerinden biri olarak kabul edilen, insanların duygu, düşünce, duygu ve hayallerini yorumlayan, gelenek, görenek, görenek ve görenek gibi değerlerle insan hayatına yön veren ve insanı derinden etkileyen; adını verdiği bu ürünler, aşk, yiğitlik, ayrılık, yurtsuzluk, hasret, doğa, doğum, evlilik, ölüm gibi kişisel temaların yanı sıra savaş, göç, kıtlık gibi genel olayları işleyen, belirli melodilerle söylenen ürünlerdir (Çetindağ, 2005, s. 13).

Bu bağlamda sanatçıların ve türkülerin toplum nezdinde değer yansımaları kazanması, bireyin kültürel farkındalığında ve bu farkındalığı ifade etme becerisinde, öğrencilerin özledikleri değerleri ve kazanımları fark etmelerine yardımcı olacaktır. Yeni müfredatta öğrencilere öğretilen on temel değer aşağıdaki gibidir. Adalet, kardeşlik, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverliktir. Böylelikle Türk milletinin kültürel değerleri benimsenir ve korunur; değerler eğitiminin aile, ülke ve insan sevgisini teşvik etmede son derece olumlu olduğu düşünülür ve her zaman bu unsurları yüceltmeye çalışır. Ulusal unsurları benimseyen, anlayan, evrensel değerlere sahip bir nesil yetiştirerek; Anadolu’da yetişmiş halk ozanlarının sevgi, saygı, barış, hoşgörü, vatanseverlik, adalet, eşitlik ve kardeşlik mesajlarını aktarmadaki katkıları çok önemlidir. Sosyal bilgiler eğitiminin değeri açısından yukarıdaki mesajı ileten popüler şairlerden biri olan Neşet Ertaş’ın yazıp seslendirdiği eserlerinin incelenmesi ve bireye kazandırdıklarının tartışılması gerekli ve önemli görülmektedir (Dilek, 2019, s. 1-6).

Bu türküde Neşet Ertaş’ın sevdiğine verdiği değeri, önemi, katıksız sevgisini yaptığı benzetme ve karşılaştırmalardan rahatlıkla anlayabilmekteyiz. Ayrıca ahiret kavramına değinilmesi de dini değer boyutunda ele alınmaktadır.

Tiridine Bandım (6. Sınıf Müzik Ders Kitabı, Kastamonu-Tosya Türküsü)

Aşağıdan geliyor Türkmen goyunu

Amman amman

Selviye benzettim yârin boyunu

Amanın yandım

Amanın amanın amanın yandım

Tiridine tiridine tiridine bandım

Bedava mı sandın,para verip aldım.

Manda yuva yapmış söğüt dalına

Amman amman

Yavrusunu sinek kapmış

Gördün mü amanını yandım

Amanın amanın amanın yandım

Tiridine tiridine tiridine bandım

Bedava mı sandın,para verip aldım (Akçalı vd., 2022, s. 68)

TİRİDİNE BANDIM; Altıncı sınıf müzik kitabında metin halinde geçen bu türkümüzün, sözleri ile ilgili tartışmalar vardır. Bazı insanlar bu türkünün sözlerinin yüzeysel anlamını uydurma olduğunu söyleyerek saçma bulmaktadır. Türkü, yerel lehçe, deyimler, klişeler, geçmiş liderlik tarzları, çiftçilik ve yemek kültürü hakkında bilgiler içermektedir. Bu bilgiler bir anlamda geçmiş yönetim uygulamaları, yerel yaşam ve tarıma dair mitlere dikkat çektiği için yaygın eğitim oluşturmaktadır (Kurt, 2017, s. 79-95).

Kastamonu, denizin ormanla, mavinin yeşille, Karadeniz'in İç Anadolu ile buluştuğu yerdir. Karayılan'ın davulları, Sepetçioğlu'nun nazık yapısı, Cide'nin sarı esintisi, Ozanoğlu'nun ezgisi burada duyulur; Burası vahşi çocukların büyüdüğü Kastamonu'dur. Belki cepleri boş ama kalbi zengin ve Türk misafirperverliği gerçekten burada parlamaktadır (Erdoğan, 2012; 21).

Yapılan bir çalışmada nicel ve nitel araştırma yöntemleri birleştirilmiştir. Çalışmada İstanbul Musiki Konservatuvarı derleme kitaplarında ve TRT THM repertuarında yer alan Kastamonu yöresine ait türkülerin tespiti için sayısallaştırılmış modeller kullanılmıştır. Durumu belirlemek için müzik analiz yöntemleriyle karşılaştırılmıştır. Bu bakımdan araştırma betimsel bir çalışma örneği göstermektedir (Çetin, 2021, s. 4).

Bu çalışmada türkü sözleri de detaylı incelenmiştir. Türkülerde yörelerin yiyecek ve içecek kültürüne dair izler bulmak mümkündür. Bu türkünün sözlerinde karşımıza çıkan tirit de Kastamonu yöresine özgü bir yemektir. Genel kültür kazanımı açısından bu tür kavramların türkülerde yer alması önemlidir.

Çanakkale Türküsü (6. Sınıf Müzik Ders Kitabı, Kastamonu Türküsü)

Çanakkale içinde

Aynalı çarşı

Ana ben gidiyorum

Düşmana kar

Of gençliğim eyvah

Çanakkale içinde

Bir uzun selvi

Kimimiz nişanlı

Kimimiz evli

Of gençliğim eyvah (Akçalı vd., 2022, s. 72)

ÇANAKKALE TÜRKÜSÜ; Altıncı sınıf müzik kitabında metin halinde geçen bu türkümüzde Çanakkale Savaşı'nda bulunan bir asker tarafından yazıldığı düşünülmektedir. Çanakkale Savaşı şüphesiz dünyanın en kanlı ve en güçlü savaşlarından biridir. Başta ulu önder Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere bu şanlı mücadelenin ve ardından gelen hukuksal zaferin en büyük kahramanları; Yiğit, göz kırpmadan ve tereddüt etmeden savaşan askerler, bir cepheden diğerine erzak ve cephane taşıyan kadınlarımız, henüz oyun oynayabilen torunlarımız, okul çağı, yaşlımız, gencimiz kısacası, huzur ve memnuniyet içinde yaşayan, çalışan, fedakarlıktan bir an bile çekinmeyen milletimiz böyledir. Elbette bu kahramanlık destanı için ağıtlar ve türküler de yazılmıştır (Bölücek, 1998, s. 20).

Bu nedenle kahramanlık tarihimizin en önemli savaşlarından biri olan Çanakkale Savaşı sonucunda yakılan bu türkü, folklor çalışmalarının bir konusu olan anlatı bölümünün destan çalışmaları alt alanında yer almaktadır. Milli mücadele ve vatanseverlikle ilişkilendirilen değerlere dikkat çekmesi anlamında yaygın eğitim niteliği taşıyan bu türküde Çanakkale Savaşı ile ilgili bilgiler yer almaktadır (Aslantaş, 2014, s. 22).

Çanakkale Türküsü Kastamonu yöresine ait bir türküdür. Bu türkünün de incelendiği bir çalışmada Türk sanat müziğindeki makamın özelliklerinden yola çıkarak, TRT repertuarında yer alan Kastamonu türküleri ile Türk sanat müziğindeki makam şarkılarını karşılaştırmaktadır. Çalışmaların başlıkları dikkatlice düzenlenip gözden geçirilmiş ve incelenen türküler, Türk halk müziğinin yapısı ile karşılaştırılarak Türk sanat müziğinin teorik çalışmaları karşısında değerlendirilmiştir (Alemlı, 2001, s. 3).

Çanakkale'de bulunan Aynalı Çarşı, savaşta yiğitçe mücadele eden gençler, bu gençlerin aile yapıları türküde destansı bir biçimde incelenmiştir. Türkü savaş zamanlarını ezgi ile gözler önüne seren adeta bir filmidir. Ortak milli

değerlerimizin işlenişi açısından oldukça önemli bir eserdir. Bu eserin sözlerinin kitapta kısaltılarak ele alınmış olması bir eksikliktir.

Çemberimde Gül Oya (6. Sınıf Müzik Ders Kitabı, Çanakkale-Biga Türküsü)

*Çemberimde gül oya
Gülmedim doya doya
Dertleri karıyorum
Günleri saya saya
Al beni kıyamam seni
Pembe gül idim soldum
Ak güle ibret oldum
Karşı karşı dururken
Yüzüne hasret kaldım
Al beni kıyamam seni
Avlu dibi beklerim
Vay benim emeklerim
Dümbeleşti çala çala
Yoruldu bileklerim
Al beni kıyamam seni (Akçalı vd., 2022, s. 74)*

ÇEMBERİMDE GÜL OYA; Ortaokul 6. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüz Çanakkale-Biga yöresine aittir. Türkünün sözleri incelendiğinde bir kadın tarafından yakıldığı belli olmaktadır. Türküye ismini veren çember kadınlar tarafından kullanılan bir aksesuardır. Çember: 5. Yazma, yemeni, başörtüsü: “Çemberimde gül oya/ Gülmedim doya doya” (Türk Dil Kurumu [TDK], 2009, s. 413).

TDK sözlük, çemberin 5. kelime anlamında örnek olarak bahsi geçen türküyü kullanmıştır. Çember sözcüğünün iyelik eki alarak “Çemberimde Gül Oya” şeklinde söylenmesi, türkünün kadın ağzı türkülerden olduğunu göstermektedir. Duygulu’ya (2014, s. 259) göre tarafından “kadınların ve genç kızların türkü söyleme tavrı, kadınca bir eda ile okunan türkülerdeki üslup” olarak tanımlanan kadın ağzı, türküler kadınlar tarafından yakılmak suretiyle söylenmiş türkülerdir. Bu noktada türkü, dinleyicisine giyim kültürü noktasında oldukça önemli bir bilgi vermektedir. Bu türkünün yakıldığı coğrafyada kadınlar başlarına çember adını verdikleri bir başörtüsü takmaktadırlar. Üstelik bu başörtüyü “Oya” adını verdikleri bir iş ile süslemektedirler. Derinlemesine incelendiğinde türkü, kadınların günlük hayatlarındaki uğraşları, hobileri hakkında da bilgi vermektedir. Süsüne düşkün olan kadın, başörtüsüne gül motifinde oyalar işlemiştir. Kadın ağzı türkülerde kadınların duygu, düşünce, özlem ve sevgilerini görmek

mümkündür. Bahsi geçen türküde de türküyü dile getiren kadının günleri sayıyor olması, büyük bir özlem içerisinde olduğunun göstergesidir. Gül, türkülerde ismi en çok zikredilen bitkidir. Bazen rengiyle birlikte anılır. Tek başına kullanılabildiği gibi, bülülle birlikte de kullanılabilir. Gül, divan şiirinde olduğu gibi, türkülerde de genellikle sevgilidir veya sevgilinin yüzüdür; bazen de yâre yollanan çiçektir (Temizkan, 2019, s. 8-11).

Çemberimde Gül Oya isimli türküde de türkü yakıcı kendini pembe bir güle benzetmiş fakat zamanla solarak ak güle ibret olduğunu dile getirmiştir. Türkü yakıcının gül ile kendisi arasında bir benzerlik kurduğu açıktır. Önceleri sevdiği ile karşı karşıya, yan yana iken zamanla ayrı kalmış, bu sebeple de solmuştur. Sevginin ifadesi olarak günümüzde de sıklıkla kullanılan gülün, geçmiş zamanlarda da aynı işlevi gördüğü aşıkardır. Türkünün sözlerinde geçen ve Türk insanının yaşayışı hakkında bilgi veren bir diğer unsur ise avludur. Avlu, bir yapının veya yapı grubunun ortasında kalan üstü açık, duvarlarla çevrili alan, hayat (Türk Dil Kurumu [TDK], 2009, s. 413).

Türk mimarisi, yaşam alanı, evlerimizin şekli, mahremiyete verilen önem gibi pek çok unsuru “Avlu dibi beklerim.” dizesinden elde etmek mümkündür. Aynı dörtlükte karşımıza çıkan bir diğer kültürel unsur ise bir çalgı aleti olan dümbelektir. Türküde bahsinin geçiyor oluşu, yöre halkı tarafından bilinen ve çalınan bir müzik aleti olduğunun göstergesidir. Müzik kitabında bulunan bir metin olması göz önünde bulundurulsa, türküde bahsi geçen müzik aletinden hareketle millet olarak hangi müzik aletlerini kullandığımız ve bunlardan hangilerinin türkülere konu olduğu üzerine öğrencilerle bilgi paylaşımı yapılabilir. İçerisinde Çemberimde Gül Oya türküsünün de bulunduğu Çanakkale türküleri menşei tartışmaları ve bu konudaki temel meselelerin bulunduğu türküler incelenmiştir. Türk, Yunan ve Makedon sanatçılar tarafından seslendirilen Çanakkale türkülerinden saz örnekleri kayıtlar kullanılarak incelenmiştir. Ayrıca melodik, biçimsel ve analitik analizlerin sonuçlarına da yer verilmiştir. Sözlü Örneklerde Vokal + Enstrümantal ve Vokal Çeşitliliği? Çalışmanın başlıkları çalışmanın beşinci bölümünü oluşturmaktadır ve bu bölümde incelenen eserlerde arama işlevselliği ele alınmaktadır. Son bölümde ise araştırma sonucunda Çanakkale ilahi varyantlarının mevcut durumu hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır (Cömert, 2011, s. 6).

Hoş Gelişler Ola (6. Sınıf Müzik Ders Kitabı- Kars Türküsü)

*Hoş gelişler ola
Mustafa Kemal Paşa
Askerin milletin bayrağınla
Çok yaşa
Arş arş arş ileri ileri
Arş ileri marş ileri
Dönmez geri Türkün askeri
Sağdan sola soldan sağa
Al da bayrağı düşman üstüne
Cephede süngüler
Ayna gibi parlıyor
Azeri Türkleri
Bayrak açmış bekliyor
Arş arş arş ileri ileri
Arş ileri marş ileri
Dönmez geri Türkün askeri
Sağdan sola soldan sağa
Al da bayrağı düşman üstüne (Akçalı vd., 2022, s. 78)*

HOŞ GELİŞLER OLA; Ortaokul 6. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüz, 1926 yılında Kars ilinde bestelenmiş bir türküdür. Atatürk, 1926 yılında Latife Hanım ile birlikte Kars’a ilk geldiğinde, “Kars Türk Ocağı” görevlileri tarafından karşılandığında, İstiklal Marşı’nı söyleyip, Türk bayrağı astılar. Kafkas Oyunları, Azerbaycan bestecisi Mehmet Türker Bey’in bestelediği ve Azerbaycan halkı adına ulu önder Atatürk’e ithafen bestelediği Mustafa Kemal Paşa türküsü eşliğinde oynandı. Atatürk 6 Ekim 1924’te Kars’a geldiğinde eser ilk kez Kars tren istasyonunda düzenlenen bir karşılama töreninde okunmuş ve tiyatro oyunu olarak oynanmıştır. O zamandan beri halkımızın dilinde bazen ilahi bazen de türkü olarak söylenmektedir. Daha sonra bu eserin Türkiye’nin her köşesinde kabul gördüğünü ve okunduğunu biliyoruz. Muzaffer Sarısözen, Kars bölgesindeki yerel ekipleri derleme çalışmaları sırasında dinledi ve TRT arşivlerine kazandırdı (Açar ve Bektaş, 2015, s. 462).

Bir diğer çalışmada Kars türkülerinde dört temel dil becerisini temsil eden konuşma, okuma, yazma, dinleme unsurları tespit edilmiştir. Unsurlar belirlendikten sonra, kelime ve cümle düzeyinde kategorize edilirler. Çalışma, Kars türkülerinin dört temel dil becerisine ait zengin dinleme ve konuşma becerilerine sahip olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca Kars türkülerinin Kars ve yöresinin ağız özelliklerini, örf ve adetlerini, yaşayış biçimini yansıttığı tespit

edilmiş olup, müfredatta yer alması gereken bir öneme sahiptir. Çünkü Türkçe çok geniş bir Türk kültürü ve dil bilgisine sahipler (Şahin, 2016, s. 3).

Türküde milli duyguları harekete geçiren asker, bayrak ve millet gibi kavramların dile getirilmesi, sevgi teması alt başlığındaki vatan sevgisi teması için oldukça önemli bir materyal oluşturacaktır. Türkü işlenirken yöresel oyun da öğrencilere gösterilerek daha kalıcı bir öğrenme sağlanabilir.

Kahve Yemen'den Gelir (6. Sınıf Müzik Ders Kitabı-İstanbul Türküsü)

Kahve yemenden gelir

Bülbül çemenden gelir aman

Bülbül çemenden gelir a canım

Sürmelim palazım kecliğim de yeşilim

Aman aman a canım

Dağda keklik koklarım

Düştüm dizim ovarım aman

Düştüm dizim ovarım a canım

Sürmelim palazım kecliğim de yeşilim

Aman aman a canım (Akçalı vd., 2022, s. 85)

KAHVE YEMEN'DEN GELİR; Altıncı sınıf müzik kitabında metin halinde geçen bu sözlü kültür aktarımının en önemli unsurundan olan türküler, bize o dönemki insanların yaşayışı ve ilişkileri hakkında bilgi verir. Bu türküde de Türk halkı için önemli bir içecek olan kahvenin temin edildiği yer hakkında bilgi vermektedir. Atalarımız kahveyi Yemen' den getirtmiş olsalar da kendilerine has bir pişirme yöntemiyle kahveye “Türk Kahvesi” damgasını vurmuşlardır. Kahve türkülerde karşımıza en çok çıkan içeceklerden biridir. Gastronomi ve Türk Halk Müziği İlişkisi Üzerine Betimsel Bir Araştırma isimli makalede, içerisinde yiyecek ve içeceklerin geçtiği 67 türkü üzerinde inceleme yapıldığında en fazla bahsi geçen içecek kahve olmuştur. Türkülerde kahvenin pişirilmeden önce kavrulması, pişirilmesi, zaman zaman süt ile servis edilmesi, fincan ile servis edilmesi, köpüklü olması ve Yemen'den gelmesi gibi kahve kültürünün önemli noktaları anlatılmaktadır (Aksoy ve Kabarcık, 2019, s. 367).

Türküde dikkat çeken bir diğer husus ise keklik, bülbül gibi hayvan isimlerinin kullanımıdır. Burada sevgiliye “Sürmelim, palazım da kecliğim de yeşilim” diye seslenmektedir. Buradan gözlerin sürme çekmiş gibi güzel olduğu, sevgilinin de bir keklik yavrusuna benzediği anlamı çıkmaktadır. Ayrıca sürmeli ceylan için kullanılan bir sembolik kavram olarak da karşımıza çıkmaktadır. Ceylan, av sahnelerinin vazgeçilmez av hayvanıdır. Sembolik anlamda avcı seven

erkek, ceylan ise ürkek ve güzel sevgilidir. Sevgilinin, mazlumun timsalidir. Bazen de sevgilinin kendisi değil sürmeli gözleri, yürüyüşü ceylana benzetilir. Kimi türkülerde bu hayvan ahu olarak da geçmektedir. Bülbül ise türküde genellikle seven erkeği temsil etse de bazen ötüşünün güzelliği ile bağdaştırılarak kadını da temsil edebilir. Sevgiliyi küçük bir keklik yavrusuna benzettiğini göz önünde bulundurursak bu türküde bülbül de kadını temsil etmekte diyebiliriz. Türkü işlenirken kültür ve değer aktarımı sağlamak amacıyla “Kahve nasıl pişirilir?. Hangi zamanlarda kahve ikram edilir?. Kahve Türkiye sınırları içerisinde yetişir mi?” gibi sorular sorarak kahvenin kültürümüzdeki yeri ve önemi tartışılabilir. Ayrıca sevgilinin benzetildiği semboller üzerinde durularak sevginin, birini sevmenin ve sevgiyi ifade edebilmenin önemi ve değeri öğrencilere hatırlatılabilir (Yılmaz, 2011, s. 229-250).

Zobalarında Guru Da Meşe Yanıyor (6. Sınıf Müzik Kitabı-Denizli Türküsü)

*Zobalarında guru da meşe yanıyor efem
Mehmet Efem üşümüştü de donuyor efem
Boncuklu da gelin orta yerde dönüyor da dönüyor
Aslanım da efeler vay vay
Gar mı yağmış Yarengöme'nin dağına efem
Mehmet Efem oturuvermiş efelerin sağına efem
Çıkam ha ben de şu dağların başına
Aslanım da efeler vay vay (Akçalı vd., 2022, s. 104)*

ZOBALARINDA GURU DA MEŞE YANIYOR; Ortaokul 6. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüz için şunlar söylenebilir. Türküler bir toplumun ya da milletin yaşanmışlıklarından ortaya çıkan, nesilden nesile aktarılan, saz şairleri tarafından bir ezgi eşliğinde söylenen şiirlerdir. Halk arasında türküyü “şarkı”, “deyiş”, “deme” ve “hava” gibi adlar verilmiştir. Türk kelimesi nispet eki alarak “Türkî” şeklinde kullanılmıştır. Türkünün ilk örnekleri Anadolu’da 16. yüzyılda görülmüştür. Türküler bir toplumun kültür ve duygu aktarıcısıdır. Belli bir bölgede yaşanan olaylara tanık sözler türküleşerek gelecek nesillere aktarılır. Zamanla halk ona kendi acılarını sevinçlerini de ekler. Türküler yakıldıkları bölgenin yeme içme kültürü, giyim kuşamı, ekonomik faaliyetleri hakkında bilgi verir ve bu bilgiyi kendi özünde saklar. (Albayrak, 2009, s. 133-186).

Ele alınan türkümüzde insanımızın yaşayışı ile ilgili bilgiler vermektedir. Isınma aracı olan sobadan dahi bahsedilen türkümüzde bir diğer önemli unsur

gelinin giyim ve kuşamıyla ilgili bilgiler vermesidir. Boncuklarla süslenen gelin düğün kültürü aktarımı açısından önemlidir.

4.1.2.2. Türkçe Ders Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular

Ortaokul 6.sınıf seviyesinde Türkçe 6 ders saati süre olarak programlanmıştır. Bu süre zarfında öğrencilere dört temel dil becerisinin kazandırılmasının yanında kültürel kazanımlar edinmelerini sağlamak da amaçlanmaktadır. Bu sebeple her öğrencinin sahip olduğu materyal olan ders kitaplarında Türk kültürünü, millî ve evrensel değerleri taşıyan metinler yer almaktadır. Bu metinler arasında türkülere sınırlı sayıda da olsa değinilmiştir. Bu bölümde 6'ncı sınıf Türkçe ders kitabında bulunan türküler incelenmiştir.

Kara Tren (6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı)

*Gözüm yolda gönlüm darda
Ya kendin gel ya da haber yolla
Duyarım yazmışsın iki satır mektup
Vermişsin trene halini unutup
Kara tren gecikir belki hiç gelmez
Dağlarda salınır da derdimi bilmez
Dumanın savurur halimi görmez
Kan dolar yüreğim gözyaşım dinmez
Yara bende derman sende
Ya kendin gel ya da bana gel de
Duyarım yazmışsın iki satır mektup
Vermişsin trene halini unutup
Kara tren gecikir belki hiç gelmez
Dağlarda salınır da derdimi bilmez
Dumanın savurur halimi görmez
Kan dolar yüreğim gözyaşım dinmez (Ceylan vd., 2021, s. 192)*

KARA TREN; türkü 6.sınıf Türkçe kitabında dinleme metni olarak karşımıza çıkmaktadır. Dinleme metni olması sebebiyle sözleri kitapta yer almamaktadır. Öğrencilerin derse motivasyonlarını olumlu etkileyecek bu tür dinleme etkinlikleri artırılabilir. Böylece kültürümüzün önemli öğelerinden biri olan türkülerin tanınması artacaktır.

Türkü de kara sözcüğünün sık tekrarı aslında kültürümüzdeki olumsuzlukları ifade ederken bu rengi kullanmamızdan kaynaklanmaktadır. Kara haber, karalar bağlamak gibi kalıplaşmış ifadeler her zaman olumsuz bir durum için kullanılmaktadır. “Kan dolar yüreğim, gözyaşım dinmez” dizesi de bu düşünceyi kanıtlar niteliktedir. Türkünün ezgisi ve sözleri içinde derin bir hasret barındırmaktadır.

4.1.3 Yedinci Sınıf Ders Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular

Türkü yaş grubu ayırt etmeksizin her kesimden insana hitap eden kültürel bir etkileşim aracıdır. Kişi yaş aldıkça türkülerden alacağı tat ve birikim de artacaktır. Ders kitaplarında seçilen türküler, öğrencilerin yaş seviyesi de dikkate alınarak ilgi alanları çerçevesinde belirlenmelidir.

4.1.3.1. Müzik Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular

Müzik dersi kitabı, 7'nci sınıf seviyesinde içeriğinde en fazla türkü metni bulunduran materyaldir. Öğrencilerde sanat anlayışını geliştirmeyi hedefleyen bu disiplinde millî kültürümüze ait türkülere yer verilmesi oldukça önemli ve gereklidir. Aşağıda 7. sınıf müzik dersi kitaplarında tespit edilen türküler incelenmiştir.

Kavurma Koydum Tasa (7. Sınıf Müzik Kitabı- Erzurum Türküsü)

*Kavurma koydum tasa
Ağam yar paşam yar
Doldurdum basa basa di gel gel
Benim yârim çok güzel
Ağam yar paşam yar
Azıcık boydan kısa di gel gel
Haydi haydi hopla gel di gel gel
Fistanını topla gel di gel gel (Baştürk vd., 2022, s. 17)*

KAVURMA KOYDUM TASA; Ortaokul 7. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüzde, Âşık tarzı Türk halk şiirinin veya kısa adıyla Türk saz şiirinin ilk temsilcilerinden biri olan on altıncı yüzyıl şairi Öksüz Dede adına kayıtlı türkü, Osmanlı sahasındaki ilk türkü metni olarak kabul edilmektedir. Sadi Yaver Ataman tarafından derlenmiştir. Rept. No: 2319. TRT repertuarında kaynak kişi olarak Hanife Ataman gösterilirken, Sadi Yaver Ataman, Bu Toprağın Sesi: Memleket Havaları (1953) isimli kitabında türküyü Mediha Madik'ten 1946 yılında derlediğini belirtmektedir. Aynı kitapta, 3. kıtadaki “sevda” kelimesi yerine “sevgi” kelimesi kullanılmakta ve türkünün bir “düğün havası” olduğu kaydedilmektedir. Leblebi Koydum Tasa isimli türküye ait nota kaydı bulunmaktadır (Şengül, 2004, s. 5).

TRT Repertuarındaki Erzurum Türkülerinin Türk Sanat Müziğindeki makam karşılıkları açısından analizi üzerine yaptığımız bu çalışma, Türk Sanat Müziğindeki makam özelliklerim içeren tahlillere dayanmaktadır. Bu çalışmada yer alan başlıklar titizlikle ele alınıp incelendi İncelenen türküler Türk Sanat Müziği'ndeki çalışmalar ışığında, Türk Halk Müziği'nin yapısıyla mukayese

edilerek değerlendirildi. Yapılan değerlendirmeler, konu ile ilgili olarak yapılacak herhangi bir çalışmaya kaynak teşkil edebilecek bir nitelikte sonuçlar ve tartışma bölümünde sunuldu (Feyzi, 2002, s. 5).

Yukardaki açıklamalardan da hareketle türkülerin sözlerinde yöresel farklılıklar görmek mümkündür. Bu aynı eserin farklı yörelerde de benimsendiğinin göstergesidir.

Ayletme Beni (7. Sınıf Müzik Ders Kitabı- Rumeli Türküsü)

Şu karşıki dağda

Lambalar yanar

Lambanın şavkına da Fadimem

Sevgilim yazar

Ayletme beni

Söyletme beni

Alçak yüksek tepede Fadimem

Bekletme beni (Baştürk vd., 2022, s. 20)

AYLETME BENİ; Ortaokul 7. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüzün, hikayesi hakkında tam bir bilgi yoktur. “Ayletme Beni” türküsü bir Balkan türküsüdür. Türkü Balkan ülkesi olan Bulgaristan yöresine aittir. Türkü ilk defa Bulgaristan’da yaşayan Türkler tarafından seslendirilmiştir. Daha sonraki dönemde türkü Bulgar Halkı’nın türküsü olmuştur. Türküyü ilk defa sanatçı Adile Yadırgı seslendirmiştir. Türkünün hikayesi hakkında bir bilgi yoktur. Şarkının sözlerinden bir aşk hikayesinin yaşandığı anlaşılmaktadır. Balkanlarda yaşanmış olması da insanın aklına mübadele dönemlerinde zoraki olarak ayrılan iki sevgiliyi getirmektedir (Uğurlu, 2019, s. 4).

Bu tez Türk Musikisi repertuarında önemli bir yer taşıyan Rumeli Türkü’lerinin güfte, makam ve usûl analizi şeklinde yapılmış çalışmayı kapsamaktadır. 400 yıldan fazla bir zaman diliminde, aynı topraklar üstünde, aynı uygarlık şemsiyesi altında yaşayan farklı etnik grupların, karşılıklı duygu ve kültür alışverişi içerisinde, sade bir Türkçe ile Türk Musikisi makam ve usûlleri ile bestelenmiş Rumeli Türkü’lerinin musikimizdeki yeri ve önemi büyüktür. Rumeli’nde biçimlenen bu özgü repertuar musikimizin zenginliğidir. Türküler bugünkü okunuş şekilleri ile kabul edilerek, güfte, makam ve usûl açısından analiz edilmiş; elde edilen kimliklerle ortak yönleri ile günümüzde bulundukları şekillerin doğruluk dereceleri araştırılmaya çalışılmıştır (Özbilen, 1995, s. 3).

En temel duygulardan olan sevginin işlendiği bu türkümüz, ikili ilişkilerin temelinin nasıl olması gerektiğiyle ilgili fikir yürütmemize yardımcı olacaktır.

Kiremide Su Düştü (7. Sınıf Müzik Ders Kitabı- Rize Türküsü)

Kiremide su düştü de

Emine evden uçdı

Zavallı annesinin de

Etekleri tutuşdı

Etekleri tutuşdı

Bir sene gördüm seni de

Sen benden ayrı düşdün

Bir daha görsem seni da

Yaşamak bağa düşdi (Baştürk vd., 2022, s. 21)

KİREMİDE SU DÜŞTÜ; Ortaokul 7. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüz Rize yöresine aittir. Rize tarih olarak oldukça köklü bir tarihe sahip olup, yapılan araştırmalar ve arkeolojik kazılar ile pek çok medeniyete ve uygarlığa ev sahipliği yaptığı görülmektedir. Bu köklü tarihi itibarı ile de bizlere ne denli zengin kültürel özellikleri içerisinde barındırdığını göstermektedir. Rize'nin türküleri bizlere kimi zaman sevdaları, kimi zaman kahramanlıkları, kimi zaman ise yaşanan döneme dair izleri sunmaktadır (Efendioğlu, 2008, s. 7).

Yapılan bir çalışmada atma türkü, genelde düğün, nişan, kına geces, şenlik, festival, çeşitli toplantı vb. yerlerde doğaçlama olarak söylenen bir türküdür. Bu gelenek, merkezi Rize olmak üzere Doğu Karadeniz bölgesinde tarihi bilinmeyen bir zamandan beri vardır. Aralarında önemli farklılıklar olsa da atma türkü geleneğini de âşıklık geleneğinin farklı bir dalı, bu bölgedeki uzantısı olarak görebiliriz. Rize'de bu gelenek, geçmişte çok canlı bir şekilde varlığını gösterse de günümüzde zayıflamış durumdadır. Fakat hâlen yaşatılmaktadır. Araştırma sahasında atma türkü geleneğini devam ettirenler genellikle erkekler olmasına rağmen kadınlar arasında da icra edenler bulunmaktadır. Çalışmada atma türkünün tanımı yapılarak âşık atışmaları, aytış geleneği, türkü ve mani gibi türlerle ilişkisi üzerinde durulup Rize'de atma türkü geleneği tanıtılmış, atma türkü icracıları hakkında bilgi verilmiş ve atma türküler, icra ortamları, yapıları ve konuları bakımından bir tasnife tabi tutulmuştur. Ayrıca atma türkülerin ezgilerine ve işlevlerine de kısaca değinilmiştir. Çalışmanın metinler kısmında ise yapılan kişisel derlemelere ve dijital kayıtlardan örnek metinlere yer verilmiştir (Küçükyıldız, 2016, s. 4).

Kitapta yer alan türkünün sözleri ele alındığında “etekleri tutuşmak” değimine rastlanmaktadır. Toplumun kültürel ifadelerinden birisi olan deyimlerin türkü sözleri içinde yer alması olası bir durumdur. Bu türküler deyim öğretim noktasında bir eğitim materyali olarak kullanılabilir.

Toycular (7. Sınıf Müzik Ders Kitabı- Van Türküsü)

Evleri yol üstüdür

Kemeri bel üstüdür

Her dem gidem o yâre

Koy desinler dostudur

Toycular yar can

Kolunda mercan

Ben sana hayran

Uy aman aman (Baştürk vd., 2022, s. 24)

TOYULAR; yedinci sınıf müzik kitabında metin halinde geçen bu türkümüzde, “Toycular” isimli türkü yapılan analizlere göre uşşak makamındadır. Ortaöğretim 7. sınıf müzik dersi programı Türk halk müziği kazanımları arasında uşşak makamında türkü söyleme – dinleme kazanımları yer almaktadır. Bu türkü 7. sınıf müzik derslerinde kullanılabilir. Söz içeriği incelendiğinde bir sorun teşkil etmemektedir. Ayrıca değerler eğitimi noktasında incelendiğinde, türkünün genel temasının sevgiyle beraber fedakârlık olduğu görölmektedir. Fedakârlık değerinin aktarımında bu türkü kullanılabilir (Arvas, 2018, s. 406-428).

Yapılan farklı bir çalışmada, kültür kompleks bir yapıya sahiptir. Genel olarak, insanın evrene kattıklarını ifade eder. Aynı zamanda kültür her toplumun kuşaktan kuşağı aktardığı maddi ve manevi değerleri, toplumun kendisine has özelliklerini meydana getirerek diğer toplumlardan ayrılmasını sağlamaktadır. Kültür yapısı gereği topluma dair olan her şeyi içinde barındırmaktadır. Öyle ki türküler de bu yapının içinde kabul edilir. Türkü halk edebiyatı ürünlerinden olan sözlü mahsullerdir. Belli ezgilere sahip olan ürünlerdir. Toplumu derinden etkileyen olayların bir çalgı eşliğinde ya da direkt söylendiği ürünler olan türküler, geleneğin yaşayan taşlarından biridir. Kuşaklar arasında olgu ve olayları aktaran ürünler olarak varlığını sürdürmektedirler. (Çiçek, 2018, s. 5).

Yol üzerine yapılan evler ve bel üzerine takılan kemerler yaşam ve giyim kuşam kültürünün aktarımı için önemli ipuçlarıdır.

Entarisi Dım Dım Yar (7. Sınıf Müzik Ders Kitabı- Sivas Türküsü)

Entarisi dım dım yar

*Gelir diye umdum yar
Yatsıya kadar bekledim
Gözlerimi yumdum yar
Hum hum hum da hum hum yar
Vıy vıy vıy da vıy vıy yar (Baştürk vd., 2022, s. 40)*

ENTARİSİ DIM DIM YAR; Ortaokul 7. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüzde, eser ilk olarak Osman Şan tarafından dönemin en ünlü saz grubunda beş saz arkadaşıyla kurduğu Sivas yöresinde seslendirilmiştir. Entarisi dım dım yâr bir gönül koyma, bir sitem var. Yatsıya kadar gelir diye beklenen sevgili ne yazık ki gelmemiş. Âşık gücenmiş, kırılmış, darılmış. Ardından kavuştak bölümünde düş kırıklığını dizelere dökmüş: “Hım hım da hım hım yar / Vıy vıy da vıy vıy yar” Üzüntü, şaşma, kırılma bildiren bir ünlemedir. Bir yandan gıdıklıyor; bir yandan taşıyor. Yedili hece ölçüsü üzerine kurulmuş “Entarisi Dım Dım Yar” türküsünün son dörtlüğünde aşk ateşinden, talihsizlikten söz ediliyor. Sevgilinin hayırsızlığına vurgu yapılıyor: Sivas ozanları ve türküleriyle karşımıza çıkan bir ilimiz. Bu türküler; tüm Türkiye’nin benimsediği ve pek çok insanın yüreğine aşka dair ve sevdaya dair tohumların ekildiği ezgiler olarak hayatımızda yer etmekte. Sevgi, saygı, özlem ve vuslat duygularının aktarılmasını sağladığı için seven gönüller tarafından büyük bir beğeni duygusuyla karşılanıyor (Kutluğ, 2000, s. 293).

Yapılan farklı bir çalışmada, TRT repertuvarındaki Sivas türkülerinin makam-ayak, usul-tür incelemesini içermektedir. Sivas, Türkiye’nin yöre bazında en yüksek türkü üretiminin yapıldığı illerden biridir. (Karaoğlu, 2019, s. 4). Bu türkü de Sivas yöresine aittir. Türküde İslam dinini izlerine de rastlamak mümkündür. Anadolu insanı zamanı namaz vakitlerine bölmüştür ve işlerini bu vakitlere göre sıraya koymuştur. Yatsı son ezandır ve günün bitimine işaret eder. Türkü yakıcı uzun süre beklediğini bu şekilde ifade etmiştir.

İndim Havuz Başına (7. Sınıf Müzik Kitabı- İstanbul Türküsü)

*İndim havuz başına
Bir kız çıktı karşıma
Sevda nedir bilmezdim
O getirdi başıma
Gelemem ben, gidemem ben
Her güzele gönül veremem ben
Aç kolların sar boynuma
Üşüdüm üşüdüm saramam ben
Havuz başında burma*

*Çapkın karşımda durma
Kırpiklerin ok olmuş
Yeter kalbime vurma (Baştürk vd., 2022, s. 54)*

İNDİM HAVUZ BAŞINA; Ortaokul 7. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüzde, geçmiş dönem aşk-sevda yaşantıları ile ilgili kavramlar karşımıza çıkmaktadır. Havuz başı gibi geçmiş dönem ve belli yörelerde kullanılan kuyu, çeşme vb. insan hayatına yardımcı yapı türleri ile ilgili bilgiye rastlanmaktadır. Bu bilgiler halkın geçmiş zaman aşk-sevda yaşantıları ile ilgili söylencelerine dikkat çekmek bağlamında, geçmiş zaman ve günümüz evlilik öncesi ve sonrası sorunlarına dikkat çekmek, bu konularda seçici olmak, hassas olmak, sevgi ve aşk kavramlarına saygı duymak, önem vermek ve farkındalık oluşturmaktır. Ayrıca Türk kültüründe kadına verilen değer, kadının yeri ve öneminin yüceliğini hatırlatmak, farkındalık oluşturmak anlamında, geçmiş dönem çeşme kültürü, su kuyusu ve araç gereçleri ile ilgili söylencelerine dikkat çekmek anlamında bir yaygın eğitim alanı olarak değerlendirilebilir (Demiralp, 1997, s. 5).

Sözlü kültürde önemli bir yeri olan en eski şehirlerden biri olan İstanbul, ayrı bir çalışmada ilk kez bu kadar geniş ölçekte türkülerini incelemiştir. İstanbul türküleri, halk müziği ve sanat müziği repertuarında yer alır; halk bilimi araştırma yöntemlerine uygun olarak tür, içerik, icra, makam yapısı, kaynak vb. yönlerden araştırmalar yapılmıştır. Başlangıç; sözlü kaynaklardan derlenip yorumlanmıştır ve çeşitli kültürel ortamlarda icra edilmeye devam etmektedir. Türkü tahlillerinin dayandığı tarihi, coğrafi, ekonomik ve kültürel zeminler; geçmişten günümüze nasıl ve hangi kültürel bağlamlarda yayıldığı not edilmiştir. Dolayısıyla bu türkülerin İstanbul'un tarihi, coğrafi, ekonomik ve kültürel tarihi ile nasıl bir etkileşim içinde olduğu sorusuna ışık tutulmaya çalışılmıştır. (Kılıç, 2014, s. 6). Geçmiş zaman toplum yaşantısı, geçmişte kadının toplumdaki yeri ve görevleri, çeşme ve havuz başı gibi mekanların insan ilişkilerindeki önemini yansıtmaları bakımından türkü önem arz etmektedir. Kırpiklerin oka benzetilmesi de halk edebiyatımızdaki Divan edebiyatı izlerinden biridir.

Altın Hızma Mülâyim (7.Sınıf Müzik Ders Kitabı- Kerkük Türküsü)
*Altın hızma mülâyim
Seni Haktan diledim
Yaz günü temmuzda
Sen terle men sileyim*

*Gün gördüm,
Günler gördüm
Seni gördüm
Şad oldum (Baştürk vd., 2022, s. 69)*

ALTIN HIZMA MÜLAYİM; Ortaokul 7. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüz, Altın Hızma, bir Kerkük türküsüdür. Kaynak kişi Abdurrahman Kızılay'dır. Nida Tüfekçi tarafından 1970 yılında derlenmiş ve pek çok müzisyen tarafından yorumlanmıştır. İnsanı bam telinden vuran, insanın içini acıtan, insanın yüreğini sızım sızım sızlatan, insanın boğazına yumruk gibi gelip gelip oturan, çok saf, çok temiz, tertemiz, insanı can evinden vuran bir Kerkük türküsüdür. İnsana acı veren, bir kabullenme duygusunu, bir sineye çekme duygusunu verse de için için insanı isyan ettiren bir türküdür (Şener, 2012, s. 75).

İngilizlerin "Mezopotamya Seferi" adı verdikleri seferle 1914 yılında Basra'yı işgali üzerine Basra'yı geri almak için, Binbaşılıktan Yarbaylığa terfi ettirilerek cephe komutanlığına atanan, yerli Araplar ve gönüllülerden topladığı kuvvetlerle Şuayyibe'de İngilizlere karşı taarruza geçen, üç gün süren savaşın sonucunda yenilgiye uğrayıp, bu savaşta bacağından yaralanan, gözlerinin önünde kendi yetiştirdiği gencecik vatan evlatlarının şakır şakır öldüğünü ve güvendiği Arap aşiretlerinin ihanetini görüp, üzüntüden Bercisiye koruluğu yakınlarında henüz 30 yaşında iken intihar eden Süleyman Askerî Bey için yazıldığı rivayet edilen bir türküdür (Bakır, 2007, s. 20).

Aynı köke ve kültüre sahip olan iki Türk yöresi, Elazığ - Harput ve Kerkük, kendilerine özgü Hoyrat usulüne sahiptir. Hoyratın doğru icra edilmesi, bu usuldeki usta- çırak ilişkisi ve iki bölgede kullanılan meşk yöntemleri gerek akademik açıdan, gerekse teori ve icra açısından oldukça önemlidir. Elazığ- Harput ve Kerkük'te icra edilen müzik, kültürümüz ve varlığımızın temel göstergesidir. (Tebkaly, 2019, s. 5).

Türkünün kitapta çok az bir bölümüne yer verilmiştir. Gördüğünde mutlu olunan sevgilinin Allah'tan dilenmesi hem hak sevgisi hem de halk sevgisini ifade etmesi açısından oldukça önemlidir.

Dere Geliyor Dere (7. Sınıf Müzik Ders Kitabı- Kırklareli Türküsü)

*Dere geliyor dere ye le lel ye le lel
Kumunu seriyor dere ye le lel li
Dere beni al götür ye le lel ye le lel
Senin geldiğin yere ye le lel li*

*Ben armudu dişlerim ye le lel ye le lel
Sapını gümüşledim ye le lel li
Sevdiğimin ismini ye le lel ye le lel
Mendilime işlerim ye le tel li (Baştürk vd., 2022, s. 73)*

DERE GELİYOR DERE; Ortaokul 7. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkü, hepimizin ezbere bildiği “Dere Geliyor Dere” isimli türkü Kırklareli / Lüleburgaz bölgesine ait türküdür. Mustafa Sarısözen tarafından derlenmiştir. Birbirlerini çok seven iki genç vardır. Bu iki genç iki ayrı köyde yaşar. Köylerinin ortasından da bir dere geçer. Her gece dereyi aşır birbirlerini görmeye giderler. Fakat bir gece aşırı yağmur yağar ve derenin suları yükselir. Delikanlı suyun yükseldiğini fark etmez ve kendini bir anda dereye bırakır. Bir daha da sudan çıkamaz. Kız ise sevdiği çocuğun arkasından bu dizeleri okur (Karakaş, 2007, s. 35).

Türküde yer alan bir diğer kültürel unsur mendil işleme geleneğidir. Türk kültüründe genç kızlar sevdiği erkeklerin isimlerini mendile işler ve bu mendili koyunlarında saklarlar. Sevgilerine karşılık bulduklarında ise mendil sevgiliye hediye edilir. Bir sebepten birbirlerinden ayrı düşecek olan sevgililer de hasretin zorluğunu en aza indirmek için sevdikleri erkeğe mendillerini verirler. Mendil pek çok türküde karşımıza çıkan günlük kullanım eşyasıdır. Fakat türkülerde kendisine yüklenen anlam bir eşyadan çok daha fazlasıdır.

HAVADA BULUT YOK (YEMEN TÜRKÜSÜ), (7. Sınıf Müzik Kitabı, Yemen Türküsü), (Baştürk vd., 2022, s. 80) Havada Bulut Yok Türküsü; Bu türkü 5. sınıf müzik sayfasında (32-33) incelenmiştir.

Bitlis'te Beş Minare (7. Sınıf Müzik Ders Kitabı- Bitlis Türküsü)

*Bitlis'te beş minare
Beri gel oğlan, beri gel
Yüreğim dolu yâre
Beri gel canım beri gel
Tüfengim dolu saçma
Beri gel canan, beri gel
Güzelim benden kaçma
Beri gel canan beri gel
İsterem yanan gelem
Beri gel oğlan, beri gel
Cebimde yok beş pare
Beri gel canım beri gel
Doksan dokuz yaram ver*

*Beri gel oğlan beri gel
Bir yâre de sen açma
Beri gel canan beri gel (Baştürk vd., 2022, s. 17)*

BİTLİS'TE BEŞ MİNARE; Ortaokul 7. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüzün hikayesi şu şekildedir: Bitlis, Rus işgali sırasında yıkılmış bir şehir görünümündeydi. Düşman gittikten sonra savaş sırasında Bitlis'ten kaçan bir baba oğul, Bitlis'e dönmek için yola çıktı ve şehre hâkim olan Diderban Dağı'nın eteğine geldi. Baba, şehirde yaşayıp yaşamadığını öğrenmek için oğlunu şehre gönderdi. Bir süre sonra oğul geri geldi ve uzaktan babasını aradı ve şöyle dedi: Sadece beş minare kaldı. Bunu duyan baba yere yığıldı, diz çöktü ve ağlayarak oğlunu yanına çağırdı. Diğer rivayet; Bitlis Rus işgalinden çıktıktan sonra Bitlis ordularının basında olan kişi olan komutan şerif bey, savaş sonrası Bitlis'i görmek için Bitlis'e yüksekten bakan bir tepe olan ve şu an “Şerif Bey Tepesi” olarak adlandırılan tepeye çıkarak. Bitlis'e bakar ve görür ki Bitlis yıkık dökük her taraf yerle bir olmuş sadece tapanın etrafında ayakta kalan beş minare durur ve orada oturup türküyü söyler. Bu ağıt zamanla türkü olarak günümüze kadar gelir (Ateşli, 1952, s. 11).

Yapılan bir çalışmada, türküler halk edebiyatının sözlü ürünleridir. Toplumu derinden etkileyen bir olay yaşandığında insanlar çalgı aletlerine sarılıp türküler yakmışlardır. Kullanılan çalgılar zaman içerisinde değişse de türküler her zaman varlığını sürdürmüştür. Nesilden nesile aktarılan türküler toplum mirasının da taşıyıcısı olmuştur (Karacar, 2020, s. 5).

Türkünün hikayesi ve sözleri göz önünde bulundurulduğunda bir yıkım sonrası ayakta kalan beş minareli şehirlerine bir ağıt yakıldığı söylenebilir. Ayrıca tekrarlanan “Beri gel oğlan, beri gel” dizesi yukarıda bahsi geçen ilk hikâyeyi doğrular niteliktedir. Şehrin mimarisine dair izler taşıyan sözlerde, türkü yakıcının yüreğinin yaralı olduğu belirtilmektedir. Hem söz hem de ezgi açısından türkü bir ağıt niteliği taşımaktadır. Toplamların büyük felaket ya da sevinçlerden sonra hislerini türkülere aktarmış olduğunun kanıtı niteliğinde olan bu türkü, vatan sevgisi, şehir sevgisi, ait olma duygusu gibi insanı güçlü kılacak değerlerin kazandırılması açısından önemlidir.

İncecikten Bir Kar Yağar (7. Sınıf Müzik Ders Kitabı- Karacaoğlan)
*İncecikten bir kar yağar
Tozar Elif Elif diye*

*Deli gönül hayran olmuş
Gezer Elif Elif diye
Yar sana hayran
Can sana kurban
Derdime derman bulamam
Aşktan el aman
Aşktan el aman (Baştürk vd., 2022, s. 84)*

İNCECİKTEN BİR KAR YAĞAR; Ortaokul 7. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüz Karacaoğlan’a ait bir türküdür. İnsanoğlunun sonsuz sevgisi, kar taneleri gibi, kışın soğuğu gibi, bahar gelince gökyüzünde mis kokulu çiçekler ve turnalar gibidir. Toroslarda yazı yaz, kışı kış iki mevsim bir bibi ile yarışmaktadır. Yörük çadırları, kışın karanlığında ayrı bir güzellik gösteriyor. Bu çadırların iki özelliği vardır: üç sütunlu ve çok sütunludur. Yöre halkı bu çok sütunlu çadıra “Sarı Keçi Çadırı” diyor. Dört köşeli muhteşem çadırlardır. En soğuk kış gününde, kucağınızda karla yatağa uzanırsınız ve hiç üşümezsiniz. Bu sırada Karacaoğlan ile sevgilisi Elif arasında sorunlar başlar. Oba beyinin oğlu onlara huzur vermedi. Beyoğlu olduğu için aşılabilir. Çadırdan çıktı ve karanlık bir dünyadan saf bir dünyaya girdi. Dağ beyaz bir örtü ile kaplıdır. Kuzey rüzgârı da yuvadan çıkmış olabilir mi? Göçebeler ağızlarına kanmazlar. Yel bu civarda deli bir poyraz olarak bilinir. Deli bir fırtına karı yırttı ve fırlattı. Karaçalıların üzerinde parıldayan karlar yere düşer ve yerdeki karlar kuzeyli rüzgarlarla havaya uçurulur (Tarhan, 2016, s. 23-41).

İşte böyle bir manzara ile karşılaşan Karakoran, bu sözleri sazıyla seslendiriyor. Bir diğer çalışmada ise Karacaoğlan’ın şiirlerinin melodik ve ritmik özellikleri incelenmiştir. Bu analitik çalışmada tespit edilen türküler biçim, makam, kararlılık, forte, metronom, dizi, tempo ve menzil açısından biçimsel ve tür bilgisi bakımından incelenmiştir. (Tatyüz, 2012, s. 156-177).

Karacaoğlan’ın edebiyattaki yeri ilk kez Karacaoğlan şiirindeki aşığın giysileri adlı bir başka eserinde söz edilmiş ve giyim-kültür ilişkisi anlatılmıştır. Sonunda Kara Cogland’ın şiirlerine göre sevgilinin takıları, kıyafetleri ve diğer ipuçları bulunmaktadır. Bazıları; Toka Bandana taç peçe bisiklet elbise gibidir (Arı, 2006, s. 93-107).

Hayran olunan sevgilinin her bir eşyası türkülerinin konusu olmuş ve insanı diğer tüm mahlukattan ayıran sevmeye duygusu neredeyse her türkünün konusu olmayı başarmıştır. Doğanın akışı olan kar da bile sevdiğini görmüş ve

bunu türküsünde dile getirmiştir. “Kurban” kavramı pek çok türküde karşımıza çıkmaktadır. Sevdiği için tüm varlığından vazgeçebileceğini ifade etmek için kullanılır. İnancımıza ait bir değerdir ve bu türküde karşımıza çıkmaktadır.

Geçti Dost Kervanı (7. Sınıf müzik Ders Kitabı- Erzincan Türküsü)

Şu karşı yaylada

Göç katar katar

Bir güzel sevdası

Gözümde tüter

Bu ayrılık bana

Ölümden beter

Geçti dost kervanı

Eyleme beni, eyleme beni

Pir Sultan Abdal'ım

Kalkın aşalım

Aşıp yüce dağı

Engin düşelim

Çok nimetin yedik

Helalleşelim

Geçti dost kervanı

Eyleme beni, eyleme beni (Baştürk vd., 2022, s. 86)

GEÇTİ DOST KERVANI; Ortaokul 7. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüzde, ülkemizin sosyo-ekonomik yapısı içerisinde yaylalarımız yerini koruyor. Yaylacılık geleneği kaybolmaya yüz tuttu. Ama Türk toplumunda bıraktığı iz türkülerimizde yaşıyor. Yakın zaman dilimine kadar yayla denilince aklımıza yemyeşil doğa, tertemiz hava, bol süt, yoğurt, tereyağı ve bu ürünleri sağlayan hayvanlar, sıra sıra çadırlar gelirdi. Çağlar boyu hayvancılıkla uğraşan atalarımız, besin ve giyim gereksinimlerini bunların ürünleri ile karşılamışlardı. Yaylaya göç törenleri, yayla hayatı, inanışları, yayla gelenek ve görenekleri folklorumuzu zenginleştiren unsurlardır (Çiftci vd., 2019, s. 2504-2514).

Erzincan'ın geleneksel müzik kültürünün eğitimde kullanılıp kullanılmadığı, kullanılıyorsa müzik eğitime ne kadar katkı sağladığı gösterilmelidir. Çalışmada tarama fantomları kullanılmıştır. Çalışmada özgün olarak Erzincan'ın tarihi ve coğrafyası, müzik kültürü hakkında bilgiler yer almıştır. Araştırma ekibini Erzincan merkezde bulunan ortaokullarda görev yapan 18 müzik öğretmeni oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Katılımcı öğretmenlere Erzincan türküleri ve Erzincan türkülerinin müzik eğitiminde uygulanması ile ilgili on soru sorulmuştur. Elde edilen veriler

içerik analizi ile değerlendirilirken frekans değerleri verilmiş ve kategorilere göre oluşturulmuştur. İçerik analizinden elde edilen verilere göre ortaokul müzik öğretmenleri Erzincan geleneksel müzik kültürünün müzik eğitime katkısını şu şekilde değerlendirmişlerdir: Erzincan türküleri müzik eğitiminde yöresel anlayışa sahip olup, kültürel yayma, öğretme ve yönlendirme cinsiyetine sahiptir. Müzikal anlamda uygun, değerler eğitiminde uygun, nasihatte katkı sağlar. Sonuçlar, ankete katılan müzik öğretmenlerinin çoğunun Erzincan türkülerini iyi bildiklerini ve çeşitli öğretim yöntemleriyle öğretime entegre ettiklerini göstermektedir. Türküler, öğrencilerin müzik eğitimini teşvik etmede olumlu bir rol oynamıştır. (Kangal, 2021, s. 5).

Türküde “helalleşmek” kavramı geçmektedir ki bizim inanış ve yaşantımızda oldukça önemli bir yere sahiptir. Sosyal hayatımızdaki dinin izleri diyebileceğimiz bu değerın aktarılması açısından önemli bir kavramdır.

Uzun İnce Bir Yoldayım (7.Sınıf Müzik Ders Kitabı-Sivas Türküsü)

*Uzun ince bir yoldayım
Gidiyorum gündüz gece
Bilmiyorum ne haldeyim
Gidiyorum gündüz gece
Dünyaya geldiğim anda
Yürüdüm aynı zamanda
İki kapılı bir handa
Gidiyorum gündüz gece
Şaşar Veysel iş bu hâle
Gâh ağlaya gâhi güle
Yetişek için menzile
Gidiyorum gündüz gece (Baştürk vd., 2022, s. 88)*

UZUN İNCE BİR YOLDAYIM; Ortaokul 7. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüz Aşık Veysel Şatıroğlu’na aittir. Görmeyen gözlerinin aksine güzel gören bir kalp sahibi olan Aşık Veysel’in yüreğinin ne denli geniş bir insan sevgisiyle dolu olduğunu şu örnekten anlamak mümkündür: Anadolu’nun bir köyünde sakin bir akşam karı koca uyumak için yatağa girerler. Kadının gözüne bir türlü uyku girmez çünkü o gece kocasını terk edecektir. Kocasını uyuduktan sonra sevgilisi ile köyden kaçacaktır. Kocasının uyumasından belli bir zaman sonra pencerede taşın sesini duyan kadın ayakkabılarını giyip, önceden hazırladığı eşyalarını alıp bahçede bekleyen sevgilisinin yanına gider. Ondan sonra da koşarak oradan kaçarlar. Koşarlarken kadının ayağını bir şey rahatsız eder, ayakkabısının içinde bir şey vardır ama kadın koşmaya devam eder. Töreden

korktukları için uzun süre hiç durmadan koşarlar ve sonunda kadın duraksamayı fırsat bilip nefes nefese der ki; “Evden beri, ayakkabımın içinde bir şey var beni rahatsız ediyor”. Ayakkabısını çıkarıp baktığında ise bir miktar para ile karşılaşır. Bu hareketle şok olan kadın fark etmiştir kimin bu parayı bıraktığını. Uzun zamandır hayatı paylaştığı eşi bu parayı o zamanın hatırına bırakmıştır (Turan, 1994, s. 11).

Bu eş Aşık Veysel’dir. Yapılan bir çalışmada halk literatüründe yirminci yüzyıldaki güçlü temsilcilerinden olan Aşık Veysel’in şiirlerindeki değerlerin eğitim-öğretim bağlamında tespit edilmesi üzerinde durulmuş, çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Araştırma kapsamında Aşık Veysel’in 181 şiiri incelenmiş ve bulunan değerler Spranger’ın sınıflandırma sistemine göre tasnif edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre Aşık Veysel’in şiirlerinde tespit edilen değerlerin bilimsel, dinî, politik ve sosyal değerler ağırlıklı olduğu görülmüştür. İnsanların ve toplumların yaşamında önemli yer tutan birçok değeri işlediği belirlenen Aşık Veysel’in şiirlerindeki değerlerin, eğitim-öğretim sürecinde de kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır (Yığman, 2019, s. 5).

Yakın tarihimizde yaşamış olması sebebiyle oldukça fazla bilgi sahibi olduğumuz Aşık Veysel’in hayatı da şiirleri kadar önemli öğretiler barındırır. Bu sebeple kültür ve değer aktarımı açısından her kademedede kullanılabilecek materyallerdir.

Bahçada Yeşil Çınar (7. Sınıf Müzik Ders Kitabı- Diyarbakır Türküsü)

*Bahçada yeşil çınar
Boyun boyuma uyar
Ben seni gizli sevdim
Bilmedim âlem duyar
Aman gülüm nananayı
Top kâkülüm nanayınanayı
Kibar yârim nayınananayınana
Bahçalarda gül varı
Var git ellerin yâri
Sen bana yâr olmazsın
Yüzüme gülme bari
Aman gülüm nananayı
Top kâkülüm nanayınanayı
Kibar yârim nayınananayınana (Baştürk vd., 2022, s. 100)*

BAHÇADA YEŞİL ÇINAR; Ortaokul 7. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüzün sözlerini, nam-ı diğer “Şark Bülbülü”, Diyarbakır Ulu Camii müezzini Celal Güzelses’in bestesini Neriman Altındağ Tüfekçi’nin yaptığı Diyarbakır türküsüdür. Türk’ün asıl adı “Bahçedeki Yeşil Hıyar”dır (Küçükuncular, 2019, s. 5-21).

Ancak türkü TRT arşivine girince sansürlendi ve “bahçedeki yeşil çınar” oldu. Hikayesi şöyle: Diyarbakır’ın en çirkin delikanlılarından biri, salatalık tarlasında salatalık toplayan güzel bir kadın tarafından dövüldü. Ancak güzel kız izlendiğini anlayıp arkasını dönünce bir elindeki salatalığa ve gence bakıp güldü. Sonra genç adam şarkıyı söyledi. Türkülerde delikanlı kızın güzelliğinden bahsetmediği gibi kendi görünüşünden de bahsetmez. Tek söylediği, boynunun bedenine uyduğu ve gizliden gizliye onu sevdiğidir. Ayrıca bu platonik bir aşk olsa da kızın onu seçmeyeceğini bildiğini ancak aşkına saygı duyulması gerektiğini vurguladı (Abakay, 1995, s. 101-315).

Yapılan bir çalışmada, Diyarbakır iline ait kırık hava formundaki türküler Geleneksel Türk Sanat Müziği makam anlayışı içerisinde incelenirken; söz konusu eserler ses, perde, dizi gibi özellikleri dikkate alınarak, makamsal özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Geleneksel Türk Halk Müziğinde tartışmaları hala devam eden, “Ayak ve Makam” gibi kavram kargaşalarını çözümlenme çalışmalarına destek olması açısından, inceleme konumuz olan Diyarbakır iline ait türkülerin Geleneksel Türk Sanat Müziğinde kullanılan makam adı ile adlandırılabilmesi öngörülmüştür (Erdağ, 2015, s. 4).

Türkü insan ilişkilerinde empati kavramının önemini fark ettirmek için kullanılabilir.

Bülbülüm Altın Kafeste (7. Sınıf Müzik Ders Kitabı- Rumeli Türküsü)

Bülbülüm altın kafeste

Bülbülüm altın kafeste

Öter aheste aheste

Öter aheste aheste

Ötme bülbül yârim hasta

Ötme bülbül yârim hasta

Ah neyleyim şu gönlüme

Hasret kaldım sevdiğime

Ben sana dayanamam yârim

Ben sana aldanamam (Baştürk vd., 2022, s. 101)

BÜLBÜLÜM ALTIN KAFESTE; Ortaokul 7. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüzde, Şevket Öndesev tarafından hafızaya alınmış ve Muzaffer Sarısözen'e aktarılmış bir Rumeli türküsüdür. Kürdî makamındaki türkü, iki aşık arasında yaşanan hasreti ifade eder. Kızların ailelerinin zoruyla sözlendirilmesi ve sonra yaşanan olaylar neticesinde yazılan bir türküdür. "Selanik Türküsü" olarak da bilinir. Teyzesi ile köy çeşmesinin yakınından geçen Melike isimli bir genç kız orada çiçeklerden yapılmış tacı görüp başına takar. Tacı yapan Yusuf'la göz göze gelirler. Yusuf, Melike'den etkilenmiş ve tacı onun için yapmıştır. Melike'nin sözlüsü Hüseyin oradan geçer ve bakışmalarını görünce Yusuf'a yumruk atar. İki genç kavga ederken teyzesi Melike'yi oradan uzaklaştırır. Hüseyin bir an önce evlenmek isteğiyle babası Rıza Ağa ile Melike'nin babası Şevket Bey'lerin evine ziyarete gider. Melike'ye götürdükleri altın aynayı genç kızın gözü görmez; o kendisine çiçekten taç hediye eden Yusuf'u sevmektedir. Hüseyin, Melike'nin kalbini kazanmak için onu hediyelere boğsa da Melike'yi mutlu edemez. Ona altın kafeste bir bülbül getirdiğinde de Melike mutlu olmaz; Hüseyin'le evlenince tıpkı bülbül gibi bir kafese kapatacağını bilmektedir. Hüseyin Melike'yi alıp kendi evine götürdüğünde Melike hastalanır. Melike ve Yusuf birbirlerine hasret duyarak yaşarlar (Öztuna, 2013, s. 18-38).

Önal (2011), Plevne Türküleri adlı çalışma 93 Harbi olarak bilinen Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Plevne Müdafaası ile Gazi Osman Paşa ve askerleri için söylenen Osman Paşa (Plevne Türküsü) türküsü üzerine derinlemesine bir araştırmadır. Bu araştırma sonunda Balkanlar, Kırım/Ukrayna, Kerkük, Kazakistan ve Türkiye'de olmak üzere farklı coğrafyalarda söylenmiş 51 Plevne Türküsü metin olarak yayımlanmıştır (Önal, 2011, s. 24).

Balkan türküleri hasret, ayrılık, kavuşamama gibi duyguları işlemiştir. Bunun sebebi de Balkan topraklarındaki etnik çeşitliliğidir. Türküde dikkat çeken bir diğer unsur ise bülbüldür. Bülbül Türk edebiyatında güle duyduğu aşk ile sıklıkla anılan bir kuştur. Sevgiliye hasreti ifade eden bu türküde de bülbül ifadesi karşımıza çıkmaktadır.

Erik Dalı (7. Sınıf Müzik Ders Kitabı- Burdur Türküsü)

Erik dalı gevrektir

Erik dalı gevrektir

Amanın basmaya gelmez

*Amanın basmaya gelmez
Elin kızı naziktir
Elin kızı naziktir
Amanın basmaya gelmez
Amanın basmaya gelmez
Eller oynasın eller
Diller kaynasın diller
Ne derlerse desinler
O dillerini yesinler (Baştürk vd., 2022, s. 102)*

ERİK DALI; Ortaokul 7. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüz, “Erik Dalı Gevrek” adlı türkümüzün birçok hikayesi bulunmaktadır. En yaygını ise bir zamanlar bahçesindeki erik dalından düşerek hasta olan bir adamın can sıkıntısını gidermesi ve o zamanları anımsamış için yaktığı bir türküdür. Düğünlerimizde en çok çalınan vazgeçilmez bir türküdür. TRT Müzik Başkanlığı, bu türkünün Curacı Kadir Türen’e ait olduğunu söylemiştir ve onaylamıştır (Çakır, 2016, s. 167).

Eserlerin türlerine göre tasnif edilerek yöreye ait halk müziği kültürünün ortaya çıkarılması önemli bir çalışma olmuş ve Burdur ilinde halk müziği alanında yapılmış ilk doktora tezidir. Bu çalışmanın verileri, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması modeli kullanılarak, doküman analizi ve yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanarak tasarlanmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme soruları ilgili literatür referans alınarak ve alanı bilen kişilerin görüşlerinden yola çıkılarak oluşturulmuş ve kolayda örnekleme yöntemlerinden biri olan kartopu örnekleme yöntemi ile 30 kişiye ulaşılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme soruları, bölgenin müzik türlerine göre hazırlanmış ve katılımcılara göre tasarlanmıştır. Çalışmada TRT THM repertuarında kayıtlı sözlü ve sözsüz besteler içeren notalara ulaşılabilen 145 Burdur türküsü incelenmiştir. Burdur müzik türü; Teke Force, Zeybekler, Düz (kırık) Hava, Memleket Havası, Pehlivan Hava - Gelin Havası olarak kategorize edilir. Yöre türkülerinde sekiz, sözsüz oyun havalarında dokuz farklı dizi yapısının kullanıldığı ve 9/8 ve 9/16 ölçülerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Burdur türkülerinde tespit edilen 12 farklı makam dizisinden en yaygın dizi Hüseyini’dir. Gözlemlere göre, türkülerde genellikle en az dört, en fazla on üç defter bulunur. Burdur’da bağlama, cura, sipsi, kaval, zurna ve kabak keman çalgıları yaygındır (Akyıldız, 2016, s. 37-41).

Bir oyun havası olan bu türkümüz Burdur yöresi özelinde diğer yörelerimizin oyun havalarını tanıtmaya açısından önemli bir kültür aktarımı aracıdır.

Manastır Türküsü(7.Sınıf Müzik Ders Kitabı-Manastır Türküsü)

Manastır'ın ortasında var bir havuz, canım havuz

Bu yurdun kızları hepsi de yavuz, biz çalar oynarız

Manastır'ın ortasında var bir çeşme, canım çeşme

Dimetoka kızları hepsi de seçme, biz çalar oynarız (Baştürk vd., 2022, s. 105)

MANASTIR'IN ORTASINDA; Ortaokul 7. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüze dair ulaşılan veriler şu şekildedir: Atatürk Manastıra geldiğinde en çok dolaştığı yer Şiroke isimli sokaktır ve bu sokak üzerindeki evlerden birinde yaşayan Eleni ile göz göze gelmiştir. Eleni Şiroke sokağa bakan balkonunda her gün Atatürk'ün sokaktan geçeceği anı bekler. Eleni'den Atatürk'e yazılı bir mektup olduğu söyleniyor. Manastırlılar da bu aşka büyük bir inanç duyuyor, 4 yıl önce çekilmiş bir Balkan filminde bu aşktan ilham alan Makedonyalı senarist Atatürk'ün Makedonyalılar için de ne kadar güçlü biri ve tarihi bir figür olduğunu Türk insanına göstermeyi çok istiyoruz. Bizim tarihimizin de bir parçası olduğu için Makedonyalılar da Atatürk'le gurur duyuyor. Özellikle biz Manastırlılar, çok daha fazla gururluyuz, çünkü Mustafa Kemal burada eğitim gördü ve ilk defa burada âşık oldu.” diye belirtmiştir (Uğurlu, 2019, s. 626).

Soysal (2007, s. 27), Rumeli Olay Türküleri adlı çalışmasında ulaşılabilen kaynaklardan notalı notasız Rumeli olay türkülerini bir araya getirerek, konularına göre genelleyerek şehir, şahıs ve seferberlik türkülerini üç başlık altında açıklamıştır.

Gültekin (2008, s. 28), 9 Zamanlı Rumeli ile Ege Yöresi Sözlü Halk Ezgileri Arasındaki Etkileşim ve Sonuçları adlı çalışmasında dokuz zamanlı Rumeli ve Ege ezgilerinin edebî yönü, karar sesleri, ezgi sonları, donanımları, ses sahası, dizisi, seyri, melodik ve ritmik varyantları incelenmiş, ortak ve farklı özellikler tespit edilmiştir. Kitapta yer alan türkü de bir şehir türküsüdür ve dönemin sosyal hayatı hakkında bilgiler içermektedir.

Nemrudun Kızı (7. Sınıf Müzik Ders Kitabı- Urfa Türküsü)

Nemrudun kızı, yandırdı bizi

*Çaktı sillesini felek misali
Sil yazımızı kurtar bizi
Çarptı sillesini felek misali
Mevlam gör bizi
Ocağım söndü, nasıl beladır
Bırakıp gitti bu ne devrandır
Dünya gözümden Kerbala'dır
Allah'tan bulasın (Baştürk vd., 2022, s. 106)*

NEMRUDUN KIZI; Ortaokul 7. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüze dair, Arif Çelik'in Nemrud'un Kızı Türküsü Üzerine adlı çalışmasında şu açıklamalara yer verilmiştir: Türküler halkın sevincini, coşkusunu, yasını dile getirir. Türkülerde gurbet vardır, ayrılık vardır, bir gün kavuşma ümidi vardır. Âşık, dağlarla konuşur, derelerle dertleşir, uçan kuştan haber alır, sevdiğine seher yeli ile turnalarla selam gönderir. Ozan, özlemini, hasretini, bazen de kızgınlığını, sitemini türkülerle ifade eder. Türkülerin pek çoğunun bir öyküsü vardır. Türkü; kahramanlık, ölüm, gurbet, ayrılık veya aşk öyküsü gibi olaylar sonucu ortaya çıkar. Türküyü yakan (besteleyen), bazen kendisinin yaşadığı, bazen gördüğü, duyduğu pek çoğu da acıklı olayları, kendi duygu ve düşünceleri ile harmanlayarak türkülere döker (Kürkçüoğlu, 2012, s. 22-58).

Türk halk müziğinde özel bir yeri olan Urfa türkülerinde tespit edeceğimiz dil ve anlatım özelliklerinin, Irak Türkmen coğrafyasında bulunan Kerkük ve Telafer ağızlarıyla olan münasebetini ortaya koymayı amaçlayan çalışmalar incelendiğinde türkülerin, biçim ve üslup yönünden incelenerek anlatım özelliklerinde benzerlikler tespit edilmiştir (Özbek, 2010, s. 5).

Türküde geçen yer adları da bu benzerliğe örnektir. “Ocağın sönmesi, feleğin sillesini” gibi kalıplaşmış deyimlerin işlenmesi açısından türkü kaynaklık edebilir.

Vardar Ovası (7.Sınıf Müzik Ders Kitabı- Rumeli Türküsü)

*Maya Dağ'dan kalkan kazlar
Al topuklu beyaz kızlar
Yârimin yüreği sizler
Eylenemem, aldanamam
Bu yerlerde duramam
Vardar Ovası, Vardar Ovası
Kazanamadım sıla parası
Maya Dağı'n yıldızıyım
Ben annemin bir kızımı
Efendimin sağ gözüyüm
Eylenemem, aldanamam
Bu yerlerde duramam (Baştürk vd., 2022, s. 108)*

VARDAR OVASI; Ortaokul 7. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüz, Makedonya’da yer alan Vardar Nehri’nin de bulunduğu bu meşhur ova “Vardar Ovası” gibi birçok anonim türküye ilham kaynağı olduğu bilinmektedir. Yıl yaklaşık olarak 1371 olduğu tahmin edilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu’nun büyüme ve genişleme sürecinin yaşandığı bir dönemde hikâyenin yaşandığı düşünülmektedir (Kün, 2015, s. 276).

Rumeli topraklarının Osmanlı himayesine girdiği dönemlerde bu topraklardan ayrılıp sıla özlemi çeken bir kızın türküyü yaktığı düşünülmektedir. Rumeli türkülerinde sıklıkla karşımıza çıkan yer isimleri bu türküde de karşımıza çıkmaktadır. Vatan sevgisi, memleket özlemi gibi değerlerin kazandırılması açısından türkü önemli bir materyaldir.

Yangın Olur Biz Yangına Gideriz (7. Sınıf Müzik Ders Kitabı- İstanbul Türküsü)

*Yangın olur biz yangına gideriz
Düz ovada keklik gibi sekeriz
Yokuşlarda şahin gibi uçarız
Sandık sandıklar içinde çok şanımız var
Hazreti Mevla’ya yalvarmamız var
Beyoğlu’ndan kalktık sandık selamet
Galata’ya vardık koptu kıyamet
Hurşit Reis sandık sana emanet
Sandık sandıklar içinde çok şanımız var
Hazreti Mevla’ya yalvarmamız var (Baştürk vd., 2022, s. 109)*

YANGIN OLUR BİZ YANGINA GİDERİZ; Ortaokul 7. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüz bir meslek grubuna aittir. Yangınlara müdahale eden tulumbacı ekipleri, kendilerine göre türküler dile getirmişlerdir. Yangınlarla mücadele etmek için moral kazanmak amacıyla türküler söyleyen teşkilatlar olmuştur. Bu türkülerden biri de bahsi geçen türküdür. Türkülerin bir hikayesi bulunmaktadır. Tarihte İstanbul yangınları önemli bir yere sahiptir. Birçok tarihi eserin yok olmasına ve zarar görmesine neden olmuştur. Bu nedenle bu türkünün manevi değeri çok yüksektir (Kılıç, 2014, s. 127).

Türküler arasında İstanbul türkülerinin özel bir yeri vardır. Bu sebeple pek çok araştırmaya da konu olmuşlardır. Yapılan bir çalışmada İstanbul türkülerini şu şekilde kategorize edilmiştir: İstanbul’un eşsiz türkülerini, İstanbul’a gelip yerleşen türküler, İstanbul’un ünlü semtlerini ve yerlerini anlatan türküler, İstanbul hasreti ile yanan türküler, İstanbul’a gelenlerin ve İstanbul’a dönenlerin ardından

söylenen türküler, belirli bir gruptaki şarkı ve ticari hayatına aittir (Ataman, 1953, s. 730-731).

4.1.3.2. Türkçe Dersi Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular

Türkçe ders kitaplarında kullanılan metinlerde bütünlük olmasını sağlayan temalar bulunmaktadır. Temayla bağlantılı metinler programın bir ayına tekabül etmektedir. Türkçe ders kitabı, sanat teması altında Aşık Veysel'in Sazıma türküsüne yer verilmiştir.

Sazıma

(...)

*Gizli dertlerimi sana anlattım.
Çalıştım, sesimi sesine kattım.
Bebe gibi kollarımda yaylattım,
Hayali hatır et, beni unutma!
Bahçede dut iken bilmezdin sazı
Bülbül konar mıydı dalına bazı,
Hangi kuştan aldın sen bu avazı?
Söyle doğrusunu, gel inkâr etme!
Benim her derdime ortak sen oldun
Ağlarsam ağladın, gülersem güldün.
Sazım bu sesleri turnadan mı aldın?
Pençe vurup sarı teli sızlatma!
(...)*

*Sen petek misali Veysel de arı
İnleşir beraber yapardık balı
Ben bir insanoğlu sen bir dut dalı
Ben babamı, sen ustanı unutma! (Erkal ve Erkal, 2022, s. 173)*

SAZIMA (ÂŞIK VEYSEL ŞATIROĞLU); Ortaokul 7. sınıf Türkçe dersi kitaplarında bulunan bu türkümüzde, Aşık Veysel'in sazı için hislerini dile getirmiştir. Edebiyatımızda çok önemli bir yere sahip olan Aşık Veysel'in küçük yaşta çiçek hastalığı ile gözlerini kaybetmesinin ardından babası tarafından oyalansın diye alınan bir bağlama ile hayatı değişmiştir. Bu sayede hayata tutunmuş ve günümüze dahi kalabilmiştir. Kendisi için bu denli önemli olan bağlamasına olan hislerini bu türküye dökmüştür. Kabaklı Aşık Veysel'in sazı ile olan ilişkisini şu şekilde anlatmaktadır: “Âşık Veysel saz çalmasının istenmesinden hoşlanmazdı. Sanatçının egosunun incindiğini hissedilirdi. Ancak hazır olduğunda, söyleyecek söz bulamayınca “Kara donlu” sazını kapıp soyar ve “kolunda sallamaya” başlardı: “Sazım acıktı, hele onu da doyurak” derdi. İşte söylediği “Sazıma” şiiri, hatırladığım bazı mısralar farklı. Enstrümanına bakınca çok duygulu bir diyalogla çalıp seslendi, sanki “Eskiden, böyle sevecen saz-

âşıkların seviştiklerini gördüğümüzde, halk şiirimizde sazın adeta “kutsal” değerini düşündürdük. Bu sıradan bir enstrüman değil, şaşırtıcı derecede gizem ve mutluluğun bir ifadesi olarak kabul ediliyor. Öyle ki retsiz bir sevgili düşünülemez. Bir saz şairi sazını çıkarıp öpüp kutsal ekmek gibi başına koyduğunda, onun sırdaşı, sanatının tamamlayıcısı olduğunu bilir. Heartless Lover yine çok saçma ve sıkıcı. Yani kalem şairi saz şairinden ayırmak için birine “şair”, birine “sevgili” diyorlar. Âşık kelimesinden önce “Ozan” kelimesi kullanılmaktadır. Günümüzde “Ozan” sözcüğü, çalgılı ya da çalgısız çeşitli “şair”ler için gelişigüzel kullanılmaktadır. Hatta mantıksız ve garip “şair” kombinasyonları da vardır. Pekâlâ “Ozan” sizin adamınız olmazdı ama kim olurdu? “Ozan” halk ozanı demektir. Âşık Veysel’in bu şiiri Türk edebiyatında Saz’a en güzel övgü niteliğindedir ve Saz’la Sohbetler’in özgün eseridir. Veysel, Saz’ının kendisine dünyadaki ailesinden, eşinden ve arkadaşlarından daha yakın kişi olduğunu hisseder. Veysel’in bu şiirinde saz artık keyfi bir çalgı ya da çalgı olmaktan çıkmış, gönülde çok yüce makamlar verilmiştir. Veysel, ahlak, sadakat, güven gibi bir “insan aşığı”nda aranan ama asla bulunmayan tüm nitelik ve değerleri talep eder (Kabaklı, 1983, s. 29).

4.1.3.3. Sosyal Bilgiler Dersi Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular

Sosyal Bilgiler ders kitabında, ekonomi ve sosyal hayat bölümü altında Toprak Ana başlığı içerisinde Âşık Veysel’in “Kara Toprak” türküsüne yer verilmiştir. Geçmişten bu yana tarım ile iç içe olan toplumumuzun gelir kaynağı olması sebebiyle türküyü bu bölüm altında yer verilmesi oldukça yerindedir.

KARA TOPRAK TÜRKÜSÜ; Bu türkü tezin 40-41. sayfalarında incelenmiştir.

4.1.4. Sekizinci Sınıf Ders Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular

Ortaokulun son eğitim basamağı olan 8’inci sınıflarda okutulan kitaplar incelendiğinde türkü sayısında nicelik olarak bir artış olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin daha fazla türkü metnini tanıması açısından bu önemli bir noktadır. Aşağıdaki bölümde ortaokul 8. sınıf ders kitaplarında tespit edilen türkülere yer verilmiştir.

4.1.4.1. Müzik Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular

Türkü metnine en çok rastladığımız kitap müzik dersi kitabıdır. Öğrencilerin millî bir müzik kültürü edinebilmesine olanak sağlaması açısından önemli bir noktadır. Aşağıda ortaokul 8.sınıf müzik kitaplarında bulunan türküler incelenmiştir.

İzmir'in Kavakları (8. Sınıf Müzik Ders Kitabı- İzmir Türküsü)

*İzmir'in kavakları
Dökülür yaprakları
Bize de derler çakıcı
Yâr fidan boylum
Yakarız konakları
Selvim senden uzun yok
Yaprağında düzüüm yok
Kamalı da zeybek vuruldu
Yar fidan boylum
Çakıcıya sözüm yok (Baştürk vd., 2022, s. 17)*

İZMİR'İN KAVAKLARI; Ortaokul 8. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüzde, Çakırcalı (Çakıcı) Mehmet Efe, kendisi gibi zeybek olan babası Çakırcalı Ahmet Efe'nin zaptiye çavuşu Boşnak Hasan Çavuş tarafından öldürülmesine tepki olarak dağa çıkmıştır. Yaklaşık 15 yıl süren zeybekliği sırasında çok sayıda çatışmaya girerek birçok hasmını öldürmüştür. Bunlardan biri de vaktiyle aile dostu ve arkadaşlıkları olan Kamalı Mustafa Efe'dir. Çakırcalı Mehmet Efe'nin kızanlarından birine Kamalı Mustafa'nın köyü Kışla'dan bir kız kaçırılacaktır. Zeybekler gece vakti yanlışlıkla Kamalı'nın eşini kaçırmışlar. Durumu anlayan Çakırcalı Mehmet, kadını derhal geri gönderip Kamalı'dan özür dilese de iş, namus davasına dönüşür. Kamalı olayı öğrenince dağa çıkıp Çakırcalı Mehmet'in hasmı Köselioğlu Efe'nin çetesine katılır. Köselioğlu çetesini bir şölen sırasında pusuya düşüren Çakırcalı, Efe'yi öldürür, Kamalı ise bacağından yaralanmış olarak kurtulur. Bundan sonra aralarındaki husumet iyice artan iki efe, kıyasıya bir mücadele içine girerler. Sonunda Birgi'de düzenlenen yemek davetine katılan Kamalı Zeybek, Çakırcalı Mehmet Efe'nin baskınına uğrayarak baş zeybeği Hacı Mustafa tarafından vurularak öldürülür. Uzun boylu, yakışıklı, mert bir efe olan Kamalı Zeybek'in ölümü üzerine çok ağıtlar yakılıp, türküler söylenmiştir (Kün, 2015, s. 279).

Gökalp (2008, s. 83) kültürün, "Bir milletin geleneklerinden, ortaya koydukları değerlerden, örflerinden, sözlü ve yazılı edebiyatından, dilinden,

müziğinden, dininden, ahlakından, estetik ve ekonomik ürünlerinden ibaret” olduğunu belirtmektedir.

Sönmez (2014, s. 101-115) ise kültürü, “Kültür bir toplumun yaşama biçimidir. İnsanın doğanın yaptıklarının dışında yapıp ettiklerinin dirik bir bütünüdür. Dans etme, şarkı söyle, hırsızlık yapma, ev, köy, kent, devlet kurma, yemek yapma, resim yapma, insanları sevmek, çevreyi koruma, problem çözme, doğayı tanıma, topluma hizmet etme vb. kültürü oluşturur” olarak tanımlamıştır.

Kahveyi Kavururlar (8. Sınıf Müzik Ders Kitabı- Eskişehir Türküsü)

Kahveyi kavururlar

İçmeden kavururlar

İçmeden kavururlar

Bizim köyün âdeti

Sevmeden ayırırlar

Sevmeden ayırırlar

Haydi yârim neylemeli neylemeli

Güzel yârin gönlünü eylemeli

Kahvenin köpüklüsü

Meşenin kütüklüsü

Meşenin kütüklüsü

Kadınım aman aman

Saraylar kıymetlisi

Saraylar kıymetlisi (Baştürk vd., 2022, s. 18)

KAHVEYİ KAVURURLAR; Ortaokul 8. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüz, 1983 yılında Eskişehir-Seyitgazi-Üç saray Köyünde Hamide Topal’dan Alaettin Zengin tarafından derlenmiştir. Köyde yer alan bir delikanlı çok sevdiği bir kızdan sadece köydeki insanların bazı adet ve gelenekleri yüzünden ayrılmak zorunda kalır. Sonrasında da bu türküyü yazar sevgilisinden ayrılmasını köyünün adetlerine bağlayan bu delikanlı bazı adetleri belirttiği türküde aslında bunlara serzenişte bulunmaktadır. Bizim köyün adeti sevmeden ayırırlar, sözlerinden ise bunu rahatlıkla anlayabiliyoruz (Uludemir, 1970, s. 95).

Çalışma, Eskişehir’de yaşayan manavların “yöresel türküler” olarak bilinen müzik derlemelerini inceleyen ilk çalışmadır. İnsan hayatında önemli bir yere sahip olan müziğin manav müzik kültürü üzerindeki etkisini özgün bir şekilde keşfetmek ve tespit etmektir. Eskişehir ilçesi Alpu ilçesine bağlı Özdenk ve Uyuzhamam köyleri, Mihalgazi ilçesine bağlı Karaoğlan köyü, Beylikova ilçesine bağlı Uzunburun köyü, Mihalıççık ilçesine bağlı Korucu ve Karageyikli köyleri saha araştırması esasına göre ele alınmıştır (Altıntaş, 2009, s. 2).

Yiyecek-içecek kültürümüz hakkında bilgi vermesi açısından da önemli bir türküdür.

Çambaşı'na Çıktım (8. Sınıf Müzik Ders Kitabı- Ordu Türküsü)

Çambaşı'na çıktım anam

Çıram yanmadı anam

Çıram yanmadı

Mektup saldım yâre anam

Mektup varmadı

Etrafıma baktım anam

Kimse kalmadı anam

Kimse kalmadı

Ağlama gelinim ağlama anam

Beni yolundan eyleme (Baştürk vd., 2022, s. 19)

ÇAMBAŞI'NA ÇIKTIM; Ortaokul 8. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüz için şunlar söylenebilir: Bölgenin doğal koşulları gereği Ordu insanı çok sıcak, şehvetli ve duyarlı bir ruha sahip olup, sevgi dolu, esprili ve tutkulu bir yapıya sahiptir. Anadolu'muzun geri kalanı gibi o da sevinçlerini, kederlerini, duygu ve düşüncelerini, doğaya olan özlemini, sevgisini ve coşkusunu hep türkülere dökmüştür. Ordu halkının kültür ve sanat alanındaki yeteneğinden dolayı bu bölümün yetiştirdiği illerden biridir (Lale, 2019, s. 43).

Yapılan çalışmada, Ordu yöresi halk ezgilerinden sadece il merkezine ait on dört sözlü halk ezgisini tüm yönleriyle incelemeye çalıştık. Birinci bölümde giriş yer almaktadır. İkinci bölümde ise Ordu ilinin tarihçesi, coğrafi yapısı, oyunları ve halk müziği hakkında kısaca bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde ele alınan ezgilerde inceleme planından bahsedilmiştir. Bu bölümde ezgilerin notaları “Edebi, ritmik, melodik yapılarının incelemesi ve biçim incelemesi gibi dört ana başlık altında nazari açıklamaları da yapılarak ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. İncelemeler sonucunda ulaştığımız netice şu olmuştur. Ordu ilinin merkezine ait on dört ezginin melodi ve ritmik yönden zengin ve dinamik olduğu görülmüştür (Akdeniz, 1995, s. 4).

Malatya (8. Sınıf Müzik Ders Kitabı- Malatya Türküsü)

Malatya Malatya

Bulunmaz eşin

Gönülleri coşturur

Ayla güneşin

Malatya'yı baştan başa

Çiçek бүрүмүş

Malatya'nın gençleri de

Almış yürümüş

Aman aman aman aman

*Kernekli misin?
Kerneğe gelmeye de
Yeminli misin? (Baştürk vd., 2022, s. 43)*

MALATYA MALATYA; Ortaokul 8. sınıf müzik dersi kitaplarında Malatya yöresine ait olan bu türkü yer almaktadır. Müzik kültürü, toplumun bir üyesi olarak insanların müzik sanatına ilişkin edindiği bilgi, beceri, tutum ve davranışlar ile müzik ortamındaki ahlaki normlar, gelenekler ve benzeri diğer beceri ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütündür. Malatya yöresinde müziğin kültürel kimliği üzerine yapılan bir çalışmada “kültürel kimlik”, “etnisite” ve “halk müziği” arasındaki ilişki vurgulanmış, halk müziği de diğer yöresel kültür ürünleri gibi bir tür kültürel kimliktir (Akdoğu, 2004, s. 5-149).

Bundan sonraki çalışmalarda Malatya yerel müziği ses, dizi, müfredat, makam, program, tematik işlev, bölgenin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısının belirlenmesi açısından incelenecek, kültürel özellikleri belirlenecek ve Malatya Genel özellikleri kültür-müzik ilişkisinde alt-bölgesel müziktir. Çalışma aynı zamanda Malatya yöresi müziğinin özelliklerini tespit etmek ve Türk halk müziğinin genel yapısını ortaya koymak adına Malatya yöresi hakkında bilgi vermek açısından da önemlidir. Çalışma, Malatya’nın genel coğrafi konumu ve kültürel yapısını inceledikten sonra, Malatya’nın yerel müziğini ele almak için ‘kültürel kimlik’, ‘etnisite’ ve ‘halk müziği’ arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır. Diğer yerel kültürel ürünler gibi, yerel müziğin de kültürel kimlik ve etnisiteyi temsil ettiği görülmüştür (Karkın ve Karaburun, 2013, s.101-119).

Mihriban (8. Sınıf Müzik Ders Kitabı-Abdurrahim Karakoç)

*Sarı saçlarına deli gönlümü
Bağlamışım çözülmüyor Mihriban.
Ayrılıktan zor belleme ölümü,
Görmeyince sezilmiyor Mihriban.
Yâr deyince kalem elden düşüyor,
Gözlerim görmüyor aklım şaşıyor.
Lambada titreyen alev üşüyor.
Aşk, kâğıda yazılmıyor Mihriban.
Önce naz, sonra söz ve sonra hile...
Sevilen, seveni düşürür dile.
Seneler, asırlar değişse bile
Eski töre bozulmuyor Mihriban.
Tabiplerde ilaç yoktur yarama
Aşk deyince ötesini arama
Her nesnenin bir bitimi var ama
Aşka hudut çizilmiyor Mihriban.*

*Boşa bağlanmamış bülbül, gülüne.
Kar koysan köz olur aşkın külüne...
Şaştım kara bahtın tahammülüne.
Taşa çalsam ezilmiyor Mihriban.
Tarife sığmıyor aşkın anlamı
Ancak çeken bilir bu derdi, gamı.
Bir kör düğüm baştan sona tamamı
Çözemedim...Çözülüyor Mihriban (Baştürk vd., 2022, s. 49)*

MİHRİBAN; Ortaokul 8. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüz, Mihriban, Musa Eroğlu'nun Abdurrahim Karakoç'un "Mihriban" şiirini besteleyip seslendirerek çıkardığı, Bir Nefes Anadolu albümünde yer alan bir türküdür. Türkünün hikayesi temel anlamda Abdurrahim Karakoç'un kavuşamadığı sevdiğine hitaben yazılmış olmasıdır. Daha doğrusu Abdurrahim Karakoç 1960 senesinde yaşadığı aşk acısını bu şiiri ile dile getirmiştir. Abdurrahim Karakoç, başta hiciv şiirleri olmak üzere, Türk edebiyatının önemli şairlerinden biridir. Çok yönlü bir şair olan Abdurrahim Karakoç, hiciv şiirlerinin yanında aşk ve doğa şiirleri de yazmıştır. Şair bir ailenin çocuğu olan Karakoç; dedesi ve babasından şiire dair çok şey öğrenmiştir. Özellikle babasından aldığı dini eğitim ve küçük yaşlardan itibaren okumaya olan tutkusu, Karakoç'u besleyen önemli damarlardan birkaçı olmuştur. Küçük yaşlarda arkadaşlarını hicvetmekle şiir yazmaya başlayan Karakoç, başta köyü Cela olmak üzere çevresini gözlemlemiş ve insanları tahlil etmiştir. Karakoç, Anadolu insanının mutluluğuna, aşkına, kederine, derdine ve nice haline şahit olmuş bir kişidir. Anadolu insanı, Karakoç'u hep ilgilendirmiş ve bu insanların dertleri Karakoç'un hiciv şiirlerini besleyen en önemli kaynak olmuştur. Anadolu insanını ilgilendiren diğer konular da Karakoç'un hiciv şiirlerinde hep yer bulmuştur. Bu manada Karakoç'un şiirlerinde yoğun bir hiciv varlığı söz konusudur. Karakoç, başta siyaset olmak üzere birey, toplum, kültür ve pek çok konuyu şiirlerinde hicvetmiştir (Çiçek, 2020, s. 1).

YÖRÜK ALİ-ŞU DALMA'DAN GEÇTİN Mİ? Bu türkü tezin 42-43. sayfalarında incelenmiştir.

Seherde Bir Bağa Girdim (8. Sınıf Müzik Kitabı- Erzincan Türküsü)
*Seherde bir bağa girdim
Seherde bir bağa girdim
Ne bağ duydu ne bağbancı
Elsundum güllerin derdim
Ne bağ duydu ne bağbancı*

Ne bağ duydu ne bağbancı (Baştürk vd., 2022, s. 71)

SEHERDE BİR BAĞA GİRDİM; Ortaokul 8. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüz için şunlar söylenebilir: Anadolu'daki eski uygarlıkların yerleşim merkezi olan Erzincan, bölge coğrafi konumu ve sosyo-ekonomik yapısı bakımından zengin ve çeşitlidir. Erzincan halkı yıllarca Rusya ve Ermenistan'da yaşanan vahşetlere tanık olarak çok acılar çekmiş ve mülteci durumuna düşmüştür. Ama hiçbir kötü şey onu bir deprem felaketinden daha fazla sarsmamıştır. Bu olumsuz deneyimler; türküler, ağıtlar, destanlar şeklinde dile getirilip söylenmektedir. Diğer Erzincan masal ve şiirlerine bakacak olursak; deprem, göç, ayrılık, yurtsuzluk, hasret ve diğer temaların işlendiğini görüyoruz. Bu bize orada yaşayan insanların sosyal ve kültürel dokusunda neler olup bittiğini gösteriyor. (Kara, 2019, s. 177-210).

Yapılan bir çalışmada TRT Türk Halk Müziği Repertuarında ve diğer kaynaklarda yer alan Erzincan yöresine ait türküler edebî ve musiki yönünden incelenmiş ve folklor yöntemlerine göre tasnif edilmiştir. Erzincan türkülerinin kayıtlı metinleri üzerinde herhangi bir bilimsel çalışma yapılmadığı için böyle bir bilimsel çalışma tezimizin öncelikli amacı olmuştur. Ayrıca Türk folkloru çalışmalarına katkı sağlamalı, Erzincan yöresi türkülerini tasnif etmeli ve bu konuda yapılacak araştırmalar için bir sıçrama tahtası sağlamalıdır. Çalışmamızda TRT deposu ve diğer kaynaklar taranarak 554 metin elde edilmiştir. Erzincan'ın elimizden geldiğince kırık dökük duygularını bir araya getirmenin yanı sıra Erzincan türkülerinin özelliklerinden, biçim ve yapı araştırmalarından, dağınık güfteleri bir araya getirmek için neler yaptıklarından da bahsetmiştir. Çalışmamızın başında türküler hakkında gerekli bilgiler verilmiş, metin bölümlere göre düzenlenmiş, sözlük ve dizin çalışmasıyla sonlandırılmıştır (Erdem, 2018, s. 3).

Bağ, bağ gibi türkü metinlerinde sosyal hayata dair bilgi veren terimlere rastlanabilmektedir.

Bahçe Duvarından Aştım (8.Sınıf Müzik kitabı- Kırşehir Türküsü-Neşet Ertay)

*Bahçe duvarından aştım
Bahçe duvarından aştım
Sarmaşık güllere dolaştım
Sarmaşık güllere dolaştım
Öptüm sevdim helalleştim*

*Öptüm sevdim helalleştim
Yanıyorum yanıyorum, yanıyorum hele
Mail oldum gonca güle
Acem şalı ince bele (Baştürk vd., 2022, s. 77)*

BAHÇE DUVARINDAN AŞTIM; Ortaokul 8. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüz, ünlü sanatçımız Neşet Ertaş’a aittir. Neşet Ertaş, Leyla adında birisine gönlünü kaptırır. Bunun üzerine babası, Neşet Ertaş’a “Aslı bozuk alma evladım.” der. Babasının, Leyla için “Aslı bozuk!” demesine üzülen Neşet Ertaş babasına şu şekilde cevap verir. “Analar insandır biz ise insanoğlu.” Bu sözün üzerine Neşet Ertaş’ın kendi gibi saz ustası olan babası “Küsmedim sana kahrettim.” der. Neşet Ertaş babası her ne kadar razı olmasada Leyla ile evlenir. Fazla bir zaman geçmeden Leyla ile ayrılan Neşet Ertaş bu türküyü yazar (Yağmur, 2007, s. 507).

Yapılan bir çalışmada, “Kırşehir Türkülerinin Hikâyeleri” başlığı altında yürütülmüştür. Çevrede söylenen meşhur türkülerin hikâyeleri de çalışmaya dahil edilmiştir. Konuyla ilgili kaynaklarda, daha önce geniş muhtevalı bir çalışmanın yapılmadığını görülmüştür. Başta yapılan kaynak taramasından sonra, sahaya yönelik araştırma başlatılmıştır. Kırşehir ilinin bütün Türkmen köylerini dolaştığımız gibi Türk Halk Müziğinin hâlâ zengin bir şekilde yaşatıldığı, bazı meşhur türkülerin doğduğu civar köy ve kasaba merkezlerinde çalışmalar sürmüştür (Yaşar, 2002, s. 4).

Türkünün içinden çıktığı toplumun izlerini taşıdığı tespit edilmiştir.

Kara Üzüm Salkımı (8.Sınıf Müzik Ders Kitabı- Denizli Türküsü)

*Kara üzüm salkımı yumalıcık Azime ’m
Benim yarım saklı mı
Bir yol görem yüzünü hoppur hoppur Azime ’m
Gaybedivericem aklımı
Aşşa köyün pınarları da
Yandan harleyo amanın
Azime de gızın saçları da parleyo
Bağa girdim üzüme yumalıcık Azime ’m
Çıbuk değdi gözüme
Benden utanan yarım hoppur hoppur Azime ’m
Eleğ gersin yüzüne
Bizim köyün pınarları da
Yandan harleyo amanın
Azime de gızın saçları da parleyo (Baştürk vd., 2022, s. 79)*

KARA ÜZÜM SALKIMI; Ortaokul 8. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüz, Denizli yöresi türkülerinin söz varlığını ortaya koymaktır. Türküler bir toplumun yaşayış tarzını, sevincini ve hüznünü geleceğe taşıyan kültür varlıklarıdır. Aşk bu coğrafyada nasıl hüznle örtüşük bir algıya sahipse artık zihnimizde; edebiyatımızdaki melankoliden mi, halk hikayelerinden mi bilmem ancak karamsar ya da hüznü bir havası olduğu kesindir. Aşka dair güzel her şey de o hüznle birlikte algının bir parçası olarak zihnimizde var elbet ancak nedense rengi hüzn, omurgası hüzn sanki aşkın. Belki de o sebepten; türküler, ağıtlar, ezgiler, sözler ne kadar dokunuyorsa bam telimize, o kadar aşk sanki yaşanan ya da anlatılan. işte bu türkü tam da bunun kapsamı dışında kalan ender örneklerden biri. kıpır kıpır ritimleri, ezginin yorumcuya name yapmaya müsaade ettiği iniş çıkışlar taşıyan kuytuları bu türküyü başka kılıyor (Kaplan, 2020, s. 62).

Yapılan bir çalışmada, TRT repertuarında bulunan Denizli Türkülerinin makam, ayak ve usul yönünden incelenmeleri ele alınmıştır. Sonuç olarak TRT repertuarında bulunan Denizli türkülerinin makam tasnifleri yapılarak; usulleri ve türleri incelenerek yüzdelik tablolarıyla sunulmuştur. Bu tabloların sonucunda Denizli türkülerinin %81,48'i makam tasnifine uygunluk göstermiştir. Bu sonuçtan da anlaşılabacağı gibi ayak kavramının artık hükmü kalmadığı terminolojide ayak yerine makamların kullanılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Ayrıca Denizli türkülerini tür ve usul yönünden de tasnifi yapılmış, bu konuda da istatistiki bilgiler tablo halinde sunulmuştur. (Demir, 1999, s. 5).

Ordu'nun Dereleri (8. Sınıf Müzik Kitabı- Ordu Türküsü)

*Ordu'nun dereleri aksa yukarı aksa
Ordu'nun dereleri aksa yukarı aksa
Vermem seni ellere
Ordu üstüme kalksa
Sürmelim aman
Ordu'nun dereleri
Kara yosun bağlıyor
Kalk gidelim sevdiğim
Anam evde ağlıyor
Sürmelim aman
Oy Mehmed'im Mehmed'im
Sana küstüm demedim
Beni sana geçmişler
Vallahi ben demedim
Oy bağlamam bağlamam
Zerdali dalı mısın?
Garip garip çalarsın*

*Benden sevdalı mısın?
Sürmelim aman (Baştürk vd., 2022, s. 81)*

ORDU’NUN DERELERİ; Ortaokul 8. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüz yüreğimizin dili, başımızın sevda yelidir. Bacıdır, kardeşir, gurbete gidip dönmeyen oğul, anadır, Anadolu’dur türküler. Yıllar yıllar önce Ordu’nun uzak köylerinden birinde iki genç yaşarmış. Maddi durumu iyi olan Mehmet, maddi durumu onun kadar iyi olmayan genç kıza yani Hacer’e aşık olmuş. Genç kız o kadar güzelmış ki, Mehmet’in aklını başından almış. Bu arada Mehmet de çok yakışıklıymış. Genç kızları mezara dek peşinden sürüklermiş. Mehmet’le, güzelliği ile çevresini kırıp geçiren Hacer ‘in aşkı geçmişte yaşanan büyük aşklara benzermiş (Akdeniz, 1995, s. 9).

Yapılan bir çalışmada, Taner Can ve Salih Turhan tarafından hazırlanan “Ordunun Dereleri: Ordu Türküleri” adlı kitap 2013 yılında Ordu Belediyesi Kültür Yayınları tarafından çıkarılmıştır. Beş bölüme ayrılmış olan kitabın ilk bölümünde, Sözlü Anonim Türküler başlığı altında TRT repertuvarında kayıtlı altmış beş türkü dâhil Ordu merkez ve ilçelerinden derlenmiş yüz kırk yedi türküyeye yer verilmiştir. Eserin ikinci bölümünde Özel Beste Türküler başlığı altında Ordulu sanatçılara ait türküler verilirken üçüncü bölümde Ordu yöresinde derlenen uzun havalara yer verilmiş, dördüncü bölümde sözleri bulunmayan karşılama, sallama, horon ve oyun havaları notaları ile gösterilmiştir. Beşinci bölümde ise Ordulu sanatçılar yer almıştır. Eserde ayrıca bilinen türkü hikâyeleri de aktarılmıştır (Can ve Turhan, 2013, s. 10).

Gesi Bağları (8. Sınıf Müzik Ders Kitabı- Kayseri Türküsü)

*Gesi bağlarında dolanıyorum
Yitirdim yârimi aman aranıyorum
Bir çift selamına güveniyorum
Gel otur yanıma hâllerimi söyleyim
Hâlimden bilmiyor ben o yâri neyleyim.
Gesi bağlarında üç top gülüm var
Hey Allah’tan korkmaz, sana bana ölüm var
Ölüm varsa şu dünyada zülüm var
Gel otur yanıma hâllerimi söyleyim
Hâlimden bilmiyor ben o yâri neyleyim (Baştürk vd., 2022, s. 83)*

GESİ BAĞLARI; Ortaokul 8. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüzü, geçmişten günümüze çok sayıda ünlü sanatçı seslendirmiştir ve hem bu yüzden, hem de bir Anadolu türküsü olması vesilesi ise halk arasında seneler

boyu aktarılmış olan bir hikâye olmasından ötürü, bilinirliği yüksek olan hikayelerden ve türkü sözlerinden bir tanesi olarak da tanınmıştır. Gesi Bağları hikayesi ise şu şekildedir; Anadolu coğrafyasında, babası ve annesi ile beraber yaşayan genç kız, Kayseri'nin Gesi beldesine gelin olarak gider. Dönemin imkanlarında uçak, tren ve araba gibi ulaşım vasıtaları olmadığı için, evlendikten sonra ailesini görmeye bir daha asla gidemez bu genç kız ve ayrıca onu götüren de olmaz. Bu vaziyet genç kızın yüreğini dağlar, anne özlemi onu perişan eder ve bu türküyü yakar (Kınık, 2007, s. 39).

Yapılan bir çalışmada, Kayseri'de âşıklık geleneğinin günümüz temsilcilerinden olan Âşık Mahrumî'nin türküleri ve âşıklık geleneği ile ilgili fikirleri önem taşımaktadır. Kayserili Âşık Mahrumî'nin sözü ve müziği kendisine ait türkülerinin tespit edilerek, müziksel analizlerinin yapılması amacıyla hazırlanan bu araştırmanın birinci bölümünde literatür taraması yapılarak Âşıklık geleneği ve Kayseri'de âşıklık ile ilgili bilgiler derlenmiştir. Sonraki adımda, Âşık Mahrumî'nin hayatı kendisinden ve yazılı kaynaklardan derlenerek sunulmuş, tespit edilen türkülerinin bir bölümü mevcut kayıtlardan, bir bölümü ise kendisinden dinlenip ses kayıtları yapılarak notaya alınmıştır. Araştırmanın son bölümünde, transkripsiyonu yapılmış olan türkülerin klâsik Türk müziğinde kullanılan makamlardan yola çıkılarak karar perdesi, usulü, ses alanı, dizilerin isimlendirilmesi ve seyir özellikleri bakımından müziksel analizleri yapılmıştır. Bu araştırma Âşık Mahrumî'nin türkülerinin notaya alınarak yazılı kayıtlara dönüştürüldüğü ilk çalışma olması bakımından önem taşımaktadır (Divringi, 2019, s. 4).

Garip Bir Kuştı Gönüm (8. Sınıf Müzik Kitabı- Şanlıurfa Türküsü)

Garip bir kuştı gönüm yâr

Elimden uçtu gönüm

Saçının tellerine vay

Kapıldı düştü gönüm

Aman aman aman

Hâlim yaman vay (Baştürk vd., 2022, s. 85)

GARİP BİR KUŞTU GÖNLÜM; Ortaokul 8. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan Urfa türküsüdür. Türklerimiz, çeşitli aşkları, insanların yaşadıkları çeşitli olayları, gözlem ve sezgileri, dini tasavvufi düşüncelerden beslenen atasözlerini anlatan türkülerden oluşan Urfa musiki folklorunun temelini oluşturur. Hemen hemen bütün türkülerde kahraman mazlum, mazlum, aciz

adamdır. Yani Yarının Midillisi'nin tutsağı, derdine dünyada çare bulamayan, yarasını paylaşacak kimsesi olmayan, garipliğinin farkında olmayan, Yüreği Yabancı Vogel kadar kederle doludur. Yaralı bir adamın istediği bağ bülbülünün yanına gitmek, elinin sedire çağrısını duymazdan gelmek; tepegöz, deli, yakalı, güderi gibi kalbi yaralı, ciğer kebabları, veda gömleği giymiş, göğsünü döverek paramparça olmuş genç hayatıdır (Kürkçüoğlu, 2012, s. 22-58).

Yapılan bir çalışmada, Şanlıurfa türkülerinin müzik eğitiminde kullanılması amacıyla, yapısal özellikleri incelenerek müzik eğitimcilerinin görüşleri alınmıştır. Araştırma literatür taraması ve nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniğinin kullanıldığı betimsel bir araştırmadır. TRT repertuarında yer alan 5978 türkü incelenmiş, 213 Şanlıurfa türküsü olduğu tespit edilmiştir. Bu türkülerin 131'i kırık hava, 73'ü uzun hava ve 9'u oyun havasıdır. Kırık, oyun ve uzun havalar, derleme tarihleri, derleyen, notaya alan, kaynak kişi, ölçü, makam, karar sesi, ses aralığı ve konu olarak incelenmiştir. Araştırmaya katılan müzik eğitimcilerinin Şanlıurfa türkülerinin eğitimde kullanılma durumlarına yönelik düşünceleri, görüşme formu ile değerlendirilmiştir. Şanlıurfa türkülerinde en fazla kırık havaların, Hüseyinî, Uşşak ve Hicaz makamlarının, 10/8'lik ölçünün, bir ok3ayesitav ses genişliğinin, aşk, gurbet, kahramanlık konularının, ilahi ve hoyrat türünün müzik eğitiminde kullanıldığı sonucuna varılmıştır (Asiltürk, 2019, s. 5).

Ben Seni Sevdiğumi (8. Sınıf Müzik Ders Kitabı- Trabzon Türküsü)

Ben seni sevdiğumi da dünyalara bildurdum

Ben seni sevdiğumi da dünyalara bildurdum

Endurdun kaşlarıui babani babani mi eldurdum

Endurdun kaşlarıui babani babani mi eldurdum

En dereye dereye de al dereden taşları

Bizden geçti sevdaluk al cebum al cebumdan saçları

Bizden geçti sevdaluk al cebum al cebumdan saçları (Baştürk vd., 2022, s. 86)

BEN SENİ SEVDUĞUMİ; Ortaokul 8. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüzün hikâyeyi şu şekildedir: Trabzon'da yaşayan iki genç birbirlerine aşıktırlar. Adamın babası ölünce geçimlerini sağlayamayacak duruma gelirler. Bunun üzerine annesini de alıp İstanbul'a giden adam, sevdiği kadınla mektup aracılığıyla haberleşirler. Bir gün kadının ailesi onu evlendirmeye karar verir. Bu dertle dertlenen kadın adama yazdığı mektupta bu sözleri ile dile getirir (Ciravoğlu, 2009, s. 6-52).

Konuyla ilgili yapılan bir çalışmada türkü türünü araştırırken Trabzon yöresinin türkü ile özdeşleşmiş, çalgı aletleri ile ilgili hangi çalgı aletlerinin kullanıldığı, bu çalgı aletlerinin özellikleri, yapıları ve icra mekânları ile yörede yaygın olarak oynanan Trabzon insanıyla özdeşleşmiş horonun türleri, bölümleri ve icra mekânları hakkında bilgiler verilmiştir. Türkü metinlerinin incelenmesi, literatür taraması sonucunda türkü üzerine incelemeler yapan kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında, metinlerin yapısı, anlamı ve işlevleri üzerine olmuştur. Bu çalışma sonucunda Trabzon türkülerinin bölge halkının her anını yansıtan ürünler olduğu, sanatsal yaratımlar olmalarının dışında “Eğlenme ve Eğlendirme İşlevi”, “Kültürel Değerlere Toplumsal Kurallara Önem Verme ve Bu Unsurları Gelecek Kuşaklara Aktarma İşlevi”, “Eğitim Kültür ve Geleneğin Oluşturulması, Korunması ve Genç Kuşaklara Aktarılması İşlevi”, “Tarihi Bir Belge Özelliği Taşıma İşlevi”, “İletişim İşlevi”, “Ait Oldukları Topluma Karşı Besledikleri Duyguları Kuvvetlendirme ve Güvenlik Duygusu Oluşturma İşlevi”, “Toplumsal ve Kişisel Baskılardan Kurtulma İşlevi” gibi birçok işleve sahip oldukları tespit edilmiştir. Yapısal açıdan genel olarak dördlük nazım şekli ile meydana geldikleri fakat bunun yanında bent ve bağlantı mısra sayıları farklı türkü metinlerinin de olduğu, türkü metinlerinde geçen kelimelerin, yörenin sosyal yaşantısından bağımsız olarak kullanılan kelimeler olmadıkları, hangi konu içerisine dâhil edilirse edilsin türkülerin içerisinde aşk ve sevgi temasının çoğunluğu oluşturduğu tespit edilmiştir (Çakır, 2021, s. 5).

Eziz Dostum Mennen Kösüp İncidi (8. Sınıf Müzik Kitabı- Azerbaycan Türküsü)

*Eziz dostum mennen kösüp incidi
Ayrılık yağ kimi çekti yeridi
Gezdiğin yerleri od basıp indi
Gezdiğin yerleri od basıp indi
O gedip kalmışam hesretindeyem
Neçe neğme goşum neçe dillenim
Dost gedip özüme gelebilmirem
Neçe neğme goşum neçe dillenim
Dost gedip özüme gelebilmirem
Ele bir ellerim yok olup benim
Gözümün yaşını silebilmirem (Baştürk vd., 2022, s. 91)*

EZİZ DOSTUM MENNEN KÖSÜP İNCİDİ; Ortaokul 8. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkünün sözleri Avar Türklerinden şair Rəsul Həmzətov’a aittir. Azerbaycan’a büyük muhabbet duyan şair; meşhur Azerbaycan

şairi olan, dostu – üstadı Səməd Vurğun'un vefatının ardından duygularını şiire dökmüştür. İcra eden Alim Qasimov; Azərbaycan Muğam (Uzun hava) sanatının en parlak sanatçılarından olup 1999 Unesco Müzik Ödülüne layık görülerek Azərbaycan kültürünün dünyaya yayılmasında önemli pay sahibi olmuştur (Tatlıbal, 2016, s. 22).

Yapılan bir çalışmada, Azərbaycan halkının güçlü sanatçılarından biri olan Bülbül (Memmedov), ulusal kültürün gelişimine paha biçilmez bir katkı sağlamıştır. Türkülerin büyüleyici melodileri, ölümsüz şarkıcının güçlü sesi ve eşsiz performansında daha da güzel bir tecessümünü bulmuş, Azerbaycanlı ve yabancı bestecilerin romansları ve opera arıyalarının parlak performansı ulusal vokal sanatının oluşumunda önemli bir rol oynamıştır. Bakü'de ve daha sonra Milano Konservatuarında elde ettiği yüksek profesyonel eğitimi, ona hanende okuma tarzıyla Avrupa vokal sanat geleneklerine dayanan ulusal bir şarkı okulu yaratmayı amaçlayan girişimini hayata geçirmeye izin verdi. Memmedov ayrıca Senfoni muğam, gazel-romans gibi Doğu ve Batı müzikal tefekkürün tezahürü olan müzikal sayıların oluşturulmasında aktif rol aldı. Azerbaycan folklor müzik örneklerinin toplanması, notaya geçirilmesi, öğretilmesi ve araştırılmasında büyük rol oynayan sanatçı tarafından 1932 yılında oluşturulan Bilimsel Araştırma Müzik Merkezi, ulusal müziğin oluşumunda özel bir rol oynamıştır. Araştırmada Ü. Hacıbəyov'un "Koroğlu", C. Hacıyev'in "Vatan", A. Bedelbəyli'nin "Nizami" operasında, Murtuza Memmedov'un söylediği müzik parçalarının analizini ve sanatçının opera ustası olarak performansı hakkında detaylı bilgi verilmektedir. Aynı zamanda Ü. Hacıbəyov'un "Sevgili canan" ve "Sensiz" romansları incelenmiştir (Hasanov, 2022, s. 5).

Türkü yakın dostumuz Azərbaycan'ın dil ve ağız özellikleri hakkında bilgi vermesi açısından önemlidir.

Ay Saçı Burma (8. Sınıf Müzik Kitabı- Azərbaycan Türküsi)

Ay saçını burma

Uzaqda durma

Gel ay sevgilim

Boynunu burma

Dağda duman yeri var, yeri var

Gəştə kəməni yeri var, yeri var

Yərim bədən incinmiş

Dinip danışmayır

Duman yeri var, duman yeri var, duman yeri var

*Dinip danışmayır
Duman yeri var,yârim benden incinmiş
Dinip danışmayır, duman yeri var (Baştürk vd., 2022, s. 92)*

AY SAÇI BURMA; Azerbaycan halk müziğinin zaman içindeki gelişimine bakacak olursak, Azerbaycan'ın kadim medeniyetler yurdu olduğu anlaşılır. Azerbaycan müziği, Orta Asya ve Orta Doğu ülkeleri gibi zengin ve uzun bir geleneğe sahiptir. Bu müzik, doğaçlamaları, melodik süslemeleri, kendine özgü tarzı ve güzelliği ile karakterizedir. Azerbaycan müziği, Azerbaycan halkının geçmişini ve sosyal hayatını, vatanseverlik ve kahramanlıklarını, çalışma ve güzellik eğilimlerini, geleneklerini, göreneklerini ve yaşama sevincini yansıtır (Şen, 1998, s. 23).

Bir çalışma odasında halk arasında dolaşan Azerbaycan halk müziği şairleri bulunmakta, halk arasında çok rağbet gören, zamanından dolayı hikâyeler ve deyimler söylemektedir. Günümüzde bu şairler türkülerini söylerken aşıkların sosyal hayatta önemli bir rol oynadığını görmekteyiz. Yani şair ve âşık sözcükleri aynı amaç için çalışan insanları anlatır. Azerbaycan'da âşık müziğinin yanı sıra türküler ve dans ezgilerinin de yeri vardır. Diğer toplumların aksine Azerbaycan repertuarının kendine has icra tarzı vardır. Bu dansların bir kısmı sözlü olarak icra edilirken bir kısmı da enstrümanla icra edilmektedir. (Kızılkaya, 1990, s. 25).

Davul Çalar (8. Sınıf Müzik Kitabı- Kıbrıs Türküsü)
*Davul çalar güm güm güm güm güm, herseler kaynar
Aslan kardaşlar ne güzel oynar
Şişeler tin tin tin tin tin ne güzel çınlar
Kızlar dizilmiş gelini tavlalar
Al olur bal olur Kıbrıs gelini
Gelinler söyleyin benim halimi
Çifte patlar bum bum bum bum bum, alay yolunda
Güveyi şen gider gelin kolunda
Naralar hey hey hey hey hey sağdıç oyunda
Kim gülmez oynamaz böyle düğünde (Baştürk vd., 2022, s. 93)*

DAVUL ÇALAR; Ortaokul 8. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüz bir Kıbrıs türküsüdür. Kıbrıs Türk halk müziği, sınırlı ölçüde anakara Türk müziğinden etkilenen çok çeşitli yerel ezgilerden oluşur. Tarihsel olarak, eski zamanların birincil sosyal toplantıları olan düğün geleneği etrafında şekillenmiştir. Yerel olarak “darbuka” olarak bilinen keman, kadeh davul, zurna ve diğer davullar bu toplantılarda yoğun olarak kullanılmış ve bu mirasa dayalı

olarak çok sayıda geleneksel şarkılar geliştirilmiştir. Pek çok geleneksel şarkı Kıbrıs Rum toplumuyla paylaşılmaktadır. Şarkılar sadece düğünlerde değil, bayramlarda, sünnet törenlerinde, güreş maçları gibi diğer özel günlerde de darbuka oyuncusu, kemancı, tef ve zillerden oluşan “ince saz” adlı bir grup toplandığında da icra edilmektedir. İnce saz adı, kilometrelerce öteden duyulabilen enstrümanların tiz ve yüksek seslerine atıfta bulunarak verilmiştir. (Müezzinoğlu, 2012, s. 39-48).

Başka bir çalışmada ise, Kıbrıs’ta Türk müziğinin 16.yüzyıldan beri gelişimi, elde edilen belgeler aracılığı ile değerlendirilmiş ve tarihsel süreç içinde hangi koşullara bağlı olarak değişim gösterdiği, hangi kültürlerin etkisi altında kaldığı, ne gibi sosyal, kültürel ve siyasi olaylardan etkilendiği saptanmış ve tüm bunların sonucunda günümüzdeki konumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kıbrıs’taki Türk Müziği, Türk Sanat ve Türk Halk Müziği olarak iki bölümde incelenmiş, Türk Sanat Müziğinin Türkiye’de icra edilen sanat müziğinden pek farkı olmadığı ortaya çıkmıştır. Halk müziğinin ise Kıbrıs’ta hüküm süren diğer kültürler olan Rum, Arap-İslam ve Akdeniz kültürü müzikleri ile doğal olarak etkileşim gösterip kökeni olan Anadolu Türk Halk Müziğinden farklı olan bazı özelliklere sahip olduğu saptanmıştır. Sonuçta ise Kıbrıs’ta Türk müziğinin gelişmesi ve yaygınlaştırılması için köklü çalışmalar yapılması gerektiği, bu müziğin tarih içindeki seyrinin daha ayrıntılı bir şekilde ele alınarak belgelenmesi gerekliliği ortaya çıkarılmıştır (Kafkas, 2001, s. 4).

Yapılan bu çalışmalardan yola çıkarak türkülerin içinden çıktığı kültürün özelliklerini taşıdığı ve gelecek nesillere aktardığı bir kez daha kanıtlanmıştır.

Sensen Menim Dilberim (8. Sınıf Müzik Kitabı- Özbekistan Türküsü)

Sensen benim dilberim beri gel

Canımın cananesi beri gel

İki cihan serveri beri gel

Derdimin dermanesi beri gel

Beri gel beri gel beri gel beri gel

Canımın cananesi beri gel

Gözleri gülgünümdür beri gel

Avazı bülbülümdür beri gel

Saçları sümbülümdür beri gel

Beri gel beri gel beri gel beri gel

Canımın cananesi beri gel (Baştürk vd., 2022, s. 94)

SENSEN MENİM DİLBERİM; Ortaokul 8. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüz Özbek halk edebiyatının bir türüdür. Özbek halk müziği sanatının gelişmesinde ağır ve derin izler bırakmıştır. Özbek halk müziği sanatının geleneksel temeli tarihi yapısından vazgeçmeye başlamıştır. “Akademik performans” olarak bilinen geleneksel performanstan ziyade komünist ideolojiyi yansıtan sanat hâkim olmaya başladı. Halk müziğinde bir “etnisite” duygusundan ziyade siyasi gösteriler için manevi desteğe vurgu. Ancak Özbek milli müzik kültürüne bu şekilde nüfuz etmiş pek çok yeni unsur bölge halkının gönlünde önemli bir yer işgal edememekte, milli menfaat ve içerikten uzak kalmaktadır. Ulusal ve doğu sanatının özelliklerini göz ardı etmek, Batı sanat yöntemlerini ve ekollerini körü körüne uygulamak, bazı ulusal sanat türlerinin toplumsal etkisini de zedelemiştir. (Mavrulov ve Mirzeyeva, 2000, s. 51-58).

Yapılan bir makale çalışmasında Özbek müzik kültürü tarihi üzerinde durulmuştur. Şuralar döneminde çağdaş Özbek müzik kültürünün oluşması ve gelişmesi, Özbek halkının büyük musikî mirasının ayaklar altına alınması ve bunun olumsuz sonuçları farklı kaynaklar örneğinde analiz edilmiştir. (Irzayev, 2014, s. 59-70).

Kitapta yer alan bu türkümüz ise milli duygular barındıran ve halk tarafından kabul görüş bir Özbek türküsüdür. Türk halk kültüründe sevgilinin benzetildiği gül, sümbül, bülbül gibi unsurlar barındırması milli kültür ürünü olduğunu kanıtlar niteliktedir.

ÇEMBERİMDE GÜL OYA; Çemberimde Gül Oya türküsü; Bu türkü 6. sınıf müzik sayfasında (49-50) incelenmiştir.

Beyaz Giyme Toz Olur (8. Sınıf Müzik Ders Kitabı- Bolu Türküsü)

Beyaz giyme toz olur

Siyah giyme söz olur

Gel beraber gezelim

Muradımız tez olur

Beyaz giyme tanırlar

Seni yolcu sanırlar

Zaten bende talih yok

Seni benden alırlar

Salına da salına da gel

Haydi yavrum

Dön dolaş yine bana gel (Baştürk vd., 2022, s. 111)

BEYAZ Gİyme TOZ OLUR; Ortaokul sekizinci sınıf müzik ders kitabında yer alan bu türkünün bir hikayesi vardır. Türkü yazarken yaşananlara odaklanın. Kültürümüzün önemli bir parçası olan türkülerimiz uzun yıllar söylenmiş ve günümüze kadar gelmiştir. Her yörenin kendine has türküleri olabilir. Bunlardan biri de meşhur halk türküsü “Beyaz Giyme Toz Olur”. Ege bölgesinde yaşayan üç kız kardeş bazı sorunlar nedeniyle Karadeniz’e göç etmek zorunda kaldı. Ege’de edindikleri alışkanlıkları Karadeniz’e taşıyorlar. Üç kız giyinir ve yörenin zengin esnafı kızlara âşık olur. Evli adam üç kıza aşık oldu. Birlikte vakit geçirirler. Bir gün birlikte vakit geçirirken genç adam kızın evine gitmiş. O sırada topluluğun güvenliğini sağlamakla görevli bekçi sokakta yürüyordu. Bir gece kızın evinden bir ses geldi. Gardiyanların yaptığı baskın sırasında iki genç tutuklandı ve biri kaçtı. Er ya da geç saklanan genç yakalanacak ve hapsedilmek isteyecektir. Affedilen genç adam yaşadıklarından ders çıkarmış ve şarkıyı eşiyile birlikte yazmıştır (Tenekeci, 2017, s. 15).

Tarihsel olarak farklı kültürlere ev sahipliği yapmış ve coğrafi olarak ülkemizin birçok iline komşu olan Bolu’nun kendine has müzik unsurları incelenmektedir. Geçmişten günümüze resmi ve özel derlemeler ile kendi ölçeğimizde yapmış olduğumuz Bolu halk müziği araştırma ve derlemelerini bir araya getirerek somut bir kaynak oluşturmayı amaçlıyoruz. Elde edilen veriler tek tek karşılaştırılır, kaydedilir ve en doğru şekilde analiz edilir. Arşiv taramaları ve günümüze ulaşan kayıtlar incelenerek Bolu yöresine ait 62’si sözlü, 43’ü sözlü olmak üzere 105 ezgi incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda Bolu yöresinde "Uzun Hava" örneğine rastlanmamıştır. Kırık Hava türküleri sözlü ve sözsüz olarak ikiye ayrılır. Yapılan inceleme ve araştırmalarda Bolu türkülerinin genellikle iki vuruş, dört vuruş ve dokuz vuruştan oluştuğu tespit edilmiştir. 5-, 7- ve 10-kat yöntemleri de sınırlı sayıda kullanıldı (Gürtunca, 2011, s. 5).

Evlerini Önü Yaldız Piyade (8. Sınıf Müzik Kitabı- Çankırı Türküsü)

Evlerinin önü yaldız piyade

Yaşı küçük amma aklı ziyade ben yandım

Annen baban sevmez benden ziyade

On yük şeftaliye kızlar

Ahtım var, ahtım var, ahtım var, ben yandım

Ah kara gözlüm şirin sözlüm

Öfkem var öfkem var

Sevdâm var, ben yandım

*Evlerinin önü yoldur, geçilmez
Soğuktur suları, bir tas içilmez, ben yandım
Anadan geçilir, yârdan geçilmez (Baştürk vd., 2022, s. 112)*

EVLERİNİ ÖNÜ YALDIZ PİYADE; Ortaokul 8. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüzü incelerken değinilmesi gereken hususlar şu şekilde belirlenmiştir Çankırı ili halk müziğinin oluşmasına kaynaklık eden ve bugüne gelebilmesinde etken olan önemli kaynaklar değerlendirilmelidir. Bu kaynaklar başta kökeni ahiliğe kadar uzanan “Yaren Sohbeti” geleneği olmak üzere düğünler, eskiden yapılan mesire yerlerindeki eğlenceli gezintileri, bağbozumu şenlikleri ve seyirlik oyunları olmuştur. Bu insanlık dışı konuşmalarda, Çankırı Vilayeti’nin başlıca kültürel simgeleri, geleneksel halk müziği ve geleneksel sanat müziğine ait çalgılar ve müzikal formlar bir arada kullanılmakta ve bu uygulamalar “fasıl” anlayışı içinde gerçekleştirilmektedir. Bu yaklaşım, farklı olmaktan çok, bir ağacın kökünden büyüyen iki dalının aynı ortamda birbirini geçerek Yaren sohbetinde geleneksel Türk müziği çatısı altında buluşması şeklinde bu türlerin icralarının en güzel örneğini temsil etmektedir (Çayır, 2010, s. 79-92).

Yapılan bu çalışmayla, İstanbul Konservatuvarı Derleme Defterlerinde bulunan Çankırı türkülerinin TRT THM repertuvarına kayıtlı Çankırı Türküleri ile karşılaştırılarak incelenmesi; unutulmuş Çankırı türkülerini gün yüzüne çıkarılmasıdır. Yöre aidiyetini tespit edilmesi, yaygınlaştırılması, günümüz halk müziği nazariyatına göre yeniden ele alınması, zaman içerisindeki değişim/dönüşümlerinin tespit edilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması bakımından önemli görülmektedir. Bu çalışmada, nitel ve nicel araştırma yöntem ve tekniklerinin birlikte kullanıldığı karma bir model kullanılmıştır. Araştırma kapsamında verilerin toplanması için tarama modeli kullanılmıştır. Bu sayede İstanbul Konservatuvarı Derleme Defterleri ve TRT THM Repertuvarı taranarak bulgular ve yorum bölümünde yer alan Çankırı yöresine ait türkülere ulaşılmıştır. Bu yörelere ait türküler müziksel analiz yöntemi kullanılarak karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Türkülerin analizlerinde betimsel analiz yöntemi tercih edilmiş ve durum tespiti yapılmıştır. Araştırmanın verimliliğini artırmak için tarihsel yöntem tekniği de kullanılmıştır. Elde edilen veriler kolay anlaşılması bakımından tablolara dönüştürülerek yorumlanmıştır. Bu çalışmada elde edilen veriler ışığında; İstanbul Konservatuvarı Derleme Defterlerinde 8–14

arasında toplam 390 türkünün, %11.03 oranıyla 44 türkünün Çankırı yöresine ait olduğu, bu türkülerden bazılarının TRT THM repertuvarına kayıtlı olmasına karşın bir kısmının kayıtlı olmadığı, İstanbul Konservatuvarı Derleme Defterlerinde bulunan Çankırı türkülerinin yöresel ağız özelliklerini taşıdığı ve yöre kültürünü yansıttığı, İstanbul Konservatuvarı Derleme Defterlerinde yer alan eserlerin çoğunluğunda 4/4'lük, 9/8'lik ve 2/4'lük usûl kalıbında olduğu, İstanbul Konservatuvarı Derleme Defterlerinde ve TRT THM Repertuvarında yer alan türkülerin büyük oranda LA karar sesli olduğu ve genellikle sekiz ses aralığında olduğu ulaşılan sonuçlardan bazılarıdır (Yetişmiş, 2021, s. 5).

MANASTIR TÜRKÜSÜ; Bu türkü tezin 71. sayfasında incelenmiştir.

Kırmızı Gülün Alı Var (8. Sınıf Müzik Kitabı- Rumeli Türküsü)

Kırmızı gülün alı var aman aman!

Her gün ağlasam da yeri var.

Bugün benim efkârım var aman aman!

Ah bu gönül arzu eder seni seni, yâr seni!

Kırmızı gülü budarlar aman aman!

Altına meclis kurarlar.

Güzeli candan severler aman aman!

Ah bu gönül arzu eder seni seni yâr seni! (Baştürk vd., 2022, s. 115)

KIRMIZI GÜLÜN ALI VAR; Ortaokul 8. sınıf müzik dersi kitabında bulunan bu türkümüz, Rumeli bölgesinin her yerinde, her düğünde, her bayramda; mutludur. Birbirini sevenler üzgün, gidenler şaşkın, kavuşamayanlar ise dertlidir. Kısaca herkesin dinlediğinde kendisinden bir şey bulduğu, üzüldüğü ah çektiği bu türküde; boğazın düğümlenir, yutkunamazsın. Çünkü en acı hikâyeyi barındırır içerisinde, Söylenceye göre Bulgaristan'ın Güller vadisi denilen Kızanlık yöresinde yaşayan Gade ananın, gözünden esirgediği, çok sevdiği kara kaşlı Ali'si; gül çardağının altında anasının elini öper. Canından çok sevdiği, bir harman zamanı, sırtına alıp kaçırdığı Zühre'sine sarılır. Gözyaşları karışır birbirlerine, askere uğurlanır (Uğurlu, 2019, s. 583).

Hikâyesinden anlaşılacağı üzere türkü bir ayrılık türküsüdür. Eroğlu (2005), TRT Repertuarındaki Kırıkkale Türkülerinin Ezgisel Yapı Makam-Ayak Nazım Türü ve Usûl Yönünden İncelenmesine Yönelik Bir Çalışma adlı çalışmasında Kırıkkale yöresi türkülerini müzikal ve edebî yönden incelemiştir. Hasan Arapgirlioğlu (1999), Geleneksel Türk Halk Müziği Repertuarının Okul

Müziğine Uygunluğu Üzerine Bir İnceleme adlı çalışmasında geleneksel Türk halk müziği ezgilerinin ilkökul ve ortaokul müzik eğitimindeki yeri üzerine çalışmalar yapmıştır. TRT repertuarından seçtiği türkülerini inceleyerek okul müziğine uyarlamış ve bir repertuar oluşturmaya çalışmıştır. Türkü, milletimiz için oldukça önemli olan askerlik kavramını hikâyesinde barındırmaktadır.

Konma Bülbül Konma (8. Sınıf Müzik Kitabı- Eleşkirt/Ağrı Türküsü)

Konma bülbül konma nergis daline

Öldürürler aman bir yar yoluna

Ben de kurban olam fidan boyuna

Demeyin demeyin aman yarın vuruldi

Kanı duruldi köye duyuldi

Eleşkirt'ten çıktım, yüküm eriktir

Açmayın yaremi delik deşiktir.

Benim sevdiceğim taze feriktir (Baştürk vd., 2022, s. 122)

KONMA BÜLBÜL KONMA; Ortaokul 8. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan, Ağrı türkülerinde ağıt niteliği taşıyan türkülerin başında gelen bir Eleşkirt türküsüdür. Konma Bülbül Konma türküsü yârini kaybeden bir kızın dilinden yakılmıştır. Türkünün kavuşak bölümü olan; “Demeyin demeyin aman aman aman Yârim vuruldu kanı duruldu köye duyuldu” mısralarında ağıtı yakan kadının ölümü kabullenememesinin yanı sıra türkünün oluştuğu sosyal ortamın köy yeri oluşuna da işaret eder. İki bentten oluşan türkünün özellikle ikinci bendinde; “Eleşkirt'ten çıktım yüküm eriktir, Açmayın yaramı delik deliktir, benim sevdiceğim taze feriktir” ifadesiyle ölünün teşbih edildiği ferik sayesinde hem güzelleştirilir hem de gençliğine/tazeliğine vurgu yapılarak ölümün erken geldiği ifade edilmeye çalışılır. Ağıtların genel karakteristiği hakkındaki düşüncelerini “Ağıt bize ölüm olayını ayrıntıları ile anlatmaz. Ağıt bu olaya şurasından burasından dokunur ve asıl olayın geride kalanlarda bıraktığı acıyı, yıkılmışlığı ve üzüntüyü anlatır” şeklinde ifade eden İlhan Başgöz’ün bu çıkarımı incelediğimiz ağıt için de geçerlidir. Sadece vurularak öldürüldüğü bilgisine ulaşabildiğimiz türküde asıl vurgu kadının “delik delik” olmuş yarısı ibaresiyle yaşanan acıya yöneliktir (Başgöz, 2008, s. 45-59).

Başka bir çalışma, Al’ın Türkiye’nin doğusunda Anadolu bölgesinde, kuzeyde İdar ili, batıda Erzurum ve Muş illeri, güneyde Bitlis ve Van illeri ve Türkiye ve İran ile sınırı olan bir il olduğunu ortaya koydu. Bu çalışma ile TRT Türk Halk Müziği repertuarında kayıtlı olan türküler usul ve usul yönünden

incelenmiştir. Araştırma, uzman görüşüne dayalı olarak eserlerin model dizilerini adlandırmak için bir kaynak tarama modeli kullanır. Bu araştırma sonucunda TRT repertuvarına kayıtlı 25 eser tespit edilmiştir. Bu eserlerin ağırlıklı olarak Uşşak makamında olduğunu, 4/4'lük ritim kalıbının ağırlıklı olarak ritim için kullanıldığını belirtmekte fayda var (Şengül ve Terzioğlu, 2015, s. 410).

Iğdır'ın Al Alması (8. Sınıf Müzik Kitabı- Kars / Iğdır Türküsü)

*Iğdır'ın al alması
Yemeye bal alması
Yâr gelenden sonra
Yaremin sağ alması
Ölürem ölürem yar
Yetimem yar yetimem yar
Ay balam sevi rem yâr
Sevi rem yâr sevi rem yâr yâr
Iğdır'dan alma aldım
Yârimi ya da saldım
Yâr gidenden sonra
Ayva gibi sarardım
Ölürem ölürem yar
Yetimem yar yetimem yar
Ay balam sevi rem yâr
Sevi rem yâr sevi rem yâr yâr
Deryada deryalıklar
Suda oynar balıklar
Ne bu sevda olaydı
Ne de bu ayrılıklar
Ölürem ölürem yar
Yetimem yar yetimem yar
Ay balam sevi rem yâr
Sevi rem yâr sevi rem yâr yâr (Baştürk vd., 2022, s. 126)*

IĞDIR'IN AL ALMASI; Ortaokul 8. sınıf müzik dersi kitaplarında bulunan bu türkümüzde, Iğdırlı araştırmacı yazar, şair ve ressam Ziya Zakir Acar türküyle ilgili şu noktalara değinmiştir; Türkünün ana vatanı Azerbaycan'dır. Bu türkü Azerbaycan'da elmalarıyla ünlü Quba kentine aittir. Bir elma kenti olan Quba, Şahdağ Dağı eteğinde 600 rakımda bulunmaktadır. Yine bir elma şehri olan Iğdır Ağrı Dağı eteğinde 800 rakımdaki yöreler aynı, yöre insanları aynı kandan, elmalar aynı tadında ve renkte al elmalardır. Şimdi “iki devlet bir milletiz” kültürümüz halen birdir. Türkülerimiz özümüz, yüreğimizin bam teli, başımızın sevda yeli gibidir. Iğdır bir duygu iklimidir. Gelenekler geçmiş göz ardı edilmez (Sebni, 2010, s. 25-31).

Yapılan bir çalışmada Kars türküleri şekil bilgisi açısından incelenmiştir. Türküler, Kars Halk Türküleri adlı kitaptan, <http://turku.sitesi.web.tr/Kars/> adresinden, Sultan Aydın'ın Kars türküleri arşivinden ve Son Kurtarılan Şehir kitabından alınmıştır. Çalışma “Giriş”, “İnceleme”, “Metinler”, “Sözlük” ve “Kaynakça” kısımlarından oluşmaktadır. Giriş bölümünde Kars ağızlarının şekillenmesinde önem arz eden Kars tarihinden bahsedilmiş, tarih içerisinde Kars ağızlarının durumu ele alınmış ve ağızlar teker teker değerlendirilmiştir. İnceleme bölümünde türküler şekil bilgisi açısından değerlendirilmeye çalışılmış, hangi ağıza ait olduğu belirtilerek, ses değişimlerini ortaya koyarak bu kısım tamamlanmıştır. Metinler kısmında tahlil edilen türküler yer almaktadır. Sözlük bölümü çalışma metninde geçen yöreye özgü kullanımlar ile oluşturulmuştur (Karaçalı, 2020, s. 5).

4.1.4.2. Türkçe Ders Kitaplarında Bulunan Türkülere Ait Bulgular

Türkçe ders kitabı (MEB Yayınları), Milli kültür teması altında Aşık Veysel Şatıroğlu'nun “Vatan Sevgisini İçinde Duyanlar” şiirinin etkinlik bölümünde aşağıdaki türküye yer verilmiştir.

UZUN İNCE BİR YOLDAYIM; Bu türkü tezin 66 ve 67. sayfasında incelenmiştir. Türkü Aşık Veysel ile özdeşleşmiş ve halka mal olmuş bir türküdür. Dünya halini, insanın doğum ile başlayıp ölüm ile son bulan yolculuğunu ele alan bu türkü ortaokul öğrencilerine hitap edebilen bir türküdür. Hayat felsefesinin temellerinin atılmaya başladığı bu kademede ele alınan türkünün derinliğini kavrayabilmek önemlidir. Doğum ile kapısından giriş yapılan han dünyadır ve ölüm de bahsi geçen iki kapıdan ikincisidir. İnsan doğum ve ölüm arasında bazen ağlar bazen güler ve hep ileri akan bir yolculuk halindedir.

Hayatı anlamlandırmak için hepimize kılavuz niteliği taşıyan bu türkü hayatı tanıma ve anlamlandırma sürecinin başında olan öğrenciler için de bir rehber niteliği taşımaktadır.

5. TARTIŞMA

Sonuç olarak ortaokul ders kitaplarında yer alan türkülerin kültür ve değer aktarımına katkısı incelendiğinde metinlerin kısaltılmış olarak ele alınması bir eksikliktir. Türkdoğan (2004, s. 35) bu durumu açıklamak için ülkemizde milli kültürün temellerini sağlamlaştırmaya çalışılırken bir yandan da kültürel yıkıma yol açan bir ortamın yaratıldığını ifade etmektedir. Ülkenin bu konuda sağlam bir ulusal politikasının olmaması ve halkın bu konuya kayıtsız kalması sorunu daha da büyümüştür. Türk kültürü şanlı, zengin ve renkli ama aynı zamanda maddi ve manevi zorluklarla dolu bir tarihe sahiptir. Türk kültürünün Doğu ve Batı değerlerinin kesişim noktasında olması hem avantaj hem de dezavantaj olarak görülebilir. İki kültürün kavşağında olmanın sunacağı çok şey olduğu inkâr edilemez, ancak bu durum bazı zorluklar da doğmaktadır. Diğer taraftan türkülerin içerdiği konu, kültürel unsurlar ve değerler açısından tekrara düşüyor olması, farklı kademe ve kitaplarda aynı türkülerin yinelenerek kullanılması tespit edilen diğer eksikliklerdir. Yılmaz'ın (2015, s. 3) "Ege ve Karadeniz Yörelerinde Halk Ezgilerinin Sınıflandırılmış Müzikal Analizi" adlı çalışması, nesli tükenmekte olan halk ezgilerini tespit ederek yeniden gündeme getirmeyi ve herkes tarafından bilinir hale getirilerek bölgesel farklılıklar göstermeyi amaçlamıştır. Çalışmada, her parçayı analiz etmiştir. Her parçanın müzikal özelliklerini ortaya çıkarmış ve tablo halinde sunmuştur. Türkçe ders kapsamında ele alındığında ise Türkçe derslerinde yer alan dinleme etkinliklerinde türküye yer verilmemiş olması, işlenen türkülerin hikayelerine yer verilmemesi eksiklikleri tespit edilmiştir. Tanyeli'nin (2007, s. 5) "İlkokul Müzik Öğretmenlerinin Müzik Dersinde Karşılaşılan Sorunlar ve Sebeplerine İlişkin Görüşleri (Güneydoğu Anadolu Bilgesi Örneği)" adlı çalışması, ilkokul sorunları ve çalışan müzik öğretmenlerinin sosyo-demografik niteliklerini arasında farklılaşma olup olmadığını belirlemeye çalışmıştır. Araştırmada tespit edilen illerde görev yapan müzik öğretmenlerine anket gönderilmiş ve bu anketin sonuçlarına göre müzik öğretmenlerinin etkinliklerin uygulanmasında, uygulama programlarının uygulanmasında, müzik kitaplarının kullanımında, öğretim yöntem ve teknolojilerinin uygulanması ve bu konuların ölçülmesi ve değerlendirilmesinde sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu çalışmada ders kitapları oluşturulurken tespit edilen eksikliklerin dikkate alınması amaçlanmıştır. Cesur vd. (2012, s. 751-

768) “Orta Öğretimde Müzik Derslerinin İşlevi” adlı çalışmasında müzik derslerinin işlevi öğretmen girdilerine dayalı olarak analiz edilerek çözümlenmiştir. Bu analiz ve bulgulara göre, öğrencilerin programa yönelik yaklaşımlarının orta seviyede olduğu ve akademik başarılarının oldukça düşük seviyede olduğu tespit edilmiştir. Ortaöğretim müzik öğretiminin herhangi bir alt yapı gerektirmediği ve oldukça sorunlu olduğu, müziksel davranışın kazandırılmasında öğretimin etkili öğretim olmadığı tespit edilmiştir. Millî değerlerine sahip çıkabilen bir nesil yetiştirmeyi hedefleyen eğitim sistemimiz için oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Araştırmanın Sonuçları

Bu araştırmada ortaokul ders kitaplarında yer alan türkülerin kültür kazanımı ve değer aktarımındaki yeri ve ders kitapları aracılığı ile verilen eğitimin ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin yaşantısına, eğitimine katkısı ve etkisini araştırılmıştır. Birçok okulda öğrencilere kendi kültürünü temsil eden sanatçı, mahalli sanatçı, besteci ve türkülerin içerdiği anlam ve kültürel katkı sorulduğunda gençlerden ve çocuklardan çoğu zaman bu sorulara cevap alınamamaktadır. Mahallî ve millî sanatçılar yerine yabancı kültürlerle ait müzik demekte bile zorlanacağımız, içeriğinde cinsellik, alkol, uyuşturucu, isyankârlık vb. tüm kötü konuları kapsayan şarkıcıların isimleri belleklerinde yer etmektedir. Bu değişimin sonunda, toplum yaşantısında karşımıza çıkan olumsuz olayların kişinin kendi kültüründen uzak yetişmesinin büyük payı olduğu düşünülmektedir. Oysa kendi müziğimizde, türkülerimizde söz yapısına baktığımız zaman birçok olumlu mesaj ve eğitici yönlerinin bulunduğu görülmektedir.

Gelişen dünyaya uyum sağlarken kendi kültür ve değerlerinden kopmamalarını amaçladığımız çocuklarımızın, içinde yaşadığı fakat yeterince farkında olmadığı halk kültürünün mihenk taşı olan türkülerimizle, eğitim öğretim faaliyetindeki temel kaynak olan okul kitaplarında karşılaştığında, bu türkülerin özellikle sözleri vasıtasıyla kendi içinden çıktıkları toplumla ilgili hangi kültürel unsurlara değindiği ve bu türkülerini öğrenerek hangi değerleri kazanabileceklerini belirlemek amaçlanmıştır. Ayrıca içerdiği açık ve gizli anlamları anlatabilmek ve bu yaygın eğitim unsurunun gerekçelerini ortaya koyarak türkülerin yaygın ve örgün eğitimde kültür aktarımı ve değer kazanım aracı olarak kullanılmasına teşvik etmek amaçlanmıştır. Yapılan araştırmada ortaokullarda okutulacak olan ders kitaplarında 74 tane türküye yer verildiği görülmüştür.

Okutulan ders kitapları şunlardır: MEB Yayınları Ders Kitapları, Ata Yayıncılık Ders Kitapları, Lisans Yayınları Ders Kitapları, Anıtepe Yayıncılık Ders Kitapları. Kitapta yer alan türkülerin, “Ortaöğretim Programında” yer alan Türküler aracılığıyla kültür aktarımı ve katma değeri amaçlanan ürünlerden biri olduğu söylenebilir. Ayrıca ele alınan türkülerin ulusal, kültürel ve evrensel değerleri bünyesinde barındırdığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında türkülerin bu değerleri öğrencilere aktarabilen halk ürünlerinden biri olduğu

söylenbilir. Türküler de dahil olmak üzere Türk halk kültürünün ürünü, çağlar boyunca uzanan tarihsel ve kültürel birikimin sonucudur. Her geçen gün unutulmaya yüz tutan geleneklerin miras yoluyla gelecek nesillere aktarılması önemli; bu nedenle okul kitaplarında kültürel öğelere yer verilmesi bu işlevi yerine getirebilecek öğelerden biridir. Halk şarkıları, melodik yapıları nedeniyle öğrenmeye yardımcı olur; bu nedenle ortaokul Türkçe derslerinde, derslerde ve etkinliklerde türkülerin dinlenmesi öğrencilerin derse olan ilgisini artırabilir ve dolayısıyla öğrenme ortamını olumlu yönde etkileyebilir. Özellikle sesli metinlerde kullanılması öğrencilerin işitsel materyale olan ilgisini artıracaktır. Ortaokul ders kitaplarını incelediğimize burada isimlerini verdiğimiz türkülerimiz “tam metin” şeklinde işlenmesi ile dikkat çekmektedir. Bu türkülerimiz; ders kitaplarında kısaltılmamış tam metin olarak işlenmiştir. Tam metin olarak işlenmiş olan türkülerimizin kültür aktarımı ve değer kazanımı bakımından ortaokul ders programlarına daha fazla katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Ortaokul ders kitaplarını incelediğimize de bazı türkülerimiz “kısaltılmış” şekilde işlenmesi ile dikkat çekmektedir. Bu açıdan baktığımızda kitaplarda kısaltılmış olarak işlenmiş olan türkülerimizin kültür aktarımı ve değer kazanımı bakımından eksiklik olarak görülmektedir. Ortaokul ders kitaplarını incelediğimize de bazı türkülerimizin ise tam metin şeklinde işlenmesi ile dikkat çekmektedir. Tam metin olarak işlenmiş olan türkülerimizin kültür aktarımı ve değer kazanımı bakımından ortaokul ders programlarıyla hedeflenen amaçlara daha fazla hizmet edecektir.

Ortaokul ders kitaplarına sınıf seviyesi dikkate alınarak kültür aktarımı ve değer kazanımı açısından bakıldığında, sınıflar arasında eşit bir dağılım olmadığı görülmektedir. Diğer okul seviyelerine göre alt seviyelerdeki metinlerde kültür aktarımı ve değer kazanımı oldukça düşüktür. Ortaokul ders kitaplarında kültür aktarımı ve değer kazanımının aktarıldığı temalar arasında en sık kullanılanların duygusal temalar olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca karakter temaları ve geleneksel oyun temaları da yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Türk mutfağı ve sanatı gibi konular da bazı ortaokul ders kitaplarında yer almaktadır. Öte yandan, gelenek, yerel ürünler, ninniler, geleneksel sporlar ve el sanatları temaları incelenen her kademesinde daha az kullanılmaktadır. Kültürel aktarımı ve değer kazanımı niceliklerinin eşitsiz dağılımı, ortaokul ders kitaplarının konu alanlarında da belirgindir. Sonuç olarak, bazı konular diğer konulara göre değerlendirildiğinde

çok sık kullanılırken, diğerleri çok seyrek kullanılmaktadır. Her düzeydeki ortaokul ders kitaplarındaki türkülerde ele alınan konu sayısının az olması hedef grup öğrencilerinin kültür aktarımı ve değer kazanımının yeterli olmadığını göstermektedir. Ortaokul ders kitaplarında yer alan kültür aktarımı ve değer kazanımı temalarından biri de “insan” temasıdır. İnsan teması, ders kitaplarında genellikle iki grup kategoriyle desteklenmektedir. Bunlar, kişi adları ve bu kişileri vurgulayan kavramlar biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Kültür aktarımı ve değer kazanımına ilişkin ortaokul ders kitaplarında yer alan bir diğer tema ise el sanatlarıdır. Zanaat, ders kitaplarında genellikle kilim ve dokuma ifadeleri merkezli kategoriler aracılığıyla ele alınır. Halı tezgahlarında ve kilimlerde işlenen Anadolu duygu ve düşünceleri çoğu zaman ön plandadır. Bu durum, önceki duygusal ve insani konuların köprülenmesi için çok uygundur. Bu temalar bağlamında Anadolu, vatan, millî tarih ve edebî şahsiyetler ders kitabındaki türkülerde incelenmiştir.

Geleneksel oyunlar, dünyanın tüm kültürlerinde evrensel ve önemli kültürel miras ve beğenilerden biridir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, geleneksel oyunlar kültür aktarımı ve değer kazanımı oluşumuna ilişkin ortaokul ders kitaplarında yer alan temalardan biridir. Kültürel aktarımı ve değer kazanımları açısından halk oyunları eğitimimizde önemli bir yer tutmaktadır. Elde edilen bulgular, halk oyunlarının, kültür aktarımı ve değer kazanımı oluşumuna yönelik ders kitaplarında işlenen konulardan biri olduğu yönündedir.

Dil, kültürün oluşumunda çok önemli bir rol oynar ve onu gelecek nesillere aktararak sürdürülebilirliğini sağlar. Bu nedenle kültür aktarımı ve değer kazanımı arasında çok özel bir konuma sahiptir. Bu, kültürel yayılım ve öğretim materyallerinin tanıtımında önemli bir konudur. Tarih, bir millî kültürün birleştirici unsurlarından biridir. Ulusların kültürleri tarihleri boyunca izlenebilir ve ortaokul ders kitaplarında kültür aktarımı ve değer kazanımı için kullanılan konulardan birisi olmalıdır. Kıbrıs, Azerbaycan Türkçesi, Makedonca ve Özbekçe türkeleri ders kitaplarında yer verilmiş olması tarihin birleştiriciliğinin bir sonucudur.

Sanat, kültür aktarımı ve değer kazanımı açısından da okul ders kitaplarında yer bulan bir konudur. Konu ders kitaplarında bağlama ve kemençe saz kategorileri üzerinden verilmektedir. Sanatla ilgili temalara baktığımızda, bunların genellikle müzikle ilgili olduğunu gözlemledik.

Kültürel aktarımı ve değer kazanımının elde edilmesinin önemli bir parçasını oluşturan temalardan biri de gelenek ve göreneklerdir. Ders kitaplarında gelenek ve görenek temalarını komşular, akrabalar ve deyimler kategorileri aracılığıyla aktarılmaktadır. Bu çalışmada, kültürel aktarım temalı metinlerin kültür aktarımı ve değer kazanımı ile olan ilişkisi içerik analizi yöntemiyle belirlenmiştir.

Ders kitapları, okulların eğitim-öğretim faaliyetlerini yürütebilmeleri için vazgeçilmez bir araçtır. Dolayısıyla eğitim ve ders kitapları arasında çok güçlü bir bağ vardır. Bu görüş, ders kitaplarının eğitim hedeflerine ulaşmada ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu aynı zamanda kültür aktarımı ve değer kazanımı ve öğrencilerin değerli Türk kültürünü edinmeleri süreci için de önemli ve geçerlidir. Kültürel değerlerin ve ulusal kimlik duygusunun gelecek nesillere aktarılmasında eğitim sürecinin önemli olduğu vurgulanmıştır. Ders kitapları bu konuda çok önemli bir rol oynamaktadır. Ortaokul derslerinde kullanılan metinler ve etkinlikler, çocukların ilgi ve beklentilerine uygun sanatsal ifadelerle harmanlanarak kültürel öğeleri öğrencilere sunmalı ve öğrencilerin onları sevmelerine ve kabul etmelerine yardımcı olmalıdır. Konu ile ilgili çalışmalarda belirlenen kültür aktarımı ve değer kazanımı kategorilerinden bazılarının bu çalışmada belirlenenlerle tutarlı olduğu tespit edilmiştir. Türkçe eğitiminde kültür öğretiminin öğrencilere dilin kültürel özelliklerini kazandırması ve Türkçeyi sevdirmesi gerektiğini belirtmiştir. Edebî metinler, Türkçe için vazgeçilmez öğretim materyalleri olup anlayış, dünya görüşü, değerler ve kültürün her yönüyle milli estetiği tatmalı ve içermelidir. Alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde aktarılması hedeflenen kültür ve değer kavramlarında yetersizlikler, tekrara düşmeler ya da hiç değinilmemiş olma hali tespit edilmiştir. Bu nedenle ders kitaplarında kültür aktarımı ve değer kazanımı tanıtıma yer verilmesi görüşü oluşmuştur. İlgili kültürel öğelerin çeşitliliğinin artırılması ve etkinliklere dahil edilmesi gerektiği hissedilmiştir. Bu nedenle herhangi bir dil öğretim kitabı, uygulama alanı ne olursa olsun, kültürel aktarımı ve değerler kazanımına önemli katkılar içerir. Bu açıdan bakıldığında kültür aktarımı ve değer kazanımı yapılmadan dil öğretiminin başarıya ulaşmasının zor olduğu söylenebilir. Bu durumda milli kültürün öğretilerini ve değerli bilgilerini içeren Türkçe ders kitapları milli kültürün korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından oldukça önemlidir. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar, ders kitaplarında

kültürel aktarımı ve değerlerin keşfedilmesinin yolunu gösterebilir veya yeni yazılan kitaplarda yer alması gereken kültürel aktarım ve değerler kazanımlarının belirlenmesine yardımcı olabilir.

6.2. Araştırmanın Önerileri

Bu bölümde, çalışmada elde edilen verilere dayalı olarak bazı öneriler yer almaktadır. Kültür aktarımı ve değer kazanımı başarılı bir şekilde öğretmenize ve ders kitaplarını kullanmanıza yardımcı olacak bazı ipuçlarını dahil etmeye çalışılmıştır.

- Araştırmalar, bazı metinlerin kültür aktarımı ve değer kazanımı konusunda çok az kod ve kategori içerdiğini göstermiştir. Bu nedenle kültür aktarımı ve değer kazanımı daha iyi yansıtan metinlere yer verilmesi daha faydalı olabilir.
- Bu çalışma ortaokul düzeyinde yapılmıştır. Benzer araştırmaların öğretimin farklı kademelerinde de yapılması konunun daha iyi anlaşılmasını ve bilgi oluşumunu kolaylaştıracaktır.
- Araştırmada sevgi ve insan sevgisi temalarının her sınıfta işlenen ana konular olduğu görülmüştür. Öğrencinin yaşına ve gelişim zamanlamasına uygun farklı sınıf düzeylerinde farklı temalara ağırlık verilerek kazandırılması hedeflenen temaların çeşitliliği artırılarak öğrencinin düzeyine uygun olması sağlanabilir.
- Araştırmada beşinci sınıfta metinlerin çok sayıda kültürel öğeye sahip olduğu, sekizinci sınıfta ise az sayıda metinde kültürel öğeye yer verildiği görülmüştür. Nicelik açısından sınıf seviyesi göz önüne alınarak seçilen metinlerde kolaydan zora ilkesinin benimsenmesi, kültür aktarımı ve değerlerin sahiplenilmesi açısından daha olumlu sonuçlar doğuracaktır.
- Bu çalışmada kültürel aracılık konusu ve daha önce ortaokul düzeyinde kullanılan ders kitaplarının değer oluşumu incelenmiştir. Ortaokul ders kitaplarında yer alan diğer konularda da benzer araştırmalar yapılabilir. Kültür aktarma işlevi olan diğer ders kitapları için de benzer araştırmalar yapılabilir. Kültürel aktarımı ve değer kazanımı tanıtımı tüm alanlarda koordineli olarak yürütülmesi için araştırmalar yapılabilir.
- Araştırma sürecince örneklem olarak kullanılan kitaplarda bulunan türkülerin bazılarının sözlerinin tamamının verilmediği tespit edilmiştir.

Bu kültür ve değer aktarımını sekteye uğratabacak bir durumdur. Eğitim materyali olan ders kitapları oluşturulurken bunun göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

- Ders kitaplarında yer alan türkülerin öğrenci belleğinde daha uzun kalabilmesi için hikayelerine de değinilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu hikayelere kitaplarda genellikle değinilmemiştir. Hikayelere en azından etkinliklerde yer vermek değer ve kültür aktarımının önemli aracı olan türkülerimizde kalıcı öğrenme sağlayacaktır.
- Ortaokul ders kitapları incelendiğinde kullanılan türkülerde tekrara düşüldüğü gözlenmiştir. Halbuki türkü zenginliğimiz bu tekrara gerek duyulmayacak kadar fazladır. Ders kitapları oluşturulurken geniş kültürel mirasımızdan yararlanılmalı; böylece tekrara düşülmeden öğrencilerin daha çok halk sanatçısı, türkü ve değer ile tanışma imkanı sağlanmalıdır.
- Türkçe dersi temel becerilerinden olan dinleme becerisini geliştirmeyi hedefleyen dinleme etkinliklerinde öğrencilerin kültür ve değer kazanımlarını artırmak amacıyla türkü ve türkü hikayelerine yer verilmesi, öğrencilerin bu etkinliklere katılım oranını artıracaktır.
- Ortaokul ders kitapları için türküler seçilirken öğrencileri milli ve manevi yönden besleyecek türkü metinlerinin seçilmesine öncelik verilmelidir. Bu sayede öğrenciler yalnızca türkü öğrenmekle kalmayıp manevi yönden ulusları ile bütünleşecek ve kültürlerine daha iyi adapte olabilecektir.
- Ortaokul ders kitapları için türkü seçimi yapılırken Anadolu coğrafyasının tüm bölgeleri göz önünde bulundurulmalı ve her bölgenin türküsüne yer vermeye çalışılmalıdır. Böylece öğrencilerin tüm Anadolu coğrafyası kültürüne hâkim olması hedeflenebilir.

7. KAYNAKLAR

“(Bu tez çalışmasında APA 7th Edition atıf sistemi kullanılmıştır.)”

- Abakay, M. A. (1995). *Diyarbakır folklorundan kesitler Celal Güzelses Diyarbakır halk musikisi üzerine inceleme*. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür Sanat Yayınları, s. 101-315
- Acun, F. (2016). Millî mücadele dönemi türküleri üzerine örnek bir çalışma. *Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, folklor/edebiyat*, 22 (87), 3.
- Açar, Y. ve Bektaş, C. (2015). Kars Müzik Kültüründe Kullanılan Çalgılar. 1. *Uluslararası Müzik ve Dans Kongresi Özet Kitapçığı*. (ss. 123). Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.
- Açıkgöz, B. K. (2015). *Bulgaristan'ın Şumnu İl'inde çıkarılan mozaik dergisinin Türkçe eğitimi ve kültür aktarımı açısından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi], Gazi Üniversitesi.
- Ağabegüm, A. (1990). *Kaybolan değerlerimiz, milli kültür şurası bildirileri*. Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayınları, s. 25
- Akçalı, E. V., Topal, D., Yamaner, B. ve Çakar, Ö. (2022). *Altıncı sınıf Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu müzik ders kitabı*. MEB Yayınları, Çağlayan Matbaası.
- Akdeniz, Ç. (1995). *Ordu türkülerinde analiz çalışması* [Yüksek lisans tezi], İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Akdoğan, O. (2004). *Bir başkaldırı öyküsü zeybekler*. Tarihi - Ezgileri - Destanları, İzmir: Sade Matbaacılık, 5-149.
- Aker, M. Ş. (2006). *57'nci Tümen ve Aydın Mili Mücadelesi (1918-1920)*. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, s. 124
- Aksoy, M. ve Kabarcık, M. (2019). Gastronomi ile Türk Halk Müziği ilişkisi üzerine betimsel bir araştırma. *Turizm ve Gastronomi Araştırmaları Dergisi*, 7 (2), s.367
- Akyıldız, S. G. (2016). *Burdur yöresi Türk halk müziği ve özellikleri* [Yüksek lisans tezi] Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Albayrak, N. (1998). *Hece Vezni, TDV İslâm Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 148-150
- Albayrak, N. (2009). Türk Halk Şiirinde Biçim ve Tür Sorunu. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 2 (3-4), 133-186. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mahder/issue/36158/406937>
- Alemli, A. İ. (2001). *TRT repertuarındaki Kastamonu türkülerinin Türk Sanat Müziğindeki makam karşılıkları açısından analizi* [Yüksek lisans tezi], İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Alp, Ö. (2000). Konya yöresi kilimlerinde sembolik motifler ve oğuz boyu damgaları, *Türk Dünyası Kültür ve Sanat Sempozyumu Bildirileri*, Isparta Altundağ Matbaası, s. 1-351
- Alptekin, A. B. (2009). *Âşık Veysel* (1. Baskı), Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, s. 2
- Arapgirlioğlu, H. (1999). *Geleneksel Türk halk müziği repertuarının okul müziğine uygunluğu üzerine bir inceleme* [Yüksek lisans tezi], Gazi Üniversitesi.
- Arı, B. (2006). Karacaoğlan'ın Şiirlerinde Sevgilinin Giyim Kuşamı. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi*, Sayı 13/38, Ankara: s. 93-107.
- Arslan, S. (2016). *Tokat yöresi halk ezgilerinin müzikal analizi* [Yüksek lisans tezi], Ordu Üniversitesi.

- Artun, E. (1998). *Tekirdağ halk kültürü araştırmaları* (1.Baskı). Tekirdağ Genç Yöneticiler ve İş Adamları Yayınları, s.5
- Artun, E. (2013). Türkü söyleme geleneği ile Türkülerde tür, şekil ve tasnif üzerine düşünceler, 4. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı, *Türkü, Türkülerimiz, Öyküleriyle Türküler Sempozyumu*, 1-9.
- Arvas İ. S. (2018). Türkiye'nin Radyo ile Tanışması ve Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi. *International Journal of Cultural and Social Studies* (IntJCSS), 4(2), 406-428.
- Asiltürk, T. (2019). *Şanlıurfa türkülerinin yapısal özelliklerinin incelenmesi ve müzik eğitiminde kullanılma durumları* [Yüksek lisans tezi], Gazi Üniversitesi.
- Aslantaş, H. (2014). *Müzik ders kitaplarında yer alan görsellerin öğretmen görüşleri doğrultusunda incelenmesi* [Yüksek lisans tezi], Atatürk Üniversitesi.
- Ataman, S. Y. (1953). İstanbul halk türküleri, *Türk Folklor Araştırmaları*, 2(46), 730-731.
- Ateşli, N. (1952). *Bitlis'ten sesler havalandı çok söylenen ve her biri bir altın değerini taşıyan türkü, Maya, Hoyrat, Atasözleri*. Bolu İl Basımevi, s. 11
- Bakır, İ. A. (2007). *Irak Türkmen türkülerinde konu ve yapı* [Yüksek lisans tezi], Ege Üniversitesi.
- Bakırcıoğlu, N. Z. (2007). *Halk şiirimiz*. Ötüken Neşriyat, s. 12-21
- Bakiler, Y. B. (2010). *Âşık Veysel*. (4. Baskı), Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, s. 17.
- Barişkan, C. (2010). *Türkiye'de hazırlanan İngilizce ders kitapları ile uluslararası İngilizce ders kitapları arasındaki kültür aktarımı farkları* [Yüksek lisans tezi], Trakya Üniversitesi
- Başgöz, İ. (1992). *Sibirya'dan bir masal anası*. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 1-29.
- Başgöz, İ. (2008). *Türkü*. Pan Yayıncılık, s. 22-59
- Baştürk, Z., Candan, P., Gönül, M. A., Öztürk, Ö. M. ve Tezcan, H. (2022). *Yedinci sınıf ortaokul ve imam hatip ortaokulu, müzik ders kitabı*, MEB Yayınları.
- Bayat, R. (2019). *TRT Türk Halk Müziği repertuarında bulunan Van yöresi Türkülerinin ortaöğretim müzik derslerinde kullanılabilirliği üzerine bir inceleme* [Yüksek lisans tezi], Gazi Üniversitesi.
- Bekki, S. ve Demirbaş, D. (2017). *Son Abdal Neşet Ertaş*. Kesit Yayınları, s. 24-25
- Bilgin, Ü. B. (2013). *Türk halk ezgilerinin yapısal özellikleri* [Yüksek lisans tezi], Gazi Üniversitesi.
- Blaškovič, J. (2008). *Çekoslovakya'da Türklük*. (Der. Dr. Yusuf Gedikli), Doğu Kütüphanesi.
- Boratav, P. N. (2015). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Bilge Su Yayınları, s. 51-73
- Bölücek, B. (1998). *Sosyal bilgiler öğretiminde türkülerden yararlanmanın öğrencilerin akademik başarısına etkisi* [Yüksek lisans tezi], Gazi Üniversitesi
- Bulut, M. (2013). Türkçe eğitimi ve öğretiminde dil ve kültür aktarımı olarak atasözleri ve deyimlerin önemi. *Turkish Studies*, 8(13), 559-575.
- Büyükoztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem A Yayıncılık, s. 11
- Caferoğlu, A. (1946). *Kuzeydoğu illerimiz ağızlarından toplamalar: Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve yöresi ağızları*. Burhaneddin Erenler Matbaası, s. 48.

- Can, T. ve Turhan, S. (2013). *Ordunun Dereleri/ Ordu Türküleri*, Ordu Belediyesi Kültür Yayınları, s. 10
- Cesur, D. ve Varış, Y. A. (2012). Ortaöğretim müzik dersine yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Fine Arts*, 7 (4), 361-374. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nwsafine/issue/19894/213054>
- Ceylan, S., Duru, K., Erkek, G. ve Pastutmaz, M. (2021). *Altıncı sınıf Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe ders kitabı*. MEB Yayınları, Devlet Kitapları
- Ciravoğlu, T. V. (2009). *Trabzon folkloru: gelenekler ve halk edebiyatı örnekleri*. Trabzon Araştırmaları Merkezi Vakfı Yayınları, s 6-52.
- Cömert, E. (2011). *Kültürlerarası etkileşim sürecinde tarihî kimliği ile Çanakkale türküsü ve varyantları üzerine analitik bir bakış* [Yüksek lisans tezi], İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Çakır, E. T. (2021). *Trabzon yöresi Türküleri üzerine bir inceleme (TRT Türkü repertuarı ve e-repertuarlar)* [Yüksek lisans tezi], Giresun Üniversitesi.
- Çakır, Ş. (2016). *Burdur Türküleri üzerine bir inceleme* [Yüksek lisans tezi], Ahi Evran Üniversitesi.
- Çalık, M. ve Sözbilir, M. (2014). Parameters of content analysis. *Education and Science*, 39 (174), 33-38. <https://doi.org/10.15390/eb.2014.3412>
- Çayır, K. (2011). Çankırı yaran meclisinde bağlamanın rolü, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2(2), 79-92. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jiss/issue/25900/272996>
- Çelik, M., Efendioğlu, Y., Özer, H. ve Özkan, İ. (2021). *Beşinci sınıf Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu müzik ders kitabı*, MEB Yayınları, Devlet Kitapları
- Çetindağ, G. (2005). *Elazığ türküleri* [Yüksek lisans tezi], Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Çetin, N. (2021). *İstanbul Konservatuvarı Derleme Defterlerinde bulunan Kastamonu Türkülerinin TRT THM repertuarındaki mevcut notasyonlarının karşılaştırmalı analizi* [Yüksek lisans tezi], İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Çetinkol, M. (2022). *Karaca Oğlan'ın şiirlerinin tematik açıdan incelenmesi* [Yüksek lisans tezi], Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi.
- Çiçek, M. (2020). *Abdurrahim Karakoç'un şiirlerinde hiciv* [Yüksek lisans tezi], Uşak Üniversitesi.
- Çiçek, T. (2018). *Van Türkülerinde icra şekil ve muhteva* [Yüksek lisans tezi], Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Çiftci, E., Karaöncel F. ve Ercan, M. (2019). Erzincan Türkülerinin ilçelere göre ritmik analizi. *Uluslararası Erzincan Tarihi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Erzincan, 2504-2514.
- Çobanoğlu, Ö. (2010), Türkü olgusu bağlamında türkü ve şarkı terimlerinin etimolojisini yeniden tanımlama denemesi. *Türk Yurdu*, s. 46-49. Ocak, s. 269.
- Daştan, N. (2018). Bayburt'lu halk şairi İmdat Sancar'dan derlenen hikâyeli türküler. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (63), 305-323. <https://doi.org/10.14222/turkiyat3998>
- Demir, Z. (1999). *TRT repertuarında Denizli türkülerinin makam-ayak, tür ve usul yönünden incelenmesi* [Yüksek lisans tezi], Ege Üniversitesi.
- Demiralp, T. (1997). *Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği repertuarlarında ortak bulunan İstanbul türkülerinin karşılaştırılması* [Yüksek lisans tezi], İstanbul Teknik Üniversitesi.

- Deveci, Ü. (2007). *Deniz Üstü Köprüsü Muğla türküleri ve hikayeleri (tasnif ve inceleme)*. Muğla İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, s. 1-485
- Dilçin, C. (2019). *Örneklerle Türk şiir bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 15-32
- Dilek, O. (2019). *Neşet Ertaş Türkülerindeki Sosyal Bilgiler Dersi değerleri* [Yüksek lisans tezi], Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Dinçer, S. (2018). Content Analysis in Scientific Research: Meta-Analysis, Meta-Synthesis, and Descriptive Content Analysis, Bartın University, *Journal of Faculty of Education*, 7(1) , 176-190. <https://doi.org/10.14686/buefad.363159>
- Divringi, M. (2019). *Kayserili Aşık Mahrumî'nin hayatı, aşıklığı ve türkülerinin müziksel analizi* [Yüksek lisans tezi], Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi.
- Doğan, C. (2019). Farklı müzik kültürlerinde mey çalgısı ve icracıları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 1239-1260.
- Durğun, S. (2006). Örgüt kültürü ve örgütsel iletişim. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 112-132. <https://doi.org/10.15869/itobiad.498130>
- Duygulu, M. (2014). *Türk Halk Müziği Sözlüğü*. Ankara Pan Yayınevi, s. 1-515
- Efendioğlu, O. (2008). *Şiirlerle Rize meltemleri*. Çınar Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları, s. 7
- Eke, M. (2013). Yöresel türkülerimizde yozlaşma. *Akademik Bakış Dergisi*, (39), 1-9. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abuhbsd/issue/32923/365752>
- Elçin, Ş. (1981). *Halk Edebiyatına Giriş*. Akçağ Yayınları, s. 1-752
- Ercilasun, A. B. (1991). *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*. Başbakanlık basımevi. s.1371
- Erdağ, N. (2015). *TRT repertuarında bulunan Diyarbakır İline ait kırık hava formundaki türkülerin makam dizileri açısından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi], Atatürk Üniversitesi.
- Erdem, M. E. (2018). *Erzincan Türküleri üzerine bir inceleme* [Yüksek lisans tezi], Ahi Evran Üniversitesi.
- Erdoğan, İ., Demirpolat, E., Çelik, R. ve Önal, M. (2021). *Beşinci sınıf Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Kitabı*, Lisans Yayınları
- Erdoğan, A. (2012). *Kastamonu davul kültürü ve karayılan*, Ankara: Atalay Matbaacılık, s. 21
- Erenler, P. C. (2019). *Adana türkülerinin genel özellikleri ve çeşitli değişkenler açısından analizi* [Yüksek lisans tezi], Ankara Gazi Üniversitesi.
- Erkal, H. ve Erkal, M. (2022). *Yedinci sınıf Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı*, MEB Yayınları, s. 173
- Eroğlu, F. B. (2014). *Söz ve müzik açısından türkü* [Yüksek lisans tezi], Sakarya Üniversitesi.
- Eroğlu, K. (2005). *TRT repertuarındaki Kırıkkale türkülerinin ezgisel yapı makam-ayak nazım türü ve usul yönünden incelenmesine yönelik bir çalışma* [Yüksek lisans tezi], Selçuk Üniversitesi.
- Ertenli, İ. (2014). *Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin ilköğretim müzik dersi öğretim programında yer alan müzik türlerini dinleme durumlarına ve programın müzik türü tercihleri üzerindeki etkisine ilişkin görüşleri: Çankaya ilçesi örneği* [Yüksek lisans tezi], Gazi Üniversitesi.
- Evirgen, Ö. F., Özkan, J. ve Öztürk, S. (2019). *Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, MEB Yayınları.

- Feyzi, A. (2002). *TRT Repertuarındaki Erzurum Türkülerinin Türk Sanat Müziği makam karşılıkları açısından analizi* [Yüksek lisans tezi], Atatürk Üniversitesi.
- Genç, O. (2022). *TRT Türk halk müziği repertuarında yer almayan Neşet Ertaş türkülerinin makam ve usul yönünden incelenmesi* [Yüksek lisans tezi], Kırıkkale Üniversitesi.
- Göçer, A. (2012). Dil-kültür ilişkisi ve etkileşimi üzerine. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, cilt-sayı: 15-2, s. 50-53 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/68252>
- Gökalp, Z. (2008), *Türkçülüğün esasları*. İstanbul: Bordo Siyah Yayınları, s. 83
- Gökmen, E. (2005). Yabancı dil öğretiminde kültürlerarası iletişimsel edinç. *Dil Dergisi*, (128) , 72-77. https://doi.org/10.1501/Dilder_0000000035
- Güldoğan, V. (2011). *Diyarbakır Tarihi*. Kripto Yayınları, s. 28
- Gülen, E. (2007). *Kurtuluş savaşı yıllarında Balıkesir* [Yüksek lisans tezi], Balıkesir Üniversitesi.
- Gültekin, E. (2008). *Dokuz zamanlı Ege ile Rumeli sözlü halk ezgileri arasındaki etkileşim ve sonuçları* [Yüksek lisans tezi], Haliç Üniversitesi.
- Günay, U. (1999) *Osmanlı İmparatorluğu ve Türk Halk Kültürü*. Osmanlı Kültür ve Sanat, c.9, s.127 Yeni Türkiye Yayınları.
- Gündüz, E. (2011). *Tarihi kentin çevresel kapasite yöntemi ile korunması Mardin örneği* [Doktora tezi], Selçuk Üniversitesi.
- Gürtunca, E. (2011). *Bolu Müziği* [Yüksek lisans tezi], Sakarya Üniversitesi.
- Güven, M. (2009). *Türküler Dile Geldi*, Ötüken Neşriyat, s. 22-23
- Güven, M. (2013). Anadolu ağıtlarının türküleşme süreci ve üç ağıt örneği. *Folklor/Edebiyat*, 19 (75) , 117-128. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fe/issue/26040/274282>
- Güzel, A. ve Torun, A. (2005). *Türk halk edebiyatı (el kitabı)*. Ankara: Grafiker Yayınları, s. 22-39
- Hançerlioğlu, O. (1992). *Türk dili sözlüğü*, Remzi Kitabevi, s. 43-52
- Harut, B. S. (2021). *Beşinci Sınıf Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*, Ata Yayıncılık, Altındağ, Ankara, s. 83
- Hasanov, E. (2022). *Murtuza Memmedov'un Azerbaycan müzik yaşamına katkısının değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi], Trakya Üniversitesi.
- Irzayev, B. (2014). Şura döneminde Özbekistan'da müzik kültürü: gelişme süreci ve sorunlar. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 2 (Temmuz-Aralık), 59-70. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/288381>
- İnce, K. S. (2016). *Tekirdağ-Şarköy yöresinde derlenerek TRT repertuarına alınmış sözlü ezgilerin, günümüzdeki icralarıyla karşılaştırılması* [Yüksek lisans tezi], Haliç Üniversitesi.
- Jansky, H. (1954). *Lehrbuch der Türkischen Sprache* (2. Tab). Otto Har rassowitz.
- Kabaklı, A. (1983). Âşık Veysel yahut geleneğin gücü. *Âşık Veysel Bibliyografyası, Türk Edebiyatı*, 1983, s. 29
- Kafkas, C. (2001). *Geçmişten günümüze Kıbrıs'ta Türk müziği* [Yüksek lisans tezi], İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Kamiloğlu, R. (2016). Türk halk müziğindeki türkülerin bazılarında geçen tasavvufi temalar. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 2 (2), 43-51. <https://doi.org/10.22252/ijca.278911>

- Kangal, A. N. (2021). *Erzincan geleneksel müzik kültürünün müzik eēitimine katkıları* [Yüksek lisans tezi], Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Kapaēan, E. (2021). Kültür, tarih ve kimlik açısından dilin  nemi. *Karabük Türkoloji Dergisi*, 4 (2021): 49-58 <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/katud/issue/67720/1051809>>
- Kapaēan, E. ve  akar, B. (2019). Cengiz Aytmatov'un eserlerinde geçen boy ve yer adlarının dil ve kültür açısından önemi. * nsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 991-1006. <https://doi.org/10.15869/itobiad.544448>
- Kaplan, M. (2002). *Sevgi ve  lim*, Derg h Yayınları, s. 26-39
- Kaplan, N. K. (2020). *Denizli yöresi türkülerinin söz varlıēı* [Yüksek lisans tezi], Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Kara, R. (2019). Erzincan folklorunda hikâyeli türküler, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (1), 177-210. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/752933>
- Karaca, E. (2019). Bingöl yöresi zazaca halk türkülerinin yapı, konu ve egzi bakımından tasnifi. *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 83-116. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bad/issue/51976/538671>
- Karaali  lu, S. K. (1969), *Edebi sanatlar antolojisi*.  nkılap ve Aka Kitabevleri, s. 25-37
- Karacar, U. (2020). *Bitlis türküleri üzerine bir inceleme* [Yüksek lisans tezi], Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Kara aēıl, A. (2019). * şık Veysel'in şiirlerinin vatan, millet, din, bayrak kavramları açısından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi], Giresun Yıl Üniversitesi.
- Karaçalı, Z. (2020). *Kars türkülerinin  ekil bilgisi (morfoloji) açısından incelenmesi (inceleme, metinler, sözlük)* [Yüksek lisans tezi], Atatürk Üniversitesi.
- Karakaş, T. (2007). Türk halk m ziēi sanatçısı Rüstem Avcı'nın derlediēi Rumeli türkülerinin incelenmesi, bitirme  alı ması [Yüksek lisans tezi],  stanbul Teknik Üniversitesi.
- Kara  lu, K. (2019). *TRT repertuarında bulunan Sivas türkülerinin makam-ayak, tür ve usul yönünden incelenmesi* [Yüksek lisans tezi], Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Karkın, A. ve Karaburun, D. (2013). Malatya yöresi müziklerinin kültürel kimliēi, *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 0 (29), 101-119. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsed/issue/2582/33231>
- Kaya, G. (2014). *Hayat bilgisi deēerlerinin  ēretiminde halk ozanlarının  nemi: Ne et Erta  bağlamında bir inceleme* [Doktora tezi], Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Kılıç, M. (2014). *Metin ve icra bağlamında  stanbul türkülerinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi],  stanbul Üniversitesi.
- Kınık, M. (2007). *Kayseri ve yöresi türkülerinin müziksel tahlili* [Yüksek lisans tezi], Erciyes Üniversitesi.
- Kınık, M. (2011). Bir iletişim aracı olarak Türk Halk M ziēi ve türküler, *Erciyes İletişim Dergisi*, 2(1), 136-150. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erciyesiletisim/issue/5864/77606>
- Kırman,  . (1998). *Muēla türküleri (metin toplama ve tasnif)* [Yüksek lisans tezi], Muēla Üniversitesi.
- Kırzioēlu, F. (1962). Halk edebiyatı deyimlerimiz, *Türk Dili Dergisi*, 124(11), s. 214-218.
- Kırzioēlu, F. (1994) *Karadeniz bölgesindeki Türk boylarından Lazlar ve Hem inliler'in tarihçesi*, Rizeliler Kültür ve Dayanışma Derneēi, s. 6

- Kızılkaya, C. (1990). *Azerbaycan halk musikisi* [Yüksek lisans tezi], İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Koyuncu, H. (2010). *Öyküleriyle türkülerimiz Tokat yöresi*, Tokat: Arı Ofset Matbaası, s. 31
- Köprülü, F. (1986). *Edebiyat araştırmaları*. TTK Yay. s. 277-278
- Köprülü, F. (2004). *Saz şairleri*. Akçağ Yayınları. s. 46-59
- Köprülü, M. F. (2014). *Türk edebiyatı tarihi*. (2. Baskı). Alfa Yayınları. s. 107
- Kösoğlu, N. (1997) *Milli kültür ve kimlik*. İstanbul, Ötüken Neşriyat, s.41
- Kunos, İ. (1994). *Türk halk edebiyatı*. (Haz. Tuncer Gülensoy). Akçağ Yayınları, s.31-45
- Kurnaz, C. (2013). *Türkülerin gücü*. Kurgan Edebiyat, s. 41-52
- Kurt, N. (2017). Hey Onbeşli ağıt mı, oynatmalı mı?. *Uluslararası Etnomüzikoloji Sempozyumu Bildirisi*, s. 79-95
- Kutluğ, F. Y. (2000). *Türk musikisinde makamlar*. Yapı Kredi Yayınları, s. 293
- Kuyumcu, B. (2022). *Rize Çamlıhemşin’de düğün adetleri ve düğünlerde okunan türkülerin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi], Haliç Üniversitesi.
- Küçükuncular, O. (2019). *Diyarbakır müzik kültürü ve Celal Güzelses’in TRT. repertuvarındaki eserlerine yönelik tespitler* [Yüksek lisans tezi], İnönü Üniversitesi.
- Küçükyıldız, D. (2016). *Rize’de atma türkü geleneği* [Yüksek lisans tezi], Atatürk Üniversitesi.
- Kün, S. Ş. (2015). *Cumhuriyetten günümüze müzik ders kitaplarında yer alan halk ezgilerinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi], Marmara Üniversitesi.
- Kürkçüoğlu, S. (2012). Urfa müziği hakkında. *Şanhurfa Kültür, Sanat, Tarih ve Turizm Dergisi*, 14 (5), 22-58.
- Lale, N. (2019). *Ordu türküleri üzerine bir inceleme* [Yüksek lisans tezi], Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.
- Mavulov, A. ve Mirzayeva, M. (2000). Özbek milli musiki kültürünün gelişmesi (1920-1930 Yılları Arası). *Bilig*, (15), 51-58. https://bilig.yesevi.edu.tr/shw_artcl-3437.html
- MEB (2022). *Beşinci Sınıf Ortaokul Okuma Becerileri Metinler ve Sorular Ders Kitabı*. MEB Yayınları.
- Mirzaoglu, F. G. (2015). *Halk Türküleri*, Akçağ Yayınları, s. 18-35
- Müezzinoğlu, A. (2012). *Keman’a uyarlanmış halk ezgilerinin keman eğitiminde kullanılması* [Yüksek lisans tezi], Gazi Üniversitesi.
- Nevâyî, A. Ş. (1993). *Mizânü’l-Evzân (Vezinlerin Terazisi)*. (Haz. Kemal Eraslan). Türk Dil Kurumu Yayınları, s.10-39
- Önal, M. N. (2011). *Plevne türküleri*. (1.Baskı). Atatürk Kültür Merkezi Yayını, s. 24
- Öncü, A. (2011). *Trabzon türküleri (tasnif, inceleme, metin)* [Yüksek lisans tezi], Atatürk Üniversitesi.
- Özbek, M. (2014). *Türk Halk Müziği El Kitabı 1 - Terim Sözlüğü*. Atatürk Kültür Merkezi Yayını, s.11-18
- Özbek, M. A. (2010). *Urfa türkülerinin dil ve anlatım özellikleri* [Yüksek lisans tezi], İstanbul Üniversitesi.

- Özbilen, N. Ö. (1995). *Hicaz ve EVÇ makamında 22 Rumeli türküsünde güfte-makam ve usul analizi* [Yüksek lisans tezi], İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Öztelli, C. (2008). *Karacaoğlan yaşamı ve bütün şiirleri*. Özgür Yayıncılık, s. 11
- Öztuna, Y. (2013). *93 ve Balkan savaşları Avrupa Türkiye'sini kaybımız Rumeli'nin elden çıkışı*. (15.Basım). Ötüken Neşriyat, s. 18-38
- Öztürk, A. O. (2007). *Konya Türkülerinin Kimlik Tanımı Bağlamında Sosyal İşlevi*. Konya Halk Müziği Yeşil Olur Şu Konya'nın Meram'ı, İstanbul: Ötüken, s. 6
- Öztürk, H. (1993). *Eğitim Sosyolojisi*, Hatiboğlu Yayınları, s. 36
- Püsküllüoğlu, A. (1995). *Türkçe Sözlük*. Can Yayınları, s. 1532-1533
- Sağlam, F. (2012). *Karaca Oğlan'ın şiirlerinde fiiller* [Yüksek lisans tezi], Atatürk Üniversitesi.
- Sami, Ş. (1986). *Kâmus-ı Türkî*, Kapı Yayınları, s. 1397
- Sarı, İ. (1996). *Şehrimiz Diyarbakır*. (1.Baskı). Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, s. 89
- Sarı, M. (2011). Kütahya türkülerinde yaşayan giyim-kuşam kültürü, *Kütahya Güzel Sanatlar Derneği, II. Ulusal Hisarlı Ahmet Sempozyumu*, s.250-265
- Sebni, M. (2010). *Kağızman yerli ağzı* [Yüksek lisans tezi], Kafkas Üniversitesi.
- Seeger, P. (1962). *How to play the 5-string banjo*, third edition (Beacon, NY: Published by Author, 1962), 3, 61.
- Soysal, F. (2007). *Rumeli olay türküleri* [Yüksek lisans tezi], İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Sönmez, Ö. F. (2014). Atasözlerinin sosyal bilgiler programındaki değerler açısından incelenmesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 6 (2), 101-115.
- Şahin, Ö. F. (2016). *Kars türkülerinin dilin dört temel becerisi açısından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi], Atatürk Üniversitesi.
- Şahin, V. (2013). Kültürel bellek mekânı olarak türküler, *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri*, s. 103-113
- Şatıroğlu, Â. V. (2016). *Dostlar beni hatırlasın* (18.Baskı). İnkılap Yayınları, s. 67-71
- Şen, Y. (1998). *Azerbaycan halk müziğinin yedi ana makamı üzerinde bir inceleme* [Yüksek lisans tezi], K.T.Ü. Üniversitesi.
- Şener, D. (2012). *Abdurrahman Kızılay ve Kerkük Türküleri* [Yüksek lisans tezi], Ege Üniversitesi.
- Şengül, C. ve Terzioğlu, A. M. (2015). Ağrı yöresine ait türkülerin makamsal ve ritmik yönden incelenmesi. *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)*, 3(2), 2148-2148. <https://doi.org/10.14486/IJSCS402>
- Şengül, M. (2004). *TRT repertuarında bulunan Erzurum türkülerinin makam-ayak, tür-biçim ve usul yönünden incelenmesi* [Yüksek lisans tezi], Ege Üniversitesi.
- Tanyeli, D. (2007). *İlköğretim okullarında görev yapan müzik öğretmenlerinin müzik derslerinde karşılaştıkları sorunlar ve nedenlerine ilişkin görüşler (Güneydoğu Anadolu bölgesi örneği)* [Yüksek lisans tezi], Gazi Üniversitesi.
- Tarhan, M. (2016). *Karacaoğlan'ın eserleri üzerine müzikal analiz çalışması* [Yüksek lisans tezi], Kırıkkale Üniversitesi.

- Tatlıbal, B. (2016). *TRT repertuarına girmiş Azerbaycan türkülerinin müzikal analizi* [Yüksek lisans tezi], Haliç Üniversitesi.
- Tatyüz, H. (2012). *Qaracaoğlan Yaradıcılığında Aşık Havaları* [Doktora tezi], Academy-Uzer Hajibejov Üniversitesi.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. Epsilon Yayınevi, s. 18
- TDK. (2005). *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu.
- TDK. (2009). *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu.
- TDK. (2021). *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu.
- Tebkaly, A. (2019). *TRT repertuarında bulunan Elazığ - Harput ve Kerkük türkülerinin mukayesesi ve müzik eğitiminde kullanılması* [Yüksek lisans tezi], Gazi Üniversitesi.
- Telli, Z. (2011). *Şanlıurfa halk müziğinde kullanılan eserlerin makamsal analizi* [Yüksek lisans tezi], Kırıkkale Üniversitesi.
- Temizkan, M. (2019). *Dokuzuncu Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 8-11
- Tenekeci, G. (2017). *TRT repertuarında yer almamış Bolu ili yöresel on ezginin derlenmesi* [Yüksek lisans tezi], Haliç Üniversitesi.
- Turan, M. (1994). *Aşık Veysel yaşamı-sanatı-şairleri*, Prospero Yayınları, s. 11
- Turhan, S., Dökmetaş, K. ve Çelik, L. (1996). *Notalarıyla türkülerimiz ve hikayeleri*. Cem Ofset, s. 51-59
- Türkdoğan, O. (2004). *Kültür değişme ve toplumsal çözülme*. Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, s. 35
- Uçar, H. ve Göher, F. (2020) Kerküt'ten Anadolu'ya Türkülerde çiçekler ve kuşlar. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 126(248), 179-198.
- Uğurlu, U. (2019). *Rumeli türkülerinin eğitim müziğinde kullanılabilirliğinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi], Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Uludemir, M. (1970). *Türküler (Eskişehir Bölgesi) I*, Milli Folklor Enstitüsü Yayınları 4, Ankara, 1970, s. 95
- Uyguner, M. (1955). *Türkü Üzerine*. Türk Folklor Araştırmaları, 3(66), 1041-1042.
- Uzunöz, E. (2019). *Tokat türküleri (inceleme - metinler)* [Yüksek lisans tezi], Atatürk Üniversitesi.
- Ülker, N. (2007). *Hitit ders kitapları örneğinde yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültür aktarımı sürecine çözümleyici ve değerlendirci bir bakış* [Yüksek lisans tezi], İstanbul Üniversitesi.
- Ültay, E., Akyurt, H. ve Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi, *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 188-201. <https://doi.org/10.21733/ibad.871703>
- Ünlü, İ. (2012). *Sosyal bilgiler öğretim programında kültür aktarımı konuları öğretiminin yeterlik düzeyinin incelenmesi* [Doktora tezi], Atatürk Üniversitesi.
- Vural, F. G. (2011). Türk kültürünün aynası: Türküler. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(3), 397-411. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nwsafine/issue/19899/213100>
- Vural, F. G. ve İstanbullu, S. (2017). *Sayısal veriler ışığında türkülerde kadın*. Eğitim Yayınevi, s. 25-47

- Yağmur, F. (2007). *Kırşehir türküleri* [Yüksek lisans tezi], Niğde Üniversitesi.
- Yakıcı, A. (2013). *Halk şiirinde türkü tanım tasnif inceleme metin*, Akçağ Yayınları, s.1-472
- Yardımcı, M. (1999). *Başlangıçtan günümüze halk şiiri, aşık şiiri, tekke şiiri*, Ürün Yayınları, s. 15-29
- Yaşar, S. (2002). *Kırşehir türkülerinin hikayeleri* [Yüksek lisans tezi], Gazi Üniversitesi.
- Yavuzel, S. T. (2020). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kültürel aktarım açısından türkülerin önemi* [Yüksek lisans tezi], Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Yetişmiş, S. S. (2021). *İstanbul konservatuarı derleme defterlerinde bulunan Çankırı yöresine ait türkülerin TRT THM repertuarındaki mevcut notasyonlarının karşılaştırmalı analizi* [Yüksek lisans tezi], İnönü Üniversitesi.
- Yığman, S. (2019). *Değerler eğitimi açısından Aşık Veysel'in şiirleri* [Yüksek lisans tezi], Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Yıldırım A. ve Şimşek H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Baskı). Seçkin Yayıncılık, s. 12-23
- Yılmaz, A. M. (2011). Sembolik ve gerçek anlamlarıyla türkü metinlerine yansıyan hayvanlar. Kıbrıs Üniversitesi, *Folklor ve Edebiyat Dergisi*, 17(66), 229-250. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fe/issue/26030/274155>
- Yılmaz, K. (2015). *Ege ve Karadeniz bölgesi halk ezgilerinin sınıflamalı müzikal analizi* [Yüksek lisans tezi], Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Yiğit, H., Açık, A., Doğan, E.Ö., Dirlik, E.E. ve Macit, A. (2022). *Beşinci Sınıf Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Kitabı*. MEB Yayınları.
- Zürcher, E. J. (2012). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi*, (4.basım) İstanbul: İletişim Yayınları, s. 196